

ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการปกครอง
ของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี
THE SANGHA'S OPINIONS TOWARDS ADMINISTRATIVE
ROLES OF SANGHA ADMINISTRATORS
IN SAMKHOK DISTRICT, PATHUMTHANI PROVINCE

พระมหาไพฑูลย์ จิตธมโม (อยู่มีทรัพย์)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๕

ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการปกครอง
ของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี

พระมหาไพฑูลย์ จิตรมโน (อยู่มีทรัพย์)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๕

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

THE SANGHA'S OPINIONS TOWARDS ADMINISTRATIVE
ROLES OF SANGHA ADMINISTRATORS
IN SAMKHOK DISTRICT, PATHUMTHANI PROVINCE

PHRAMAHAPAIBOON THITADHAMMO (YOOMEESUB)

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for the Degree of
Master of Arts
(Buddhist Management)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand
C.E. 2012

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับวิทยานิพนธ์ เรื่อง “ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

(พระสุธีธรรมานุวัตร, ผศ.ดร.)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ
(พระวิสุทธวิภัทรธาดา, ดร.)

.....กรรมการ
(ผศ.พิเศษ ว่าที่ พ.ต. ดร.สวัสดิ์ จิรัฎฐิติกาล)

.....กรรมการ
(พระครูปริมาณูรักษ์, รศ.ดร.)

.....กรรมการ
(พระมหาบุญเลิศ อินทปถโย, ผศ.)

.....กรรมการ
(ผศ.ดร.สุรพล สุธะพรหม)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

พระครูปริมาณูรักษ์, รศ.ดร.

ประธานกรรมการ

พระมหาบุญเลิศ อินทปถโย, ผศ.

กรรมการ

ผศ.ดร.สุรพล สุธะพรหม

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(พระมหาไพฑูริย์ อิตตมโม)

ชื่อวิทยานิพนธ์ : ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการปกครองของ
พระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี
ผู้วิจัย : พระมหาไพฑูริย์ จิตธมโม (อยู่มีทรัพย์)
ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

: พระครูปริมาณุรักษ์, รศ.ดร., B.A., M.A., Ph.D. (Econ.).
: พระมหาบุญเลิศ อินทปญโญ, ผศ., พธ.บ., ศศ.ม., รป.ม.
(การจัดการความขัดแย้ง)
: ผศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม, พธ.บ., M.A., Ph.D. (Pol. Sc.)

วันสำเร็จการศึกษา : ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖

บทคัดย่อ

การวิจัยฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี ๒) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล และ ๓) เพื่อศึกษาปัญหา และข้อเสนอแนะด้านการปกครองของพระสังฆาธิการ ในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี เป็นการวิจัยแบบผสม (Mixed Research) ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลในการสัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth Interview) ผู้วิจัยได้สร้างแบบสัมภาษณ์ เพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structure Interview)

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ พระสงฆ์ในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานีจำนวน ๑๕๔ รูป ซึ่งใช้การสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการและมาตราส่วนประเมินค่า ๕ ระดับ และแบบสอบถามปลายเปิด ซึ่งผู้ศึกษาสร้างขึ้นเอง โดยมีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .๙๕๐๑ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ สถิติที่ใช้ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) โดยกำหนดนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ และการวิเคราะห์แบบสัมภาษณ์

ผลการศึกษาพบว่า

พระสงฆ์ มีความคิดเห็นต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.86$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = 4.50$) ด้านมีการจัดประชุมพระสังฆาธิการตามวาระโอกาสต่างๆ ที่ผู้บัญชาเหนือตนจัดให้มีการประชุม ส่วนค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\bar{X} = 2.45$) ด้านมีการยกย่องและชมเชยพระสงฆ์ที่ปฏิบัติตามกฎระเบียบ/กิจวัตรอย่างสม่ำเสมอ

ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า พระสงฆ์ที่มีอายุ พรรษา วุฒิการศึกษาสามัญ วุฒิการศึกษานักธรรม และวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม ที่ต่างกันมีความคิดเห็นต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานีไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

ผลการวิจัยได้พบว่าข้อเสนอแนะด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี ควร ปกครองด้วยพระธรรมพระวินัย และมีมาตรการกำหนดกฎระเบียบต่างๆ ร่วมกันและปฏิบัติตามมติของมหาเถรสมาคม และต้องมีบทลงโทษผู้ที่ละเมิดพระธรรมพระวินัย และกฎหมายมหาเถรสมาคม

Thesis : THE SANGHA'S OPINIONS TOWARDS ADMINISTRATIVE
Title : ROLES OF SANGHA ADMINISTRATORS IN SAMKHOK
 DISTRICT PATHUMTHANI PROVINCE
Researcher : PHRAMAHAPAIBOON THITADHAMMO (YOOMEESUB)
Degree : Master of Arts (Buddhist Management)

Thesis Supervisory Committee

: Phrakhru Purimanurak, Assoc.Prof. B.A., M.A., Ph.D.(Econ).
 : Phramaha Boonlert Inthapanyo, Asst.Prof., B.A., M.A.,
 M.P.A.,(Conflict Management)
 : Asst. Prof. Dr.Surapon Suyaprom, B.A., M.A., Ph.D. (Pol. Sc.)

Date of Graduation : February 11, 2013

ABSTRACT

The main objectives of this research were: i) to study the Sangha's opinions towards administrative roles of Sangha administrators in Samkhok District, Pathumthani Province; ii) to compare the Sangha's opinions towards administrative roles of Sangha administrators in Samkhok District, Pathumthani Province, classified by personal factors; and iii) to study the problems and suggestions for improvement of administrative roles of Sangha administrators in Samkhok District, Pathumthani Province. The survey research was carried out in this study.

A group of samples for this research consisted of 154 monks who have lived in the temples in Samkhok District, Pathumthani Province, being drawn by simple random sampling technique. The tool for data collection in this research was questionnaire comprising check-list, rating scale and opened end questions. The program for social science research was employed for data analysis. The statistics used for it were frequencies, percentage, average means, standard deviation, and One Way Analysis of Variance (ANOVA).

Results of Research were concluded as follows:

The overall Sangha's opinions towards administrative roles of Sangha administrators in Samkhok District, Pathumthani Province were found at high level (\bar{X} = 3.86). Having considered by each item, it was almost rated at the high levels at all items with the exception of the following items stating that there was a given training course for being as "monks and novices" and for Dhamma and Vinaya, good conduct in rites and rituals performance or the good practice, there was verbal

rewards for those follow rules and regulations/daily activities as usual, and there enacted rules and regulations for collective living for the sake of happiness and perfectness, being noted at the moderate levels.

With regard to the comparison of the Sangha's opinions towards administrative roles of Sangha administrators in Samkhok District, Pathumthani Province, classified by personal factors, it was found that age, years of ordination, levels of Dhamma studies, levels of Pali studies, and levels of general education of Sanghas were not noted statistically significant differences even at .05 level, thus rejecting the formulated hypotheses.

The results of studying the problems and suggestions for improvement of administrative roles of Sangha administrators in Samkhok District, Pathumthani Province, showed that some monks paid no attention to the abbot's orders, there was no registration records of monks, novices and laity in some temples resulting in less effective administration, and Sangha administrators lacked knowledge and understanding of Sangha Administrative Act and the Elder Council's Rules and Regulations. The suggestions were summarized as follows : there should enforced more strict rules and regulations in order to control Sangha behaviors in line with the Vinaya, the registration of monks, novices and laity living the temple should be carried out for the effective administration, and Sangha administrators should take seriously in rules and regulations enforcement for the happy and peaceful Sangha as specified in Sangha Administrative Act and the Elder Council's Rules and Regulations.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี เพราะได้รับความเมตตาอย่างยิ่งจาก พระวิสุทธิภัทรธาดา ประธานคณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์ ผศ.พิเศษ ว่าที่ พ.ต.ดร.สวัสต์ จิรัฏฐิติกาล กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ พระครูบุริมานุรักษ์, รศ.,ดร ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์, พระมหาบุญเลิศ อินฺทปญฺโญ,ผศ. และ ผศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ที่ช่วยให้แนวคิดคำแนะนำและให้คำปรึกษาแก่ผู้วิจัย ขอกราบขอบพระคุณและขอบคุณ คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์ จนได้เนื้อหาวิทยานิพนธ์ที่ครบสมบูรณ์

กราบขอบพระคุณ พระเดชพระคุณ พระเทพรัตนสุธี เจ้าคณะจังหวัดปทุมธานี พระเดชพระคุณ พระราชกิตติเมธี รองเจ้าคณะจังหวัดปทุมธานี พระเดชพระคุณ พระศรีสุธรรมมุนี เลขาธิการเจ้าคณะใหญ่หนกลาง ที่ได้เมตตาอุปการะให้คำปรึกษาในการทำวิทยานิพนธ์ครั้งนี้

กราบขอบพระคุณ พระครูโกศลธรรมสุนทร เจ้าคณะอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี พระครูวรธรรมวาที เจ้าคณะอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ได้เมตตาอนุเคราะห์อนุญาตในการเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย และขอขอบคุณพระสงฆ์ในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี ที่ได้ช่วยตอบแบบสอบถามเพื่อการวิจัย จนทำให้ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

กราบขอบพระคุณ พระครูวินัยธรอนงค์ เจ้าคณะตำบลกระแซง พระครูปทุมวุฒิคุณ เจ้าคณะตำบลสามโคก พระครูปทุมวัฒน์กิจ เจ้าคณะตำบลบางเตย พระครูวิมลกิจจานุกูล เจ้าคณะตำบลบ้านจิว และพระครูปทุมธรรมธาดา เจ้าคณะตำบลเชียงรากใหญ่ – น้อย ที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ในการสัมภาษณ์

ขอขอบคุณต่อคณาจารย์ในภาควิชาที่ได้ให้ความเมตตาชี้แนะให้ความรู้พร้อมคำแนะนำแนวทางในการศึกษาให้แก่ผู้วิจัย ขอขอบคุณเพื่อนๆ พระนิสิตการจัดการเชิงพุทธทุกรูป ที่ได้กำลังใจและคำแนะนำ

อานิสงส์ดีที่จักพึงบังเกิดจากการทำวิจัยนี้ ผู้วิจัยขอน้อมบูชาคุณพระรัตนตรัย คุณบิดา คุณมารดา คุณครูอาจารย์ ผู้มีอุปการคุณทุกท่านที่มีส่วนช่วยเหลือในการทำวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้

ขอขอบพระคุณท่านผู้ประสานงานข้อมูลการทำวิทยานิพนธ์ และผู้ใกล้ชิด ที่ให้กำลังใจและสนับสนุนในทุก ๆ เรื่องจนทำให้ผู้จัดทำวิทยานิพนธ์ได้รับประโยชน์จากการศึกษา

พระมหาไพฑูรย์ จิตธมโม (อยู่มีทรัพย์)

๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(๑)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(๓)
กิตติกรรมประกาศ	(๕)
สารบัญ	(๖)
สารบัญตาราง	(๘)
สารบัญแผนภาพ	(๑๐)
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	(๑๑)
บทที่ ๑	บทนำ
๑.๑	ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา
๑.๒	วัตถุประสงค์ของการวิจัย
๑.๓	ขอบเขตการวิจัย
๑.๔	ปัญหาที่ต้องการทราบ
๑.๕	สมมติฐานการวิจัย
๑.๖	นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย
๑.๗	ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย
บทที่ ๒	เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
๒.๑	แนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็น
๒.๒	แนวคิดเกี่ยวกับบทบาท
๒.๓	แนวคิดเกี่ยวกับผู้นำ
๒.๔	แนวคิดเกี่ยวกับพระสังฆาธิการ
๒.๕	แนวคิดเกี่ยวกับการปกครองคณะสงฆ์ในประเทศไทย
๒.๖	แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครอง
๒.๗	ข้อมูลการบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี
๒.๘	งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
๒.๙	กรอบแนวคิดในการวิจัย
บทที่ ๓	วิธีดำเนินการวิจัย
๓.๑	รูปแบบการวิจัย
๓.๒	ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
๓.๓	เครื่องมือการวิจัย
๓.๔	การเก็บรวบรวมข้อมูล
๓.๕	การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
บทที่ ๔ ผลการวิจัย	๗๓
๔.๑ ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	๗๓
๔.๒ บทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก	๗๖
๔.๓ ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี	๗๗
๔.๔ ปัญหา และข้อเสนอแนะด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี	๘๔
๔.๕ ผลการสัมภาษณ์ ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี	๘๕
๔.๖ สรุปองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย	๘๘
บทที่ ๕ บทสรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	๙๑
๕.๑ สรุปการวิจัย	๙๑
๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย	๙๓
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๙๕
บรรณานุกรม	๙๗
ภาคผนวก	
ก. รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย	๑๐๔
ข. หนังสือขอความอนุเคราะห์ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย	๑๐๖
ค. ผลการหาดัชนีความสอดคล้องของแบบสอบถาม (ค่า IOC)	๑๑๒
ง. แบบสอบถามเพื่อการวิจัย	๑๑๕
จ. ผลการหาความสอดคล้องของแบบสอบถาม (ค่า Alpha)	๑๒๒
ฉ. หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม	๑๒๔
ช. หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย	๑๒๖
ซ. ภาพถ่ายการสัมภาษณ์	๑๒๘
ประวัติผู้วิจัย	๑๓๒

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
๓.๑	จำนวนกลุ่มตัวอย่างผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามตำบล	๖๘
๔.๑	แสดงจำนวน และค่าร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม	๗๔
๔.๒	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี	๗๖
๔.๓	แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัด	๗๘
๔.๔	แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวน ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี จำแนกตามอายุ	๗๘
๔.๕	แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี จำแนกตามพรรษา	๗๙
๔.๖	แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวน ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี จำแนกตามพรรษา	๗๙
๔.๗	แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี จำแนกตามวุฒิการศึกษาสามัญ	๘๐
๔.๘	แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวน ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี จำแนกตามวุฒิการศึกษาทางสามัญ	๘๐
๔.๙	แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี จำแนกตามวุฒิศึกษานักธรรม	๘๑
๔.๑๐	แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวน ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี จำแนกตามวุฒิการศึกษาทางธรรม	๘๑

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
๔.๑๑	แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี จำแนกตามวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม	๘๒
๔.๑๒	แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวน ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี จำแนกตาม วุฒิการศึกษาเปรียญธรรม	๘๒
๔.๑๓	สรุปโดยภาพรวมการเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี	๘๓
๔.๑๔	ปัญหา อุปสรรค ด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี	๘๔
๔.๑๕	ข้อเสนอแนะ ด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี	๘๕

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่		หน้า
๒.๑	การปกครองคณะสงฆ์สมัสุโขทัย	๓๘
๒.๒	การปกครองคณะสงฆ์สมัยอยุธยา	๔๐
๒.๓	การปกครองคณะสงฆ์สมัยรัชกาลที่ ๑ - ๔	๔๔
๒.๔	โครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ฉบับพ.ศ. ๒๔๘๔	๔๗
๒.๕	การบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี	๕๕
๒.๖	กรอบแนวคิดในการวิจัย	๖๖
๔.๑	สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย	๘๙

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

๑. คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ เป็นหลัก โดยใช้ระบบย่อคำ ดังต่อไปนี้

พระสุตตันตปิฎก

ที.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ปา.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฏิกวรรค	(ภาษาไทย)
ม.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มูลปณาสก	(ภาษาไทย)
ม.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มัชฌิมปณาสก	(ภาษาไทย)
ส.ส.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สคาถวรรค	(ภาษาไทย)

๒. การระบุเลขหมายพระไตรปิฎก

ในงานวิจัยฉบับนี้ ได้ใช้พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ เป็นหลักในการอ้างอิง ซึ่งพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย จะระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า เช่น ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๓๗/๓๗. หมายความว่า ระบุถึง สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธรรมบท ฉบับภาษาไทย พระไตรปิฎก เล่มที่ ๒๕ ข้อที่ ๓๗ หน้าที่ ๓๗ เป็นต้น

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าทรงใช้ระบอบสามัคคีธรรมเป็นแม่บทในการปกครองคณะสงฆ์ โดยพระองค์เองทรงอยู่ในฐานะเป็นประมุขหรือประธานของภิกษุสงฆ์ทั้งหมด ทรงประทานความเสมอภาคแก่ภิกษุทุกรูป ไม่มีการเลือกปฏิบัติสำหรับภิกษุที่เคยมีสถานะเดิมแตกต่างกัน ไม่มีการแบ่งชั้นวรรณะ เช่นบางรูปเคยมีสถานะเดิมเป็นกษัตริย์ เชื้อพระวงศ์ชั้นสูง บุตรเศรษฐี หรือคนยากจน เชื้อใจก็เท่าเทียม ต่างก็ต้องประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในหลักพระธรรมวินัยที่พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงและบัญญัติไว้แล้วเสมอเหมือนกัน

หลังจากสังคายนาพระธรรมวินัย ครั้งที่ ๓ พระเจ้าอโศกมหาราช องค์ประธานศาสนูปถัมภก ได้ส่งพระมหาเถระไปประกาศพระพุทธศาสนา ๙ สาย โดยเฉพาะประเทศไทยก็ได้รับผลจากการประกาศพระพุทธศาสนาในคราวนั้น ทำให้พระพุทธศาสนาแผ่กระจายไปทั่วทุกมุมโลก และสร้างประโยชน์สำคัญคือการทำให้เกิดความสามัคคีของคนในชาติ เพราะอาศัยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นหลักพุทธธรรมนำชีวิตให้ประชาชนอยู่ดีกินดี^๑

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีประวัติศาสตร์มายาวนานมีสถาบันที่อยู่คู่บ้านคูเมืองของคนไทยประกอบด้วย ๓ สถาบันคือ สถาบันชาติ สถาบันศาสนา และสถาบันพระมหากษัตริย์ โดยเฉพาะสถาบันศาสนา ชาวไทยโดยส่วนมากได้นับถือพระพุทธศาสนามาเป็นเวลายาวนาน พระพุทธศาสนาจึงได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการดำรงชีวิตของคนไทยมาทุกยุคทุกสมัยพระสงฆ์จึงมีบทบาทสำคัญที่จะทำหน้าที่เผยแผ่ความรู้ ธรรมะ ให้แก่ประชาชนได้รับทราบได้เข้าใจและนำไปปฏิบัติ การบริหารกิจการคณะสงฆ์จึงมีความสำคัญต่อการสร้างความเข้มแข็งและดำรงอยู่อย่างมั่นคงของพระพุทธศาสนากับสังคมไทย คณะสงฆ์ถือได้ว่าเป็นหนึ่งในพุทธบริษัท ๔ ที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการทำหน้าที่เผยแผ่ สืบสาน และถ่ายทอดคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่พระองค์ได้ทรงบัญญัติไว้เพื่อให้พุทธบริษัทได้นำเอาพระธรรมคำสั่งสอนไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อตนเองและสังคม การที่พระสงฆ์มีบทบาทหลักในการเผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอนถือเป็นหน้าที่หลัก ที่พระสงฆ์ที่ต้องทำให้เกิดให้มีขึ้น พระสงฆ์จะต้องปฏิบัติตามพระธรรมวินัยเพื่อสร้างภาพลักษณ์แห่งความศรัทธา เลื่อมใสให้แก่พุทธศาสนิกชนและเป็นแรงจูงใจให้พุทธศาสนิกชนหันมาเข้าวัดรักษาศีลปฏิบัติธรรม เพื่อที่จะเพิ่มพูนศักยภาพในชีวิตและพัฒนาจิตใจให้ผ่องใสสามารถที่จะดำรงชีวิตอยู่ในสังคมปัจจุบันอย่างมีความสุข การบริหารจัดการคณะสงฆ์นับเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญต่อการสร้างความเข้มแข็ง และการดำรงอยู่อย่างมั่นคงของพระพุทธศาสนา คณะสงฆ์ถือเป็นตัวแทนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระบรมศาสดาของพุทธศาสนิกชน ซึ่งทำหน้าที่ในการปฏิบัติภารกิจเผยแผ่สืบสานและถ่ายทอดพระธรรมคำสั่งสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จะเห็นได้ว่า บทบาทของคณะสงฆ์ในครั้ง

^๑พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณโณ), การคณะสงฆ์ และการพระศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๑๔๗.

พุทธกาลนั้น พระพุทธองค์ทรงเน้นให้คณะสงฆ์มีหน้าที่ต่อชาวบ้านในด้านการสงเคราะห์ทางธรรม เป็นที่พึ่งทางใจของชาวบ้านเป็นกัลยาณมิตรของชาวบ้านหน้าที่ดังกล่าวนี้จัดได้ว่าเป็นหน้าที่ในด้านการอบรมสั่งสอนโดยตรง

พระพุทธศาสนาจะมีความหมายก็ต่อเมื่อมีประโยชน์ ที่แท้จริงต่อสังคม ถ้าพุทธศาสนาไม่มีประโยชน์ที่แท้จริงต่อสังคมแล้วพุทธศาสนาก็จะเสื่อม การที่พุทธศาสนาจะมีประโยชน์ต่อสังคมก็ต่อเมื่อพุทธบริษัท มีคณะสงฆ์ เป็นต้น รู้เท่าทันสังคม การรู้เท่าทันเกิดจากการเรียนรู้ การเรียนรู้ทำให้เกิดปัญญา ปัญญาทำให้รู้ความจริง การรู้ความจริง ทำให้รู้ความถูกต้อง การรู้ความถูกต้องทำให้ปฏิบัติถูกต้อง การปฏิบัติถูกต้องทำให้เจริญ ในสังคมไทยปัจจุบันคณะสงฆ์ยังคงมีประโยชน์เป็นพิเศษสำหรับชุมชน ถ้าหากดำเนินการให้ดีคณะสงฆ์จะเป็นผู้ที่สามารถนำชนบทไปสู่ความเจริญได้ โดยวิถีทางที่เหมาะสมและมีหลักเกณฑ์ ถ้ามองตามโครงสร้างของสังคม ไทยจะเห็นว่าในแต่ละชุมชนจะมีสถาบันสงฆ์ หรือ มีวัดอยู่คู่กับชุมชนมาช้านานพระพุทธศาสนา มีอยู่คู่กับสังคมไทยมาช้านาน มีอิทธิพลต่อสังคมไทย ทั้งด้านศิลปวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตความเชื่อ ทศนคติ ฉะนั้นคนไทยที่นับถือพุทธศาสนาจึงให้ความเคารพกับคณะสงฆ์ เชื่อคำแนะนำ ของคณะสงฆ์ เพราะคณะสงฆ์เป็นผู้ทรงศีล จึงมีอิทธิพลต่อสภาพจิตใจของคนไทย และสามารถโน้มน้าวจิตใจของประชาชนให้เป็นคนดีของสังคมได้ คณะสงฆ์นอกจากจะเป็นตัวแทนของวัด เป็นผู้นำทางจิตใจของประชาชน เป็นศูนย์กลางของความเคารพนับถือและความร่วมมือของคนในชุมชน คณะสงฆ์ที่เป็นพระสังฆาธิการโดยเฉพาะเจ้าอาวาสยังมีอำนาจหน้าที่ในการปกครองและดูแลรักษาศาสนสมบัติภายในวัด ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ นอกจากนี้ยังมีหน้าที่ในการอนุเคราะห์ชาวบ้านให้มีศีล สมာธิ และปัญญา มีความคุ้นเคยกับชาวบ้าน รับรู้สภาพปัญหาของชาวบ้านเป็นอย่างดี เป็นที่เคารพนับถือของชาวบ้านกิจกรรมทุกอย่างภายในวัดหรือกิจกรรมของวัดที่มีต่อชุมชนและชุมชนมีต่อวัด ต้องผ่านการเห็นชอบของเจ้าอาวาสก่อนทุกครั้ง ฉะนั้น เจ้าอาวาสจึงเป็นบุคคลสำคัญและเป็นผู้นำในการพัฒนาจิตใจประชาชนสามารถที่จะนำหลักธรรม ในพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้กับการการพัฒนาจิตใจของบุคคลในชุมชนได้มากกว่าภิกษุอื่น^๒

การบริหารงานคณะสงฆ์ ถือว่าเป็นสิ่งที่สำคัญเพราะถ้ามีระบบบริหารที่ดีศาสนาก็มีความเจริญมั่นคง การบริหารที่ดีนั้นจะต้องมีรูปแบบและวิธีการจัดการหรือมีแนวคิดซึ่งขึ้นอยู่กับการแบ่งงานมอบอำนาจกระจายงานให้ผู้อยู่ฝ่ายบริหารระดับต่างๆ รับผิดชอบตามความรู้ความสามารถของตนและพัฒนาการในด้านต่างๆ เพราะการบริหารคณะสงฆ์ปัจจุบันนี้ มีอำนาจรัฐและจารีตประเพณีเข้ามาเกี่ยวข้อง เมื่อมีอธิกรณ์เกิดขึ้นต้องอาศัยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์เป็นเกณฑ์จัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ การบริหารคณะสงฆ์จึงถือว่าเป็นหัวใจหลักในงานบริหารจัดการกิจการของคณะสงฆ์ คือ ด้านการปกครอง การศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ

^๒ปรีชา ช่างขวัญยืน, *ความคิดทางการเมืองในพระไตรปิฎก*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย), หน้า ๔๗.

และด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ให้ดำเนินไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม มติ ข้อบังคับหรือระเบียบมหาเถรสมาคมและพระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช^๓

งานการปกครองคณะสงฆ์ เป็นองค์กรหนึ่งที่สามารถจะมีการพัฒนาคณะสงฆ์ให้มีความเจริญรุ่งเรือง ในปัจจุบันมีหน่วยงานที่เรียกว่า “องค์กร” อยู่มากทั้งในภาครัฐและเอกชนแม้การปกครองคณะสงฆ์ ก็มีผู้นิยมใช้คำว่า “องค์กร” เช่นเดียวกัน ทั้งที่บทบัญญัติว่าด้วยการคณะสงฆ์ไม่ปรากฏคำนี้ได้เลย แต่เมื่อว่าโดยลักษณะการปกครองหรือการดำเนินกิจการคณะสงฆ์แล้วย่อมจัดเป็นองค์กรได้ เพราะการปกครองคณะสงฆ์นั้นโดยรูปแบบมีสมเด็จพระสังฆราชทรงดำรงตำแหน่งสกลมหาสังฆปริณายก ทรงบัญชาการคณะสงฆ์ทุกคณะ แล้วมีหน่วยบัญชาการคณะสงฆ์หรือศูนย์รวมอำนาจการปกครองคณะสงฆ์ คือ มหาเถรสมาคม เป็นสถาบันปกครองคณะสงฆ์สูงสุด จากนั้นมีหน่วยงานย่อยลดหลั่นกันตามสายงาน ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคและส่วนวัด ทุกหน่วยงานมีความสัมพันธ์กันและโยงเข้าสู่ผู้บัญชาการคณะสงฆ์กล่าวคือองค์สกลมหาสังฆปริณายกทั้งสิ้น จึงขอเรียกว่า “องค์กรปกครองคณะสงฆ์”

พระสังฆาธิการ มีหน้าที่ในการปกครองและบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้เป็นไปได้ด้วยความเรียบร้อยจึงเป็นเงื่อนไขสำคัญที่จะบ่งชี้ความสำเร็จในการส่งเสริมกิจการพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนถาวรสืบต่อไป ดังคำกล่าวที่ว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติจะเจริญรุ่งเรืองถาวรสืบต่อไปก็ต้องอาศัยพระสังฆาธิการเป็นสำคัญ เนื่องจากพระสังฆาธิการเป็นผู้ใกล้ชิดประชาชนโดยเฉพาะพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส ซึ่งเป็นที่เคารพเลื่อมใสศรัทธาของประชาชนและมีบทบาทโดยตรงต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้ดำรงอยู่สืบต่อไป^๔

วัดและพระสงฆ์ มีบทบาทสำคัญแก่ประชาชนและสังคมมาตลอดไม่ว่าจะเป็นแหล่งให้การศึกษา การอาชีพ การรักษาโรค การพิจารณาตัดสินความ การให้คำแนะนำสั่งสอนและปรึกษา สร้างความเข้มแข็งทางจิตใจและเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ รวมทั้งกิจกรรมอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องที่รวมอยู่ในวัด แต่บทบาทดังกล่าวได้ลดน้อยลงตามสภาพความเจริญและการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง มีการแบ่งความรับผิดชอบกิจกรรมบางอย่างที่วัดเคยมีบทบาทออกไป เช่น การศึกษา การรักษาพยาบาล ประกอบกับวิถีชีวิตของประชาชนที่รับเอาอารยธรรมทางตะวันตกมากขึ้น กระทั่งความจำเป็นในการประกอบอาชีพ ทำให้บุคคลที่เคยเข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆ ภายในวัดลดลงไปด้วย ความสัมพันธ์ระหว่างวัดและพระสงฆ์กับประชาชนก็ห่างกัน ขาดการส่งเสริม การให้ความร่วมมือในกิจกรรม การทำนุบำรุงดูแลรักษาวัดและกิจการในพระพุทธศาสนาเท่าที่ควร ส่งผลให้โอกาสของประชาชนที่จะได้ศึกษารับรู้หลักธรรมทางศาสนาน้อยลง มีผลให้คณะธรรมจริยธรรมในสังคมเสื่อมลง ประกอบกับมีวัดหลายแห่งได้มุ่งเน้นการพัฒนาในด้านวัตถุ มีการก่อสร้างที่ใหญ่โตสวยงาม ใช้งบประมาณจำนวนมาก ทำให้เกิดความจำเป็นและไม่สอดคล้องกับสภาพชุมชนเศรษฐกิจและการใช้งาน เกิดการทำลายสภาพแวดล้อมของวัด มุงหารายได้เข้าวัดมากเกินไป พระสงฆ์ไม่สนใจ

^๓กรมการศาสนา, **คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยการคณะสงฆ์และการพระศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๑.

^๔กองแผนงาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, **คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยพระราชบัญญัติ กฎ ระเบียบ และคำสั่งของคณะสงฆ์**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒), หน้า ๔๐๓.

ศึกษาเล่าเรียน รวมทั้งการปฏิบัติและเผยแพร่แก่ประชาชน ทำให้เกิดวิกฤตศรัทธาของประชาชนที่มีต่อพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา ดังนั้นจึงจำเป็นที่จะต้องส่งเสริมสนับสนุน เพื่อให้องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องคือวัด พระสงฆ์ ตลอดจนพุทธศาสนิกชนได้มีการฟื้นฟูพัฒนา กำหนดแนวทางดำเนินกิจการพระศาสนาให้มีคุณภาพและมีประสิทธิภาพสมบูรณ์เป็นศูนย์รวมจิตใจ โดยพระสงฆ์เป็นผู้นำในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมและช่วยชี้แนะทางที่ถูกต้อง^๕

อำเภอสามโคกเป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดปทุมธานี มีการแบ่งเขตการปกครองเป็น ๕ ตำบล สำหรับวัดในเขตการปกครองของคณะสงฆ์อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานีมีทั้งหมด ๒๘ วัด มีพระภิกษุ จำนวน ๒๕๐ รูป^๖

ผู้วิจัยต้องการศึกษาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี เพื่อให้เกิดการพัฒนาการบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอสามโคกให้มีความสมบูรณ์มากที่สุดอีกทั้งในปัจจุบันงานกิจการคณะสงฆ์มีเพิ่มมากขึ้น ทำให้พระสังฆาธิการจำต้องเร่งปรับตัวเพื่อทำงานเชิงรุก เพื่อให้เกิดการกระตุ้นงานคณะสงฆ์ให้มีประสิทธิภาพกว่าเดิม โดยเฉพาะพระสังฆาธิการผู้มีบทบาทในการปกครอง อาจจะมีเวลาในการดูแลการบริหารได้ไม่ทั่วถึงซึ่งจะส่งผลกระทบต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ รวมทั้งอาจทำให้ขาดการวางแผนพัฒนาศาสนวัตถุและศาสนบุคคลอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้แม้แต่การจัดระบบหนังสือโต้ตอบหรือการประสานงานกับเจ้าคณะปกครอง สงฆ์ก็ไม่สามารถดำเนินการได้อย่างรวดเร็วและราบรื่น เพราะพระสังฆาธิการบางรูปไม่สามารถเขียนหนังสือราชการได้ หรืออาจไม่เข้าใจเรื่องงานเอกสารส่งผลให้การรายงานตามระเบียบของคณะสงฆ์บางอย่างล่าช้าออกไป จึงเป็นภาระของเจ้าคณะปกครองชั้นสูงขึ้นไปที่จะต้องเอาใจใส่ดูแลเป็นพิเศษ

ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงมีความสนใจที่จะศึกษาบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอสามโคกว่าได้ปฏิบัติหน้าที่ตามพระธรรมวินัย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์และระเบียบข้อบังคับ กฎมหาเถรสมาคมอย่างไรนำหลักพุทธธรรมไปประยุกต์ใช้ในการปกครองที่ครองใจผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาอย่างไร เพื่อเป็นข้อมูลในการวางแผนและพัฒนากิจการคณะสงฆ์อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นต่อไป ทั้งยังเป็นกรณีศึกษาเพื่อนำไปวางแผนพัฒนากิจการคณะสงฆ์อำเภออื่นๆ ด้วย

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี

๑.๒.๒. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

๑.๒.๓. เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี

^๕สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, คู่มือวิชาการโครงการคนรักวัด, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๐), หน้า ๔.

^๖สำนักงานเจ้าคณะอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี พ.ศ. ๒๕๕๔.

๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ได้กำหนดขอบเขตของการวิจัย ดังนี้

๑.๓.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้กำหนดขอบเขตเนื้อหา ศึกษาบทบาทของพระสังฆาธิการตามพระราชบัญญัติและกฎระเบียบของมหาเถรสมาคมและบทบาทของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี ในด้านการปกครองคณะสงฆ์ในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์

๑.๓.๒ ขอบเขตด้านตัวแปร

ได้กำหนดขอบเขตด้านตัวแปรของการวิจัยไว้ ๒ ประเภท คือ

๑) ตัวแปรต้น (Independent Variables) ได้แก่ ปัจจัยส่วนบุคคลประกอบด้วย อายุ จำนวนพรรษา วุฒิการศึกษาสามัญ วุฒิการศึกษานักธรรมและวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม

๒) ตัวแปรตาม (Dependent Variables) ได้แก่ ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี

๑.๓.๓ ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรได้แก่ พระภิกษุสงฆ์ซึ่งสังกัดในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี จำนวน ๒๘ วัด ๒๕๐ รูป

๑.๓.๔ ขอบเขตด้านสถานที่

พื้นที่ในการวิจัย ได้แก่ วัดที่ตั้งอยู่ในเขตอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี โดยจำแนกตามตำบล ดังนี้

- ๑) ตำบลกระแซง
- ๒) ตำบลสามโคก
- ๓) ตำบลบางเตย
- ๔) ตำบลบ้านจิว
- ๕) ตำบลเชียงรากใหญ่ – น้อย

๑.๓.๕ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ดำเนินการวิจัยตั้งแต่เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๕๕ ถึงเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๖ รวมเป็นระยะเวลา ๑๐ เดือน

๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๔.๑ ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการ ในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี เป็นอย่างไร

๑.๔.๒ เปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการ ในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล มีความแตกต่างกันหรือไม่อย่างไร

๑.๔.๓ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะด้านการปกครองของพระสังฆาธิการ ในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี มีอะไรบ้าง

๑.๕ สมมติฐานการวิจัย

สมมติฐานที่ ๑ พระสงฆ์ ที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๒ พระสงฆ์ ที่มีพรรษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๓ พระสงฆ์ ที่มีวุฒิการศึกษาสามัญต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๔ พระสงฆ์ ที่มีวุฒิการศึกษานักธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๕ พระสงฆ์ ที่มีวุฒิการศึกษาปริญญาธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี แตกต่างกัน

๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

ความคิดเห็น หมายถึง ความเชื่อ ความคิด ความเข้าใจเฉพาะบุคคล ที่แสดงออกโดยการพูดหรือการเขียนโดยอาศัยพื้นฐานความรู้ ประสบการณ์ สภาพแวดล้อม ทั้งพอใจและไม่พอใจ

พระสงฆ์ หมายถึง พระภิกษุที่จำพรรษา ในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี

บทบาท หมายถึง รูปแบบของพฤติกรรมที่ผู้อยู่ในตำแหน่งได้ปฏิบัติหน้าที่หรือแสดงออกมาให้เห็นตามตำแหน่งหน้าที่ที่เป็นอยู่ ดังนั้น ผู้ที่มีตำแหน่งหน้าที่ต้องแสดงออกมาทางการกระทำตามหน้าที่ที่กำหนดไว้

พระสังฆาธิการ หมายถึง พระภิกษุผู้มีตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์สังกัดคณะสงฆ์มหานิกายอำเภอสามโคก ตั้งแต่ระดับเจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาส

การบริหาร หมายถึง การปกครองดูแล ตลอดจนทั้งแนะนำสั่งสอน อบรม พระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ ที่อยู่หรือพำนักอยู่ในในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี ให้ประพฤติอยู่ในพระธรรมวินัย ตามกฎของบ้านเมือง กฎข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่งและการประกาศของมหาเถรสมาคม

กิจการคณะสงฆ์ หมายถึง งานที่พระสังฆาธิการ จะต้องปฏิบัติหรือจะต้องกระทำให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยดีงาม ซึ่งเป็นกิจการคณะสงฆ์และกิจการพระศาสนา เป็นงานในหน้าที่ขององค์กรปกครองคณะสงฆ์โดยแท้

การบริหารกิจการคณะสงฆ์ หมายถึง การดำเนินงานในการวางแผนดำเนินงาน การควบคุมดูแล และการรายงาน เกี่ยวกับกิจการคณะสงฆ์และกิจการพระศาสนาให้เป็นไปโดยความ

เรียบร้อยถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัย กฎหมายและกฎระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศของมหาเถรสมาคมและตามพระบัญชาของสมเด็จพระสังฆราช

การปกครอง หมายถึง การดูแล การให้ความที่คุ้มครอง ตลอดทั้งแนะนำสั่งสอน อบรม พระภิกษุ สามเณรและคฤหัสถ์ ที่อยู่หรือพำนักอยู่ในวัด ให้ประพฤติอยู่ในพระธรรมวินัย ตามกฎหมายของบ้านเมือง กฎข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง และการประกาศของมหาเถรสมาคม

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๗.๑ ทำให้ทราบความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการ ในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี

๑.๗.๒ ทำให้ทราบผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการ ในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี

๑.๗.๓ ทำให้ทราบปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะด้านการปกครองของพระสังฆาธิการ ในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี

๑.๗.๔ ผลการวิจัยสามารถนำไปใช้ในการนิยามเรื่องการปกครองของพระสังฆาธิการ ในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี

บทที่ ๒ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี ผู้ศึกษาได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่มีความเกี่ยวข้องกับความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี โดยมีการศึกษาค้นคว้าตามลำดับดังต่อไปนี้

- ๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็น
- ๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาท
- ๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับผู้นำ
- ๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับพระสังฆาธิการ
- ๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับการปกครองคณะสงฆ์ในประเทศไทย
- ๒.๖ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครอง
- ๒.๗ ข้อมูลการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี
- ๒.๘ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๒.๙ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็น

ความคิดเห็นเป็นเรื่องการตัดสินใจเฉพาะประเด็นหนึ่ง เป็นการก้าวจากเรื่องทั่วไปไปยังเรื่องเฉพาะ จากสภาพจิตหรือความโน้มเอียงที่เริ่มกว้างๆ และแคบเข้าจนในที่สุดแสดงออกมาเป็นความคิดเห็นเฉพาะเรื่อง บุคคลอาจมีความคิดเห็นขัดแย้งกับความยึดมั่นในใจของตนเอง เนื่องจากความกดดันในสถานการณ์เฉพาะหน้า ความคิดเห็นมักมีผลซับซ้อนขึ้นอยู่กับสถานการณ์หรือภาวะที่บุคคลนั้นต้องเผชิญเป็นสำคัญ

๒.๑.๑ ความหมายเกี่ยวกับความคิดเห็น

นักวิชาการทั้งชาวต่างประเทศและชาวไทยต่างให้ความหมายของเกี่ยวกับความคิดเห็นไว้หลายต่อหลายท่าน ดังนี้

กฤษณี มหาวิรุฬห์ ได้กล่าวว่าความคิดเห็นเป็นการแสดงออกด้านความรู้สึกต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดเป็นความรู้สึกเชื่อถือที่ไม่อยู่บนความแน่นอน หรือความจริงแต่ขึ้นอยู่กับจิตใจบุคคลจะแสดงออกได้ง่ายโดยการแสดงเหตุผลสนับสนุนหรือปกป้องความคิดเห็นนั้น ความคิดเห็นบางอย่างเป็นผลของการแปลความหมายของข้อเท็จจริง ซึ่งขึ้นอยู่กับคุณสมบัติประจำ ตัวของแต่ละบุคคล เช่น ด้าน

ความรู้ ประสบการณ์ในการทำงาน สภาพแวดล้อม ฯลฯ และมีอารมณ์เป็นส่วนประกอบการแสดงความคิดเห็นนี้อาจได้รับการยอมรับหรือปฏิเสธจากคนอื่น ๆ ก็ได้^๑

กมลรัตน์ หล้าสูงวงศ์ ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับความคิดเห็นไว้ว่า ความคิดเห็นเป็นเพียงการแสดงออกที่เกิดจากความรู้สึกภายในต่าง ๆ ซึ่งความรู้สึกภายในนี้อาจเป็นเพียงเจตคติหรือความเชื่อหรือความนิยม หรือถ้าจะกล่าวในลักษณะของพฤติกรรมในแง่ของจิตวิทยาก็กล่าวได้ว่าเจตคติ ความเชื่อ ความนิยมเป็นพฤติกรรมภายในที่ไม่มีผู้ใดสังเกตหรือทราบได้ นอกจากตัวของเขาผู้นั้น แต่ความคิดเห็นพฤติกรรมภายนอกที่ผู้อื่นสามารถสังเกตหรือทราบได้อย่างชัดเจนดังนั้นคนที่มีเจตคติหรือความเชื่อหรือค่านิยมอย่างหนึ่ง แต่ถ้าเขาไม่แสดงความคิดเห็นออกมาก็จะไม่มีผู้ใดทราบได้เลยว่าเขามีเจตคติหรือความเชื่อหรือค่านิยมเช่นใด^๒

จำลอง เงินดี ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความคิดเห็น หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ในลักษณะที่ไม่ลึกซึ้งเหมือนทัศนคติ ความคิดเห็นนี้อาจจะกล่าวได้ว่าเป็นการแสดงออกของทัศนคติก็ได้ สังเกตและวัดได้จากคนแต่มีส่วนที่แตกต่างไปจากทัศนคติตรงที่ทัศนคตินั้นเจ้าตัวอาจจะตระหนักหรือไม่ตระหนักก็ได้^๓

นพมาศ อีระเวคิน ได้กล่าวว่า ความคิดเห็นนั้นถูกจัดว่าเป็นส่วนที่มนุษย์ได้แสดงออกมาโดยการพูดหรือการเขียน มนุษย์นั้นจะพูดจากใจจริง พูดตามสังคมหรือพูดเพื่อเอาใจผู้ฟังก็ตามแต่เมื่อพูดหรือเขียนไปแล้วก็ทำให้เกิดผลได้ คนส่วนใหญ่มักจะถือว่าสิ่งที่มนุษย์แสดงออกมานั้นเป็นสิ่งที่สะท้อนถึงความในใจ^๔

บุญเรียง ขจรศิลป์ ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความคิดเห็น หมายถึง การแสดงออกทางวาจาของเจตคติ การที่บุคคลกล่าวว่าเขามีความเชื่อหรือความรู้สึกอย่างไรนั้น เป็นการแสดงความคิดเห็นของบุคคลนั้น ดังนั้น การวัดความคิดเห็นของบุคคลนั้น เป็นสิ่งที่เป็นไปได้^๕

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความคิดเห็น หมายถึง การแสดงออกซึ่งวิจาร์ณญาณที่มีต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เป็นการอธิบายเหตุผลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ความคิดเห็นมีลักษณะที่แคบกว่าทัศนคติในขณะที่ทัศนคติเป็นสิ่งที่แสดงภาพความรู้สึกต่างๆ ไป เกี่ยวกับสิ่งต่างๆ แต่ความคิดเห็นจะอธิบายเหตุผลเฉพาะ^๖

^๑ กฤษณี มหาวิทยาลัยมหิดล, แนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็น, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๑), หน้า ๓๘.

^๒ กมลรัตน์ หล้าสูงวงศ์, จิตวิทยาสังคม, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๒๗), หน้า ๑๗๔-๑๗๕.

^๓ จำลอง เงินดี, เอกสารคำสอนวิชาจิตวิทยาสังคม, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๓๔), หน้า ๒.

^๔ นพมาศ อีระเวคิน, จิตวิทยาสังคมกับชีวิต, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๙), หน้า ๙๙.

^๕ บุญเรียง ขจรศิลป์, วิธีวิจัยการศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : พิชญา พรินติ้ง, ๒๕๓๔), หน้า ๗๘.

^๖ ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, จิตวิทยาสังคม, (กรุงเทพมหานคร : แพร์พิทยา อินเตอร์เนชั่นแนล, ๒๕๓๒), หน้า ๒๕.

ถวิล ธาราโกชน ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับความคิดเห็นไว้ว่า การเกิดความคิดเห็นว่าเกิดจากประสบการณ์ การอบรมเลี้ยงดู อิทธิพลของสื่อมวลชน เหตุการณ์ที่ประทับใจ บุคลิกภาพขอบุคคล ความต้องการที่จะบรรลุผลตามที่ปรารถนา อื่น ๆ อีกหลายประการ ซึ่งมนุษย์จะเรียนรู้หลังเกิด อย่างไรก็ตามสาเหตุที่ทำให้บุคคลมีความคิดเห็นต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดนั้น ๔ ประการ คือ^๗

๑. ประสบการณ์เฉพาะอย่าง เป็นประสบการณ์ที่บุคคลได้พบกับเหตุการณ์นั้นด้วยตนเอง และการไปพบนั้นทำให้เกิดความฝังใจกลายเป็นความคิดเห็นของบุคคลนั้น

๒. การติดต่อสื่อสารกับบุคคลอื่น โดยปกติในชีวิตประจำวันคนเราต้องเกี่ยวข้องติดต่อกับบุคคลอื่น ดังนั้น จึงรับเอาความคิดเห็นหลาย ๆ อย่างไว้โดยไม่ตั้งใจ เพราะการเกี่ยวข้องกันนั้นเป็นลักษณะที่ไม่มีแบบแผน โดยจะเป็นกลุ่มครอบครัว เครือญาติ หรือผู้ที่สนับสุนกัน ส่วนตัวกลางที่เป็นสื่อสำคัญและมีอิทธิพลในการสร้างทัศนคติ คือ โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ หนังสือ วารสารต่าง ๆ เป็นต้น

๓. รูปแบบ บ่อยครั้งที่ความคิดเห็นพัฒนามาจากการเลียนแบบ กล่าวคือ เป็นการมองดูบุคคลอื่นว่า การกระทำหรือปฏิบัติต่อสิ่งต่าง ๆ อย่างไร แล้วก็จำเป็นเอาเป็นรูปแบบปฏิบัติ ซึ่งรูปแบบนั้นจะก่อให้เกิดความคิดเห็นได้มากหรือน้อยเพียงใดก็ขึ้นอยู่กับว่า ผู้เป็นแบบนั้น เป็นบุคคลที่เขายอมรับนับถือเพียงใด

๔. องค์ประกอบของสถาบัน อันได้แก่ ครอบครัว โรงเรียน วัด หน่วยงาน สมาคม องค์การต่าง ๆ เป็นต้น ซึ่งสถาบันเหล่านั้นมีส่วนในการสร้างความคิดเห็นแก่บุคคล

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) ได้กล่าวไว้ว่า ความเห็น (ทิฐฐิ) หมายความว่ารวมถึงความเชื่อถือ ลัทธิ ทฤษฎี ความเข้าใจตามนัยเหตุผล ข้อที่เข้ากับความเข้าใจของตน หลักการที่เห็นสมควร ข้อที่ถูกต้อง ข้อที่เชิดชูเอาไว้ความใฝ่นิยม หรือที่ปัจจุบันเรียกกันว่าค่านิยม รวมไปถึงอุดมการณ์ แนวทัศนะในการมองโลกและชีวิต ที่เรียกกันว่า โลกทัศน์และชีวิตทัศน์ต่างๆ ตลอดจนทัศนคติพื้นฐานที่สืบเนื่องมาจากความเก็บความเข้าใจและความใฝ่นิยมเหล่านั้น ถ้าจะจัดเข้าเป็นพวกๆ ก็คงมี ๒ระดับ คือ ความเห็น ความเข้าใจเกี่ยวกับคุณค่าว่า ดี ไม่ดี ควรจะเป็น ไม่ควรจะเป็น ไม่ควรจะเป็น เป็นต้น^๘

สุชา จันทรเฒ ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความคิดเห็น หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง แต่เป็นลักษณะที่ไม่ลึกซึ้งเช่นเดียวกับทัศนคติ ซึ่งกล่าวโดยทั่วไปคนเราจะมีความคิดเห็นที่แตกต่างกันออกไป และความคิดเห็นก็เป็นส่วนหนึ่งของทัศนคติ^๙

ไอแซค เอ.ซี. (Isaak, A.C.) ได้กล่าวไว้ว่า ความคิดเห็นเป็นการแสดงออกทางคำพูดหรือคำตอบที่บุคคลได้แสดงออกต่อสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง โดยเฉพาะจากคำถามที่ได้รับ

^๗ถวิล ธาราโกชน, **จิตวิทยาสังคม**, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๘), หน้า ๖๕-๖๗.

^๘พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **พุทธธรรม**, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๗๓๕-๗๓๖.

^๙สุชา จันทรเฒ, **จิตวิทยาสังคม**, (กรุงเทพมหานคร : แพร์พิทยา อินเตอร์เนชั่นแนล, ๒๕๒๐), หน้า ๑๐๓-๑๐๔.

ทั่วไป โดยปกติแล้วความคิดเห็นจะแตกต่างจากทัศนคติ คือความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยเฉพาะ ขณะที่ทัศนคติจะเป็นเรื่องทั่วไป ซึ่งจะมีความหมายที่กว้าง^{๑๐}

เรื่องเวทย์ แสงรัตนา ได้อธิบายว่า ความคิดเห็นเป็นการแสดงออกทางด้านความรู้สึก ต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งด้วยการพูดหรือการเขียน โดยอาศัยพื้นฐานความรู้ประสบการณ์และสภาพแวดล้อม การแสดงความคิดเห็นนี้ อาจได้รับการยอมรับหรือปฏิเสธจากคนอื่นก็ได้^{๑๑}

ราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความคิดเห็น หมายถึง เป็นข้อพิจารณาเห็น ว่าเป็นจริงจากการใช้ปัญญาและความคิดประกอบ ถึงแม้ว่าจะไม่ได้อาศัยหลักฐานพิสูจน์ยืนยันได้ เสมอไปก็ตาม^{๑๒}

กู๊ด ซี.วี. (Good ,C.V.) ได้กล่าวไว้ว่า ความคิดเห็นหมายถึง ความเชื่อ ความคิดหรือ การลงความคิดเห็นเกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยไม่สามารถบอกได้ว่า ถูกต้องหรือไม่^{๑๓}

โคเลสนิส (Kolesnik) ได้กล่าวไว้ว่า ความเห็นเป็นการออกซึ่งการตัดสินใจจากการ ประเมินค่า หรือทัศนะเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ^{๑๔}

ลูธาน ฟรีแมน (Luthans Freeman) กล่าวว่า ความคิดเห็น หมายถึง ความพร้อม ทางด้านจิตใจที่จะตอบสนองต่อบุคคล สถานการณ์ วัตถุและความคิดเห็น โดยมีลักษณะที่คงที่ แน่นนอน ซึ่งเป็นผลมาจากการเรียนรู้ และมีรูปแบบการตอบสนองอย่างเดียวกัน^{๑๕}

แมรี แอล. กู๊ด (Mary L. Good) ได้ให้ความหมายของความคิดเห็น (Opinion) ไว้ หลายความหมาย ได้แก่^{๑๖}

๑. ความหมายทั่วไป หมายถึง ความเชื่อ ความคิดเห็น ข้อพิจารณา ความรู้สึก หรือ ทัศนะที่ยังไม่ได้รับการพิสูจน์อย่างแน่นนอน และยังขาดน้ำหนักทางเหตุผลหรือการวิเคราะห์ หรือกล่าว กว้าง ๆ ได้ว่ามีความเป็นไปได้มากกว่าความรู้

๒. ความหมายเฉพาะ หมายถึง การพิจารณาหรือการวินิจฉัยอย่างมีแบบแผนจาก แหล่งข้อมูล หรือบุคคลที่เชื่อถือได้

^{๑๐}Issak, A.C., *Scope and Methods of Political Science : An Introduction to the Methodology of Political Inquiry*, (Illinois : The Dorsey Press, 1981), p. 203.

^{๑๑}เรื่องเวทย์ แสงรัตนา, “ความคิดเห็นและความสนใจของนักเรียนเตรียมทหารเกี่ยวกับอัตราเพิ่ม ประชากรของประเทศไทย”, *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาประชากรศึกษา)*, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๒๒), หน้า ๒๐.

^{๑๒}ราชบัณฑิตยสถาน, *พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช ๒๕๔๒*, (กรุงเทพมหานคร นาน มีบุ๊คส์พับลิเคชันส์, ๒๕๔๖), หน้า ๖๐๒.

^{๑๓}Good ,C.V., *Dictionary of Education*, (New York : McGraw-Hill Book Company, 1973), p. 338.

^{๑๔}Kolesnik, W.L., *Education Psychology Industry*, (Boston : Houghton Mifflin Company, 1970), p. 320.

^{๑๕}Luthans Freeman, *Organization Behavioral*, (Singapore : McGraw-Hill, 1995), p. 609.

^{๑๖}Mary L. Good, *Integrating the Individual and the Organization*, (New York : Wiley, 2006), p. 17.

๓. ความคิดเห็นสาธารณะ (Public Opinion) หมายถึง การพิจารณาหรือข้อวินิจฉัยรวม ๆ ของกลุ่มคนในสังคมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ หรือข้อเท็จจริง

เวปเตอร์ (Webster) ให้คำจำกัดความของ “ความคิดเห็น” ว่าเป็นความเชื่อบนพื้นฐานของความรู้อันแท้จริง แต่ตั้งอยู่บนความรู้สึกในใจของบุคคลใดบุคคลหนึ่งที่จะพิจารณาตัดสินใจเพื่อการประเมินค่าของสิ่งต่างๆ^{๑๗}

สรุปได้ว่า ความคิดเห็น คือ การแสดงออกทางด้านความรู้สึกหรือความเชื่อต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่ง ด้วยการพูดหรือการเขียน โดยมีอารมณ์ ประสบการณ์และสภาพแวดล้อมในขณะนั้นเป็นพื้นฐานประกอบในการแสดงความคิดเห็น ความคิดเห็นนั้นอาจมีทั้งเห็นด้วยและไม่เห็นด้วยก็ได้ ฉะนั้นความคิดเห็นจึงสามารถเปลี่ยนแปลงได้ง่ายขึ้นอยู่กับปัจจัยแวดล้อมในขณะนั้น

๒.๑.๒ แนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็น

เมื่อความคิดเห็นเป็นการแสดงออกซึ่งความคิด นักวิชาการจึงให้ความสำคัญกับการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับความคิดไว้อย่างน่าสนใจ ดังนี้

กมลรัตน์ หล้าสุวงษ์ ได้ให้แนวความคิดเกี่ยวกับความคิดเห็นไว้ว่า ความคิดเห็นเป็นเพียงการแสดงออกที่เกิดจากความรู้สึกภายในต่างๆ ซึ่งความรู้สึกภายในนั้นอาจเป็นเพียงเจตคติหรือความเชื่อหรือความนิยมหรือถ้าจะกล่าวในลักษณะของพฤติกรรมในแง่ของจิตวิทยาก็กล่าวได้ว่าเจตคติ ความเชื่อ ความนิยมเป็นพฤติกรรมภายในที่ไม่มีผู้ใดสังเกตหรือทราบได้ นอกจากตัวของเขาผู้นั้น แต่ความคิดเห็นพฤติกรรมภายนอกที่ผู้อื่นสามารถสังเกตหรือทราบได้อย่างชัดเจนดังนั้นคนที่มีความเชื่อหรือความเชื่อหรือค่านิยมอย่างหนึ่ง แต่ถ้าเขาไม่แสดงความคิดเห็นออกมา ก็ไม่มีผู้ใดทราบได้เลยว่าเขามีเจตคติหรือความเชื่อหรือค่านิยมเช่นใด^{๑๘}

นพมาศ ธีรเวคิน ได้ให้แนวความคิดเกี่ยวกับความคิดเห็นไว้ว่า ความคิดเห็นนั้นถูกจัดว่าเป็นส่วนที่มนุษย์ได้แสดงออกมาโดยการพูดหรือการเขียน มนุษย์นั้นจะพูดจากใจจริง พูดตามสังคมหรือพูดเพื่อเอาใจผู้ฟังก็ตาม แต่เมื่อพูดหรือเขียนออกไปแล้วก็ทำให้เกิดผลได้ คนส่วนใหญ่มักจะถือว่าสิ่งที่มนุษย์แสดงออกมานั้นเป็นสิ่งที่สะท้อนถึงความในใจ^{๑๙}

สุชา และ สุรางค์ จันทร์เอม ได้ให้แนวความคิดเกี่ยวกับความคิดเห็นไว้ว่า ความคิดเห็นเป็นส่วนหนึ่งของทัศนคติ เราไม่สามารถแยกความคิดเห็นและทัศนคติออกจากกันได้ เพราะความคิดเห็นมีลักษณะคล้ายทัศนคติ แต่ความคิดเห็นแตกต่างจากทัศนคติตรงที่ทัศนคตินั้น เป็นความพร้อมทางจิตใจที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งอาจแสดงออกมาได้ทั้งคำพูดและการกระทำ ทัศนคติไม่เหมือนกับความคิด

^{๑๗} Webster’s New World Dictionary, Third College Edition, (New York : Simon & Schuster, Inc, 1988), p. 950.

^{๑๘} กมลรัตน์ หล้าสุวงษ์, จิตวิทยาสังคม, หน้า ๑๗๔-๑๗๕.

^{๑๙} นพมาศ ธีรเวคิน, จิตวิทยาสังคมกับชีวิต, หน้า ๘๙.

เห็นตรงที่ไม่ใช่สิ่งเร้าที่จะแสดงออกมาอย่างเปิดเผยหรือตอบสนองอย่างตรงๆ และลักษณะของความคิดเห็นไม่ลึกซึ้งเหมือนทัศนคติ^{๒๐}

สุพัตรา สุภาพ ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็นไว้ว่า ความคิดเห็นเป็นการแสดงออกของบุคคลหรือกลุ่มคนที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยเฉพาะการพูดหรือการเขียนซึ่งในการแสดงออกนี้จะต้องอาศัยพื้นฐานความรู้ ประสบการณ์และพฤติกรรมระหว่างบุคคล ก่อนที่จะมีการตัดสินใจแสดงออกซึ่งการแสดงออกนี้อาจได้รับการยอมรับหรือปฏิเสธจากผู้อื่นก็ได้^{๒๑}

อุทัย หิรัญโต ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็นไว้ว่า ความคิดเห็นของคนมีหลายระดับ คือ อย่างผิวเผินก็มี อย่างลึกซึ้งก็มี สำหรับความคิดเห็นที่เป็นทัศนคตินั้น เป็นความคิดเห็นอย่างลึกซึ้งและติดตัวไปเป็นเวลานาน เป็นความคิดเห็นทั่วๆ ไปไม่เฉพาะอย่างและมีอยู่เป็นเวลายาวนาน เรียกว่า ความคิดเห็น เป็นความคิดเห็นประเภทหนึ่งที่ไม่ตั้งอยู่บนรากฐานพยานหลักฐานที่เพียงพอแก่การพิสูจน์ มีความรู้แห่งอารมณ์น้อยและเกิดขึ้นได้ง่ายแต่ก็ สลายตัวเร็ว^{๒๒}

เฟลด์ เอ็ม.พี. แมน (Feld M.P. Man) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็นไว้ว่า การสำรวจความคิดเห็น เป็นการศึกษา ความรู้สึกของบุคคล กลุ่มคนที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง แต่ละคนจะแสดงความเชื่อและความรู้สึกใดๆ ออกมาโดยการพูด การเขียน เป็นต้น การสำรวจความคิดเห็นจะเป็นประโยชน์ต่อการวางนโยบายต่างๆ การเปลี่ยนแปลงนโยบายหรือการเปลี่ยนแปลงระบบงาน รวมทั้งในการฝึกหัดทำงานด้วยเพราะจะทำให้การดำเนินงานต่างๆ เป็นไปด้วยความเรียบร้อยและเป็นไปตามความพอใจของผู้ร่วมงาน^{๒๓}

เฮอร์ล็อก อี (Hurlock E.) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็นไว้ว่า ความคิดเห็นเป็นการแสดงออกด้านความรู้สึกสิ่งหนึ่งสิ่งใด เป็นความรู้สึกเชื่อถือที่ไม่ได้อยู่บนความแน่นอนหรือความจริง แต่ขึ้นอยู่กับจิตใจบุคคลจะแสดงออกโดยมีข้ออ้างหรือการแสดงเหตุผลสนับสนุน หรือปกป้องความคิดเห็นนั้น ความคิดเห็นบางอย่างเป็นผลของการแปลความหมายของข้อเท็จจริง ขึ้นอยู่กับคุณสมบัติเฉพาะตัวของแต่ละคน เช่น พื้นความรู้ ประสบการณ์ในการทำงาน สภาพแวดล้อมและมีอารมณ์เป็นส่วนประกอบที่สำคัญ การแสดงความคิดเห็นอาจจะได้รับการยอมรับหรือปฏิเสธจากคนอื่น ๆ ก็ได้^{๒๔}

นูแนลลี จัม ซี. (Nunally Jum C.) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็นไว้ว่า ทั้งความคิดเห็นและทัศนคติเป็นเรื่องของการแสดงออกของแต่ละบุคคลต่อประชาธิปไตยทั่วไป ต่อขนบธรรมเนียมประเพณีและการแสดงออกทางความคิดเห็นในรูปที่เกี่ยวกับตัวเขาและได้กล่าวต่อไปอีกว่าคำว่า ความคิดเห็นนั้นจะใช้ในเรื่องเกี่ยวกับการลงความคิดเห็น (Judgment) และความรู้

^{๒๐} สุชา และ สุรางค์ จันทรเฒ, **จิตวิทยาสังคม**, หน้า ๑๐๔.

^{๒๑} สุพัตรา สุภาพ, **สังคมวิทยา**, พิมพ์ครั้งที่ ๒๒, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๕), หน้า ๑๓๒.

^{๒๒} อุทัย หิรัญโต, **สังคมวิทยาประยุกต์**, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๙), หน้า ๘๐-๘๑.

^{๒๓} Fled M.P. Man, **Psychology in the Industrial Environment**, (London : Butterworth and Co., Ltd., 1971), p. 3.

^{๒๔} Hurlock E., **Adolescent Development**, (New York : McGraw-Hill Book, 1995), p. 145-148.

(Knowledge) ในขณะที่ทัศนคตินั้นมักใช้กันมากในเรื่องที่เกี่ยวกับความรู้สึก (Feeling) และความชอบพอ (Preference) ท้ายที่สุดเขาได้สรุปว่า เรามักใช้คำว่าความคิดเห็นมากกว่าทัศนคติ^{๒๕}

สรุปได้ว่า ความคิดเห็น เป็นการแสดงออกมาซึ่งการตัดสินใจจากการประเมินค่าหรือทัศนคติเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะซึ่งในการแสดงออกมานี้จะต้องอาศัยพื้นฐานความรู้ ประสบการณ์ และพฤติกรรมระหว่างบุคคล เป็นเครื่องช่วยในการพิจารณาและประเมินค่า ก่อนที่มีการตัดสินใจแสดงออก ซึ่งการแสดงออกความคิดเห็นนี้อาจจะเป็นในทางเห็นด้วยหรือไม่ก็ได้ ในบางสภาพการณ์ความคิดเห็นอาจจะอยู่ในลักษณะเห็นด้วยมากหรือเห็นด้วยน้อย ความคิดเห็นไม่ถาวร และมีการเปลี่ยนแปลงได้โดยง่ายและความคิดเห็นย่อมได้รับอิทธิพลจากทัศนคติ

๒.๑.๓ ความสำคัญของความคิดเห็น

การศึกษาถึงความสำคัญของความคิดเห็นมีประโยชน์อย่างยิ่งต่อการพัฒนาประเทศ ไม่ว่าจะเป็นด้านนโยบายหรือในทางปฏิบัติ เพราะการสำรวจความคิดเห็นของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งมีความสำคัญกับการพัฒนาในทุกรูปแบบ ซึ่งพอจะกล่าวได้ดังนี้

เบส (Best) ได้กล่าวว่า ในการศึกษาถึงความคิดเห็นต่างๆ ส่วนมากจะใช้วิธีแบบวิจัยตลาด ได้แก่ การซักถาม สอบถาม บันทึกไว้และรวบรวมไว้เป็นข้อมูลซึ่ง Best ได้เสนอแนะว่า วิธีที่ง่ายที่สุดในการที่จะบอกถึงความคิดเห็นก็คือ การแสดงให้เห็นถึงรายละเอียดของคำ ตอบในแต่ละข้อความ เพราะจะทำให้เห็นว่าความคิดเห็นจะออกมาในลักษณะเช่นใดและจะได้สามารถทำ ตามข้อคิดเห็นที่วัดออกมาได้ จะทำให้ผู้บริหารเห็นสมควรหรือไม่ ในอันที่จะดำเนินนโยบายหรือล้มเลิกไป^{๒๖}

เฟลด์แมน (Feldman) ได้กล่าวว่า การสำรวจความคิดเห็นเป็นการศึกษาความรู้สึกของบุคคล กลุ่มคนที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง แต่ละคนจะแสดงความเชื่อและความรู้สึกใดๆ ออกมาโดยการพูด การเขียน เป็นต้น การสำรวจความคิดเห็นจะเป็นประโยชน์ต่อการวางนโยบายต่างๆ การเปลี่ยนแปลงนโยบาย หรือการเปลี่ยนแปลงระบบงาน รวมทั้งในการฝึกหัดการทำงานด้วย เพราะจะทำให้การดำเนินกิจการต่างๆ เป็นไปด้วยความเรียบร้อย และเป็นไปตามความพอใจของผู้ร่วมงาน^{๒๗}

สรุปได้ว่า ความคิดเห็นเป็นสิ่งที่แสดงออกทางความรู้สึกต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยพิจารณาจากข้อเท็จจริง ประสบการณ์ สภาพแวดล้อม ทั้งนี้อาจแสดงออกมาในรูปแบบของคำพูด การเขียน หรืออย่างใดอย่างหนึ่ง จากพื้นฐานความรู้ที่มีอยู่เดิมและมีระดับแตกต่างกันในความคิดเห็น ซึ่งความคิดเห็นที่แสดงออกมานั้นอาจตรงข้ามกันได้

^{๒๕} Nunally Jum C., *Test and Measurements Assessment and Prediction*, (New York McGraw Hill Book Co., Inc., 1950), p. 285.

^{๒๖} Best, J.W. and V. Jamer, *Research in Education*, (New Jersey : Prentice Hall, 1989), P. 9.

^{๒๗} Feldman, D.C and H.J. Arnold, *Managing Individual and Group Behavior in organizations*, (Singapore: McGraw-Hill Book Co, 1983), p. 9.

๒.๑.๔ หลักการวัดความคิดเห็น

ในเรื่องของการวัดความคิดเห็นนั้นได้มีผู้ให้หลักการไว้แตกต่างกัน ดังนี้

จิตรจรรย์ค์ สุภาพ ได้กล่าวไว้ว่า ลักษณะของความคิดที่ดี ความคิดที่ดีจนถึงขั้นเกิดปัญหา ประกอบด้วยปัจจัยสำคัญ คือ การใช้ความคิดถูกวิธี การรู้จักคิด การคิดเป็น การคิดที่มีระบบระเบียบ กล่าวโดยรวมๆ ก็คือ หมายถึง การรู้จักมอง รู้จักพิจารณาสิ่งทั้งหลายตามที่สิ่งนั้นๆ มันเป็นเรื่องของมัน คิดหาเหตุผล ค้นหาต้นตอหรือต้นเค้า สืบสาวให้ตลอดสายและแยกแยะ สิ่งนั้นๆ หรือปัญหา นั้น ออกให้เห็นตามสภาวะและตามความสัมพันธ์สืบทอดแห่งเหตุปัจจัยโดยไม่เอาตัณหา อุปาทานของตนเข้าไปเกี่ยวข้อง^{๒๘}

วิเชียร เกตุสิงค์ ได้กล่าวถึงหลักการวัดความคิดเห็นว่า การใช้แบบสอบถามสำหรับวัดความคิดเห็นจะต้องระบุให้ผู้ตอบ ตอบว่าเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยกับข้อความที่กำหนดให้ แบบสอบถามประเภทนี้นิยมสร้างตามแนวคิดของลิเคอร์ท ซึ่งแบ่งน้ำหนักความคิดเห็นเป็น ๕ ระดับ ได้แก่ เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วยมาก เห็นด้วย ไม่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง ส่วนการให้คะแนนขึ้นอยู่กับใจความว่าจะเป็นปฏิฐาน (Positive) หรือนิเสธ (Negative) นอกจากนี้ ในการศึกษาเกี่ยวกับความคิดเห็นนั้น สิ่งที่มีอิทธิพลที่ทำให้ความคิดเห็น แตกต่างกันไปประกอบด้วย^{๒๙}

๑. การอบรมของครอบครัว อิทธิพลของครอบครัวมีมากกว่าปัจจัยอื่นๆ เพราะครอบครัวเป็นสถาบันสังคมแห่งแรกของบุคคล

๒. กลุ่มและสังคมที่เกี่ยวข้อง บุคคลเมื่ออยู่ในกลุ่มใดหรือสังคมใดก็จะมีความคิดเห็นทางเดียวกันและสังคมนั้นๆ กลุ่มเป็นส่วนผลักดันให้บุคคลมีการเรียนรู้

๓. วัฒนธรรม ประเพณี บุคคลเมื่อได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมและประเพณีย่อมปฏิบัติไปตามวัฒนธรรมและประเพณีนั้นๆ และมักจะมีความคิดเห็นต่อวัฒนธรรมและประเพณีของตนไปในทางที่ดี

๔. การศึกษา ระดับการศึกษามีอิทธิพลมากต่อการแสดงความคิดเห็นเพราะเป็นการจัดประสบการณ์ให้กับบุคคล

๕. สื่อมวลชนได้แก่ หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้มีอิทธิพลมาก ต่อการเปลี่ยนแปลงความคิดเห็นของบุคคล เพราะจะเป็นสื่อในการสร้างความคิดเห็นด้านบวกและด้านลบได้

เบส, เจ. ดับเบิลยู (Best, J.W) ได้กล่าวไว้ว่า ในการที่ผู้ใดจะแสดงความคิดเห็นออกมา นั้นวิธีการที่จะใช้โดยทั่วไป คือ วิธีการตอบแบบสัมภาษณ์และแบบสอบถามได้เสนอแนะว่า วิธีที่ง่ายที่สุด ที่จะบอกถึงความคิดเห็นคือ การแสดงออกให้เห็นร้อยละของคำตอบในแต่ละข้อความ เพราะจะทำให้เห็นว่าความคิดเห็นจะออกมาในลักษณะใดและจะทำได้ทำตามข้อคิดเห็นเหล่านั้น^{๓๐}

^{๒๘}จิตรจรรย์ค์ สุภาพ, **ทฤษฎีวิธีชีวิต**, (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์การพิมพ์พลชัย, ๒๕๔๔), หน้า ๒๓๙.

^{๒๙}วิเชียร เกตุสิงค์, **หลักการสร้างและวิเคราะห์เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย**, (กรุงเทพมหานคร : ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้น, ๒๕๒๔), หน้า ๙๔ - ๙๗.

^{๓๐}Best, J.W., **Research in Education**, (Englewood Cliffs, New Jersey : Prentice Hall Inc, 1977), p. 169.

สรุปได้ว่า การวัดความคิดเห็นนั้นสามารถที่จะวัดออกมาได้โดยใช้แบบสอบถาม ซึ่งมีทั้งแบบเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย กับแบบข้อความที่กำหนดให้ โดยนิยมสร้างตามแนวคิดของลิเคอร์ท ซึ่งแบ่งน้ำหนักความคิดเห็นเป็น ๕ ระดับ ได้แก่ เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วยมาก เห็นด้วย ไม่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง ตามแต่ความรู้คิดของแต่ละบุคคล

๒.๑.๕ ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความคิดเห็น

การที่บุคคลจะแสดงความคิดเห็นในเรื่องใดเรื่องหนึ่งนั้น ย่อมมีปัจจัยที่สำคัญที่มีอิทธิพลต่อความรู้สึกนึกคิดของบุคคลในช่วงเวลานั้นๆ จึงทำให้การแสดงความคิดเห็นเมื่อแสดงออกมาแล้วแตกต่างกัน นักวิชาการจึงได้ศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความคิดเห็นไว้ ดังนี้

ธงชัย สันติวงษ์ ได้กล่าวถึง ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการแสดงความคิดเห็น ได้แก่^{๓๑}

๑. การจูงใจทางร่างกาย ความคิดเห็นและทัศนคติของคนเกิดได้จากความต้องการให้ได้รับสิ่งต่าง ๆ ความต้องการทางด้านร่างกาย ซึ่งถ้าความคิดเห็นนั้น สามารถตอบสนองความต้องการของร่างกายได้ดี ความคิดเห็นและทัศนคติก็จะออกมาในลักษณะทางบวก และในทางกลับกันหากโอกาสตอบสนองความต้องการของร่างกายไม่ดีลักษณะของความคิดเห็นนั้นจะออกมาในลักษณะทางลบ

๒. ข้อมูลข่าวสาร ความคิดเห็นและทัศนคติส่วนมากจะอยู่บนพื้นฐานของการได้รับข้อมูลข่าวสารที่ได้รับนั้นบางส่วนจะไปสร้างทัศนคติและความคิดเห็นได้

๓. การเกี่ยวข้องกับกลุ่ม ทัศนคติและความคิดเห็นบางอย่างจะมาจากกลุ่ม โดยที่สมาชิกของกลุ่มจะแสดงออกมาเพื่อให้กลุ่มของตนเองอยู่รอด หรือสามารถดำรงอยู่และมีการพัฒนาตลอดทั้งที่เป็นประโยชน์ต่อสมาชิกให้ได้มากที่สุด ครอบครัว กลุ่มเพื่อน กลุ่มนักเรียน กลุ่มกีฬา ชมรมต่าง ๆ บางทีอาจมีการถ่ายทอดข้อมูลจากบุคคลหนึ่งไปยังอีกบุคคลหนึ่งของกลุ่มแล้วทำให้เกิดทัศนคติ และความคิดเห็นได้เช่นกัน

๔. ประสบการณ์ ประสบการณ์ของแต่ละคนที่มีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดย่อมมีส่วนทำให้บุคคลนั้นมีความคิดเห็นและทัศนคติได้มาก

๕. ปัจจัยอื่น ๆ เช่น เพศ ของผู้แสดงความคิดเห็น และทัศนคติ เวลาของการแสดงความคิดเห็น คือ คนเราเมื่ออยู่ในสถานการณ์หนึ่งก็จะมีความคิดเห็นแบบหนึ่ง ถ้าอยู่ในสถานการณ์หนึ่ง ความคิดเห็นก็อาจเปลี่ยนไปเป็นอีกแบบหนึ่งไม่เหมือนเดิม โดยที่ความคิดเห็นและทัศนคติที่เกิดขึ้นนั้นมีได้มาจากทุกปัจจัยแต่จะมาจากหลาย ๆ ปัจจัย แล้วแต่ส่วนไหนมีมากกว่ากัน ซึ่งสามารถดูได้จากความคิดเห็นหรือทัศนคตินั้น

จำเรียง ภาวิจิตร ได้กล่าวว่า สาธารณมิติหรือมติมหาชน หมายถึง ทัศนะความรู้สึกและความคิดเห็นของประชากรกลุ่มต่างๆ เฉพาะกลุ่มเกี่ยวข้องกับประเด็นความสนใจหรือปัญหาประเด็นใดประเด็นหนึ่ง ช่วงระยะเวลาหนึ่ง สาธารณมิติประเด็นใดๆ ก็ตามไม่ได้หมายความว่าต้องเป็นมติหรือความคิดเห็นของประชาชนทั้งหมดในประเทศ แต่เป็นความคิดเห็นของประชากรส่วนใหญ่ซึ่งเป็น

^{๓๑} ธงชัย สันติวงษ์, การบริหารงานบุคคล, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๒), หน้า ๑๖๖.

ผลมาจากสิ่งที่ยังตกลงไม่ได้ จำเป็นต้องมีการถกเถียงหาเหตุมาอภิปรายกันให้เห็นทั้งข้อดีและข้อเสีย ในที่สุดเกิดการตัดสินใจร่วมกันจนเป็นมติออกมา คุณภาพของมติมหาชนหรือสาธารณมติขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประเด็น ดังนี้^{๓๒}

๑. การอภิปรายของสาธารณชน ซึ่งต้องมีความกระตือรือร้น มีประสิทธิภาพและสามารถเปลี่ยนมติไปในทิศทางหนึ่งทิศทางใดได้
๒. มีข่าวสารและข้อมูลที่เพียงพอ
๓. มีเสรีภาพในการคิดและการแสดงออก
๔. คุณภาพของความเป็นผู้นำที่ดี เพราะความคิดเห็นของผู้นำและผู้เชี่ยวชาญจะมีอิทธิพลต่อสาธารณมติ
๕. กลุ่มกดดันจะแสวงหาผลประโยชน์หรือข้อได้เปรียบจากการสนับสนุนของผู้มีอำนาจในสังคม

นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงกลุ่มที่มีอิทธิพลต่อสาธารณมติ ซึ่งขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ เช่น

๑. **ภูมิหลังทางสังคม (Social Background)** กลุ่มคนที่มีภูมิหลังแตกต่างกันโดยทั่วๆ ไปย่อมมีความคิดเห็นแตกต่างกันไปด้วย เช่น ความคิดเห็นระหว่างผู้สูงอายุกับผู้เยาว์ ระหว่างสังคมชนบทกับสังคมเมืองและระหว่างผู้มีรายได้น้อยกับผู้มีรายได้สูง

๒. **กลุ่มอ้างอิง (Reference Groups)** โดยปกติจะคบหาสมาคมกันหรือกระทำสิ่งใดให้แก่ผู้ใดนั้น ความคิดที่มักจะทำนึ่งถึงก็คือมีอะไรร่วมกันได้หรืออ้างอิงกันได้ เช่น มีอาชีพแบบเดียวกัน เป็นสมาชิกศิษย์เก่าโรงเรียนเดียวกัน ซึ่งแต่ละคนย่อมกำหนดหรือระบุกลุ่มที่ตนเองเป็นสมาชิกหรือเป็นกลุ่มที่ตนเองมีความรู้สึกว่าคุณอยู่ในกลุ่มและมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ กลุ่มดังกล่าวมีอิทธิพลต่อสาธารณมติ

๓. **กลุ่มกระตือรือร้นและกลุ่มเฉื่อยชา (Active and Passive Groups)** ผู้ที่สนใจและมีความเกี่ยวข้องกับประเด็นใดประเด็นหนึ่งย่อมมีความกระตือรือร้นเป็นพิเศษและก่อให้เกิดกลุ่มผลประโยชน์ได้มากที่สุดและสามารถมีอิทธิพลต่อสาธารณมติโดยเฉพาะการจูงใจให้คนเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยในประเด็นต่างๆ ได้ซึ่งตรงกันข้ามกับกลุ่มเฉื่อยชาที่ไม่มีบทบาทอะไรต่อ สาธารณมติ^{๓๓}

สรุปได้ว่า ความคิดเห็นเป็นสิ่งที่แสดงออกทางความรู้สึกต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยพิจารณาจากข้อเท็จจริง ประสบการณ์ สภาพแวดล้อม และบริบททางสังคมหรือวัฒนธรรมที่บุคคลประสบพบเจอ ทั้งนี้ความคิดเห็นอาจแสดงออกมาในรูปแบบของคำพูด การเขียนหรืออย่างใดอย่างหนึ่ง จากพื้นฐานความรู้ที่มีอยู่เดิมหรือประสบการณ์ที่ผ่านมา ความคิดเห็นของบุคคลจะมีระดับที่แตกต่างกันในความคิดเห็นขึ้นอยู่กับอายุและประสบการณ์ของผู้แสดงความคิดเห็นเป็นสำคัญ

^{๓๒} จำเรียง ภาวิจิตร, สังคมวิทยา มานุษยวิทยาสำหรับครู, (นนทบุรี : สำนักวิชาการ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๒๕), หน้า ๒๔๘.

^{๓๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๔๘.

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาท

เมื่อก้าวถึงบทบาทต้องคำนึงถึงหน้าที่เพราะว่าหน้าที่กับบทบาทจะมาด้วยกันเสมอ แต่กระนั้นในสภาพความเป็นจริงแล้วไม่ได้มาด้วยกันเสมอไป เพราะสาเหตุการขัดแย้ง กันระหว่างบทบาทกับหน้าที่ อันเนื่องมาจากเจตคติที่ต่างกัน ค่านิยม หรือพื้นฐานทางสังคมที่ต่างกัน บางครั้งในคนเดียวก็มีทั้งบทบาทและหน้าที่ในขณะเดียวกันหรืออาจมีหลายบทบาท และหน้าที่ในขณะเดียวกันก็ได้ ทฤษฎีบทบาทมองบุคคลในฐานะเป็นสมาชิกของสังคมที่อาศัยบทบาทเป็นตัวเชื่อมในการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นๆ ความเข้าใจบทบาทและความสามารถในการแสดงบทบาท จะเป็นอุปสรรคซึ่งวัดความสำเร็จหรือล้มเหลวของบุคคลผู้ดำรงสถานภาพต่างๆ ในสังคมได้

๒.๒.๑ ความหมายของบทบาท

ความหมายของบทบาท ได้มีผู้ให้ความหมายไว้หลาย ๆ ท่าน ซึ่งล้วนแต่มีความสำคัญและน่าสนใจ ดังนี้

ราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมาย บทบาท ไว้ว่า การทำตามหน้าที่ที่กำหนดไว้ เช่น บทบาทของพ่อแม่ บทบาทของครู หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ การแสดงพฤติกรรมตามบทบาทหรือตำแหน่งหน้าที่^{๓๔} บทบาทจึงถือเป็นเรื่องจำเป็นและสำคัญสำหรับผู้ดำรงตำแหน่งในหน่วยงานต่างๆ มีนักวิชาการได้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับ บทบาทในแง่มุมต่างๆ ดังนี้

กมลรัตน์ หล้าสุวงษ์ ได้กล่าวถึงความหมายของบทบาทสรุปได้ว่า “บทบาท หมายถึง การประพฤติปฏิบัติของบุคคลตามตำแหน่งและสถานภาพในสังคมนั้นๆ ถ้าตำแหน่งหรือสถานภาพเปลี่ยนไปบทบาทก็จะเปลี่ยนตามไปด้วยและถ้าบุคคลใดในสังคมมีความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสังคมมากขึ้นเท่าใด บทบาทก็จะเพิ่มขึ้นมากเท่านั้น”^{๓๕}

งามพิศ สัตย์สงวน ได้ให้ความหมายของบทบาท (Role) ว่า “เป็นการกระทำตามสิทธิและหน้าที่ของสถานภาพ สถานภาพและบทบาทมักเป็นของคู่กัน คือเมื่อมีสถานภาพจะต้องมีบทบาทด้วยแต่ไม่เสมอไป ดังนั้นบทบาท คือพฤติกรรมที่คาดหวังสำหรับผู้ที่อยู่ในสถานภาพต่างๆ ว่าจะต้องปฏิบัติอย่างไร (Role) เป็นบทบาทที่คาดหวังโดยกลุ่มคนหรือสังคมทำให้ความสัมพันธ์มีการกระทำระหว่างกันทางสังคมได้ รวมทั้งสามารถพยากรณ์พฤติกรรมที่จะเกิดขึ้นได้ เช่น ผู้มีตำแหน่งเป็นพ่อจะได้รับการคาดหวังจากสังคมให้แสดงบทบาทหรือหน้าที่ต่างๆ ของพ่อ ซึ่งจะต้องเลี้ยงดูลูก ส่งเสียให้เล่าเรียนอบรมสั่งสอน ให้ความรักความเอ็นดูและอื่นๆ อีกเป็นต้น ตำแหน่งอื่นๆ ก็เช่นกัน เช่น ครู อาจารย์ เสมียน ภารโรง ต่างก็มีบทบาทที่คาดหวังจะต้องทำ ในฐานะที่ครองตำแหน่งต่างๆ เหล่านี้ผู้นั้นอยู่”^{๓๖}

^{๓๔}ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์, ๒๕๔๖), หน้า ๖๐๒.

^{๓๕}กมลรัตน์ หล้าสุวงษ์, จิตวิทยาสังคม, (กรุงเทพมหานคร : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๒๗), หน้า ๕๐.

^{๓๖}งามพิศ สัตย์สงวน, หลักมานุษยวิทยาวัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร : แพร์พิตยา, ๒๕๓๘), หน้า ๙๖-๙๗.

เหลื่อ เอกตะคุ ได้สรุปว่า บทบาท หมายถึง รูปแนวทางของการแสดง พฤติกรรมแสดงความคิดเห็น และการปฏิบัติของบุคคลตามตำแหน่งหน้าที่ที่ได้รับจากสังคม เช่น ครูมีบทบาทหน้าที่ในการสั่งสอนให้ความรู้แก่นักเรียน^{๓๗}

ลือชา ธรรมวินัยสถิต ได้ให้ความหมายของบทบาทในแง่ทางโครงสร้างของสังคม ว่า บทบาท หมายถึง ภาระหน้าที่ที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งจะพึงกระทำตามสถานภาพที่ตนดำรงอยู่ เมื่อบุคคลใดได้เข้าไปมีสถานภาพหนึ่งๆ แล้วย่อมแสดงบทบาทตามสถานภาพนั้นๆ สถานภาพและบทบาทจึงเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน เปรียบได้กับเหรียญที่ต้องมี ๒ ด้านเสมอ เมื่อสถานภาพเป็นตัวกำหนดแบบแผนความสัมพันธ์นั้นมีความสอดคล้องกันและเป็นไปตามแบบแผนที่กำหนด ดังนั้น บทบาทจึงเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของโครงสร้างทางสังคมประการหนึ่ง^{๓๘}

สมคิด เพ็งอุดม ได้กล่าวถึงความหมายของบทบาทตามแนวคิดของราล์ฟ (Ralp) โดยสรุปได้ว่าสถานภาพเป็นฐานะหรือตำแหน่งซึ่งจะเป็นสิ่งที่กำหนดบทบาทของบุคคลตำแหน่งและบทบาทจึงเป็นสิ่งที่ควบคู่กันไม่สามารถแยกออกจากกันได้เปรียบเสมือนเหรียญ คือ ถ้าด้านหนึ่งของเหรียญเป็นตำแหน่งอีกด้านหนึ่งของเหรียญก็เป็นบทบาท^{๓๙}

ยนต์ ชุ่มจิต ได้กล่าวว่าบทบาท หมายถึง ภาระที่ต้องรับผิดชอบตามสถานภาพของแต่ละบุคคล เช่น เป็นพ่อแม่ นอกจากจะเลี้ยงดูให้ลูกเติบโตแล้ว จะต้องมีบทบาทในการอบรมสั่งสอนให้ความรู้ ป้องกันมิให้ลูกทำความชั่วหรือดูแลทุกข์สุขอื่นๆ ส่วนครูจะต้องมีบทบาทอื่นๆ นอกเหนือจากการอบรมสั่งสอนวิชาความรู้ เช่น ช่วยเหลือนักเรียนที่ขาดแคลนเสื้อผ้า อาหาร ส่งเสริมและพัฒนาจริยธรรมของนักเรียนและดูแลรักษาสุขภาพอนามัยของเด็กๆ^{๔๐}

ประกอบ มีโคตรกอง ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทว่า “บทบาทหน้าที่ตามตำแหน่งใดตำแหน่งหนึ่งนั้น จะถูกคาดหวังจากสังคมรอบด้าน ซึ่งเป็นกระบวนการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) และการแสดงบทบาทของบุคคลตามตำแหน่งหน้าที่จะมีความถูกต้องเหมาะสมเพียงใดขึ้นกับปัจจัย ๓ ประการ ดังนี้”^{๔๑}

๑. ความเข้าใจในบทบาทที่ตนเองแสดงหรือปฏิบัติ
๒. ประสพการณ์ของผู้ที่ต้องแสดงบทบาท
๓. บุคลิกภาพของผู้แสดงบทบาท

^{๓๗}เหลื่อ เอกตะคุ, “บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการโรงเรียนมัธยมศึกษา ในทัศนะของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครราชสีมา”, *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๗), หน้า ๗.

^{๓๘}ลือชา ธรรมวินัยสถิต, *มนุษย์กับสังคม*, (คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ : สถาบันราชภัฏเพชรบุรี, ๒๕๓๙), หน้า ๔๗.

^{๓๙}สมคิด เพ็งอุดม, “การศึกษารูปแบบของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนตามทัศนะของพระสงฆ์และเจ้าหน้าที่กระทรวงมหาดไทยระดับตำบลในจังหวัดสุพรรณบุรี”, *ปริญญาานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๓๕), หน้า ๙.

^{๔๐}ยนต์ ชุ่มจิต, *ความเป็นครู*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๐), หน้า ๓๓

^{๔๑}ประกอบ มีโคตรกอง, “บทบาทของพระสงฆ์ที่เกี่ยวกับเยาวชนในเขตเทศบาลนครขอนแก่น”, *วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต (สาขาไทยคดีศึกษา)*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๑), หน้า ๑.

ณรงค์ เส็งประชา ได้ให้ความหมายว่า บทบาทเป็นพฤติกรรมที่สังคมกำหนด และคาดหวังให้บุคคลกระทำ^{๔๒}

ปราชญา กล้าผจญ ได้ให้ความหมายบทบาทไว้ว่า บทบาท หมายถึง สิ่งที่บุคคลจะต้องปฏิบัติให้สอดคล้องกับตำแหน่งหรือหน้าที่การงานที่ได้รับมอบหมาย เป็นการแสดงพฤติกรรมตามอำนาจหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ให้เหมาะสมและสอดคล้องกับความคาดหวังของผู้ที่มอบหมายอำนาจนั้น^{๔๓}

พูนทรัพย์ สิทธิพรหม ได้ให้ความหมายของบทบาทว่า “เป็นความคาดหวังของการกระทำว่า ในสถานภาพหนึ่งๆ บุคคลควรจะมีบทบาทอย่างไร โดยจะมีการเรียนรู้เป็นกระบวนการสำคัญเพื่อให้ทราบว่าแต่ละบุคคลจะต้องแสดงบทบาท (Role playing) และสวมบทบาท (Role taking) อย่างไร ซึ่งการเรียนรู้บทบาทนี้จะเกิดจากการเลียนแบบและการสังเกต(Role model) จากบุคคลที่เรายึดถือ (Significant others) เพื่อนำมาเป็นแบบอย่างของบทบาทแห่งตนที่จะแสดงต่อผู้อื่นในสถานการณ์ต่างๆ ในสังคมต่างๆ ที่ตนเองต้องการ”^{๔๔}

พินิจ เพ็ชรดารา ได้กล่าวสรุปว่า บทบาท หมายถึง พฤติกรรมการแสดงออกตามสถานภาพของแต่ละบุคคลในขณะที่ปฏิบัติหน้าที่นั้นๆ^{๔๕}

วรรณณี ภาณุวัฒน์สุข ได้สรุปว่า บทบาท คือการกระทำตามหน้าที่ ที่กำหนดของบุคคล หรือพฤติกรรมที่คาดหวังและเห็นได้ ซึ่งเป็นการกระทำของบุคคล^{๔๖}

สงวน สุทธิเลิศอรุณ ได้กล่าวว่า บทบาท คือ การประกอบพฤติกรรมตามตำแหน่งหน้าที่ซึ่งเป็นไปตามความคาดหวังของสังคม ตามลักษณะการรับรู้และตามที่แสดงจริง บทบาทเป็นผลรวมของสิทธิ์และหน้าที่ เช่น บุคคลที่เป็นครู ก็ต้องประกอบพฤติกรรมในการสอนและอบรม เมื่อแสดงพฤติกรรมดังกล่าวแล้วจะเป็นไปตามที่สังคมคาดหวังหรือไม่ก็ตาม^{๔๗}

สุนทร ภูษธร กล่าวว่า บทบาท หมายถึง แนวทางของการแสดงออกหรือปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่ที่กำหนดไว้ในตำแหน่งทางสังคม ทางหน้าที่การงาน ตามสภาพแวดล้อมของแต่ละ

^{๔๒}ณรงค์ เส็งประชา, **มนุษย์กับสังคม**, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๐), หน้า ๘๙.

^{๔๓}ปราชญา กล้าผจญ, **พฤติกรรมผู้นำทางการศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๐), หน้า ๓๓.

^{๔๔}พูนทรัพย์ สิทธิพรหม, **บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนากับการเข้าร่วมโครงการแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองของชาวบ้านห้วยยาง**, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๖), หน้า ๖๐.

^{๔๕}พินิจ เพ็ชรดารา, “บทบาทของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามการรับรู้ของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา กรุงเทพมหานคร”, **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๑๐.

^{๔๖}วรรณณี ภาณุวัฒน์สุข, “บทบาทของชุมชนในการมีส่วนร่วมจัดการศึกษาตามการรับรู้ของ ผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตกรุงเทพมหานคร”, **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๓), หน้า ๓๑.

^{๔๗}สงวน สุทธิเลิศอรุณ, **ทฤษฎีและปฏิบัติการทางจิตวิทยาสังคม**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อักษรพัฒนาพาณิชย์, ๒๕๔๗), หน้า ๖๘.

บุคคลที่เป็นอยู่ เช่น ครูมีบทบาทหน้าที่ในการสอนให้ความรู้แก่ผู้เรียน ตำรวจมีบทบาทหน้าที่ในการรักษาความสงบภายในประเทศ เป็นต้น^{๔๘}

เลโอนาร์ต เบอร์โควิทซ์ (Leonard Berkowitz) ได้ให้ความหมายไว้ว่า บทบาทหมายถึงพฤติกรรมที่คาดหวังของบุคคลผู้มีสถานภาพทางสังคมที่ได้รับมาหรือหมายถึงการกระทำที่บุคคลในสถานภาพนั้นแสดงออก^{๔๙}

อุทัย หิรัญโต ได้ให้ความหมายว่าบทบาท คือหน้าที่ (Function) หรือพฤติกรรม อันพึงคาดหวัง (Expected Behavior) ของบุคคลแต่ละคนในกลุ่มหรือในสังคมหนึ่งๆ บทบาทเป็นสิ่งที่กลุ่มหรือสังคมหรือวัฒนธรรมของกลุ่มหรือสังคมนั้นกำหนดขึ้น ฉะนั้นบทบาทจึงเป็นแบบแห่งพฤติกรรมของบุคคลในสถานะหนึ่งที่มีต่อบุคคลในสถานะอีกอย่างหนึ่งในสังคมเดียว^{๕๐}

สรุปได้ว่า บทบาท คือการแสดงออกของบุคคลตามสถานภาพ ตำแหน่งและหน้าที่ ที่บุคคลนั้นดำรงอยู่ในสังคม ซึ่งบทบาทและหน้าที่นั้นไม่อาจจะแยกออกจากกันได้ เมื่อบทบาทของบุคคลเปลี่ยนไปหน้าที่ก็ต้องเปลี่ยนไปด้วยตามสถานภาพในสังคม

บทบาทเป็นองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติจริง หรือบทบาทที่เป็นจริง การที่สังคมกำหนดเฉพาะเจาะจงให้บุคคลปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทใดบทบาทหนึ่งนั้น เรียกว่า บทบาทที่ถูกกำหนด บทบาทจึงมีลักษณะและองค์ประกอบต่างๆ ดังที่นักวิชาการกล่าวถึงดังนี้

จ้านงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ ได้กล่าวถึงบทบาทว่า ประกอบด้วยลักษณะต่างๆ ๓ ประการคือ^{๕๑}

๑. บทบาทในอุดมคติ (Ideal Role) ได้แก่ บทบาทที่กำหนดไว้เป็นกฎหมาย หรือตามความคาดหวังของบุคคลทั่วไปในสังคม เป็นแบบฉบับที่สมบูรณ์ซึ่งผู้ที่มีสถานภาพหนึ่งๆ ควรกระทำแต่อาจไม่มีใครทำตามนั้น

๒. บทบาทตามที่บุคคลเข้าใจหรือรับรู้ (perceived role) เป็นบทบาทที่ขึ้นอยู่กับบุคคลนั้นๆ จะคาดคิดด้วยตัวเองว่าควรเป็นอย่างไร ทั้งนี้ย่อมเกี่ยวข้องกับทัศนคติ ค่านิยมหรือบุคลิกภาพและประสบการณ์ของบุคคลแต่ละคน

เดโช สวานานนท์ ได้กล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับบทบาทซึ่งมีสาระสำคัญว่าบทบาทจะต้องประกอบด้วยลักษณะ ๓ ประการ ดังต่อไปนี้^{๕๒}

๑. รู้สถานภาพของตนในสังคม

^{๔๘}สุนทร ภูญชร, “บทบาทของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดชัยภูมิ”, *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๑๐.

^{๔๙}Berkowitz Leonard, *Social Psychology*, (Illinois : Scott Foresma, 1972), p. 20.

^{๕๐}อุทัย หิรัญโต, *สารานุกรมศัพท์สังคมวิทยา-มานุษยวิทยา*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๖), หน้า ๒๒๗.

^{๕๑}จ้านงค์ อติวัฒน์สิทธิ์, *สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์*, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๓), หน้า ๔๕.

^{๕๒}เดโช สวานานนท์, *จิตวิทยาสังคม*, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๐), หน้า ๑๙.

๒. คำนึงถึงพฤติกรรมที่ควรแสดงออกในสถานการณ์นั้นๆที่เหมาะสมกับสถานภาพของตน

๓. คำนึงถึงพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น

๔. ประเมินผลการแสดงบทบาทของตนเอง

นงเยาว์ ปิฎกฤษต์ ได้กล่าวถึงทฤษฎีบทบาท โดยสรุปความมาจากแนวคิดของ Cohen ว่า การที่สังคมกำหนดเฉพาะเจาะจงให้บุคคลปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทใดบทบาทหนึ่งนั้น เรียกว่าเป็นบทบาทที่ถูกกำหนด ถึงแม้ว่าบุคคลบางคนมิได้ประพฤติปฏิบัติตามบทบาทที่สังคมกำหนดให้ ส่วนบทบาทที่ปฏิบัติจริง หมายถึง การที่บุคคลได้แสดงหรือปฏิบัติออกมาจริงตามตำแหน่งของเขา ความไม่ตรงกันของบทบาทที่ปฏิบัติจริงนั้นอาจมีสาเหตุมาจากสิ่งต่างๆ ต่อไปนี้^{๕๓}

๑. บุคคลขาดความเข้าใจในบทบาทที่สิ่งต้องการ

๒. ความไม่เห็นด้วยหรือไม่ลงรอยกับบทบาทที่ถูกกำหนด

๓. บุคคลไม่มีความสามารถที่จะแสดงบทบาทนั้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ไพบูลย์ ช่างเรียน ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทว่า “บทบาทของบุคคลในสังคมย่อมขึ้นอยู่กับสภาพที่ตนครองอยู่และคุณสมบัติของบุคคล ดังนั้นบทบาทของบุคคลจึงแตกต่างออกไปตามลักษณะสภาพ อุปนิสัย ความคิด ความรู้ ความสามารถ มูลเหตุจูงใจ การอบรมเลี้ยงดูและความพอใจ”^{๕๔}

สรุปได้ว่า บทบาทคือการทำหน้าที่ตามตำแหน่งที่ได้รับมอบหมายโดยการปฏิบัติตามความรู้ความสามารถของบุคคล โดยบทบาทกับหน้าที่จะเป็นสิ่งคู่กันเสมอ หน้าที่ของบุคคลจะเปลี่ยนไปตามบทบาทที่ได้รับ

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับผู้นำ

ปัจจัยที่สำคัญในการบริหารงานต่างๆ ให้บรรลุถึงจุดหมายที่ตั้งไว้ นั้น ก็คือ ผู้นำถ้าผู้นำมีความรู้ มีความสามารถรอบด้าน มีคุณธรรม หรือมีภาวะผู้นำที่เหมาะสมแล้ว ย่อมทำให้กิจการต่างๆ สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ผู้ที่ทำหน้าที่เป็นผู้นำนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาทักษะต่างๆ ในการเป็นผู้นำ การที่จะเป็นผู้นำที่ดีได้นั้น เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ไม่ยากนัก หากผู้นำมีคุณธรรม มีความสามารถ มีทักษะและประสบการณ์

๒.๓.๑ ความหมายของผู้นำและภาวะผู้นำ

คำว่า ผู้นำ เป็นการมองเห็นที่ตัวบุคคล มักจะได้ยินคำพูดที่ใช้เรียกแทนผู้นำในทิศทางที่แตกต่างกันและมีขอบเขตที่กว้างขวางตามทัศนะของผู้พบเห็น ส่วนภาวะผู้นำได้มีการใช้ถ้อยคำอื่น

^{๕๓} นงเยาว์ ปิฎกฤษต์, อ่างในสุพร จุลทอง, “บทบาทในการพัฒนาสังคมของพระสงฆ์ในจังหวัดนครศรีธรรมราช”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาเอกไทยคดีศึกษา), (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยทักษิณ), ๒๕๔๐, หน้า ๑๘ .

^{๕๔} ไพบูลย์ ช่างเรียน, สารานุกรมศัพท์ทางสังคมวิทยา, (กรุงเทพมหานคร : แพร่พิทยาการพิมพ์, ๒๕๑๖), หน้า ๑๗.

ที่แตกต่างกันไป เช่น คำว่า ประมุขศิลป์ ศิลปะการเป็นผู้นำ ความเป็นผู้นำ เป็นต้น เป็นเรื่องที่นักวิชาการและผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งหลายได้ให้ความสนใจศึกษามาเป็นเวลานาน ซึ่งเป็นการศึกษา ถึงความมีอำนาจ ความสามารถของบุคคลที่สามารถสั่งการในการบริหารให้งานที่รับผิดชอบประสบความสำเร็จ ภาวะผู้นำ เป็นองค์ประกอบที่สำคัญยิ่งในการบริหารและการจัดการ ทั้งภาครัฐและเอกชนให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามนโยบายขององค์การ เพื่อความเข้าใจความหมายเกี่ยวกับผู้นำและภาวะผู้นำให้ชัดเจน ดังนั้น ผู้วิจัย จึงได้นำแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับผู้นำและภาวะผู้นำมากล่าวไว้ โดยสรุป เพื่อเป็นกรอบแนวคิดการวิจัยตามแนวคิดทฤษฎีของนักวิชาการทั้งหลาย ดังต่อไปนี้

ภิญโญ สาร ได้ให้ความหมายของผู้นำไว้ ๓ ประการได้แก่^{๕๕}

๑. ผู้นำ คือ บุคคลใดบุคคลหนึ่งในกลุ่มหลายๆ คนที่มีอำนาจอิทธิพลหรือความสามารถในการจูงใจคน ให้ปฏิบัติตามความคิดเห็น ความต้องการหรือคำสั่งของเขาได้ผู้มีอิทธิพลเหนือการปฏิบัติงานหรือพฤติกรรมของผู้อื่นภาวะผู้นำเกี่ยวกับความเป็นผู้นำมากหรือน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับความมากน้อยของอำนาจอิทธิพลหรือความสามารถในการจูงใจคน

๒. ผู้นำ คือ บุคคลที่มีอำนาจเหนือในการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคล

๓. ผู้นำ แตกต่างจากหัวหน้า หรือผู้บริหาร คนสองคนนี้อาจเป็นคนเดียวกันก็ได้ แต่ไม่จำเป็นเสมอไป หัวหน้าหรือผู้บริหารหลายคน มีอำนาจหน้าที่โดยตำแหน่ง แต่อาจไม่ใช่ผู้นำที่แท้จริงของกลุ่ม ผู้นำที่แท้จริง อาจเป็นคนอื่นซึ่งไม่ใช่หัวหน้าหรือผู้บริหารแต่มีอำนาจอิทธิพล และมีความสามารถจูงใจคนให้ประพฤติปฏิบัติตามความคิดเห็นความต้องการหรือคำสั่งของตนได้ ทั้งๆ ที่ไม่มีอำนาจหน้าที่โดยตำแหน่งใดๆ

สมพงษ์ เกษมสิน ได้ให้ทัศนะไว้ว่า ผู้นำ คือหัวหน้าของหน่วยงานหรือผู้บังคับบัญชาสูงสุดในหน่วยงานนั้นนั่นเอง โดยเฉพาะผู้นำในทางการบริหารงานแล้วจะประจักษ์ชัดเจนว่า ผู้นำขององค์การหรือหน่วยงาน คือผู้บังคับบัญชาสูงสุดของหน่วยงานนั้นๆ พิจารณาในแง่ของกลุ่ม ผู้นำ คือผู้ที่บริหารงานของกลุ่มโดยทำหน้าที่เกี่ยวกับการอำนวยความสะดวก การจูงใจ การริเริ่มและการประสานงาน ภาระหน้าที่ของผู้นำ เกี่ยวกับการวินิจฉัยสั่งการเป็นส่วนใหญ่พฤติกรรมของผู้นำ ดำเนินไปได้ก็โดยอาศัยอำนาจบาปมีเป็นเครื่องมือ” ส่วน “ภาวะผู้นำ คือการใช้อิทธิพลหรืออำนาจหน้าที่ในความสัมพันธ์ซึ่งมีอยู่ต่อผู้ใต้บังคับบัญชาในสถานการณ์ต่างๆ เพื่อปฏิบัติการและอำนวยความสะดวก โดยกระบวนการติดต่อสื่อสารซึ่งกันและกันเพื่อให้บรรลุผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้^{๕๖}

กวี วงศ์พุด ได้ให้ทัศนะไว้ว่า ผู้นำ คือบุคคลที่มีอำนาจในการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคล มีอิทธิพลเหนือผู้ตาม สามารถจูงใจคนให้ปฏิบัติตามความคิดเห็น ความต้องการ หรือคำสั่งของเขาได้ มีอิทธิพลเหนือการปฏิบัติการหรือพฤติกรรมของผู้อื่น มีหน้าที่ควบคุมตรวจตรา ประสานงาน วินิจฉัยสั่งการโน้มน้าวใจผู้ใต้บังคับบัญชาให้ทำหน้าที่ของตนอย่างดีที่สุด มีประสิทธิภาพสูงสุดและสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นโดยเป็นผู้ชักจูงให้ผู้อื่นที่เกี่ยวข้องร่วมแรง ร่วมใจทำงานเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ด้วยความสมัครใจ มีความกระตือรือร้นมุ่งให้ได้ผลงานดียิ่งขึ้น ส่วนภาวะผู้นำ คือ

^{๕๕}ภิญโญ สาร, **หลักการบริหารการศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร : คุรุสภา, ๒๕๒๖), หน้า ๒๕๙.

^{๕๖}สมพงษ์ เกษมสิน, **การบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๖), หน้า ๒๒๐.

การที่ผู้นำใช้อิทธิพลในความสัมพันธ์ซึ่งมีอยู่ต่อผู้ใต้บังคับบัญชาในสถานการณ์ต่างๆ เพื่อปฏิบัติการและอำนวยความสะดวกโดยใช้กระบวนการติดต่อสื่อสารเพื่อให้งานบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้^{๕๗}

ยงยุทธ เกษสาคร ให้ความหมายว่า ผู้นำ คือผู้ที่มีบุคลิกลักษณะคุณสมบัติเด่นกว่าผู้อื่นในกลุ่มและมีอิทธิพลมากกว่าบุคคลอื่นๆ ในหน่วยงาน ทั้งสามารถสร้างความมีประสิทธิภาพและความสำเร็จให้เกิดขึ้นแก่หน่วยงานนั้นๆ ได้ ดังนั้น ผู้นำ จึงหมายถึง บุคคลใดบุคคลหนึ่งซึ่งได้รับบทบาทเป็นผู้บริหารประสานประโยชน์ในกลุ่มเสมือนเป็นสัญลักษณ์ของกลุ่มซึ่งมีอิทธิพล มีอำนาจสามารถบังคับบัญชาบุคคลในกลุ่มให้ปฏิบัติงานจนบรรลุผลตามเป้าหมาย ที่กำหนดไว้ได้^{๕๘}

กิติ ตัยคานนท์ ได้ให้ทัศนะไว้ว่า ผู้นำ คือบุคคลที่ได้รับการแต่งตั้งหรือได้รับการยกย่องขึ้นเป็นหัวหน้าและเป็นผู้ตัดสินใจ เนื่องจากเป็นผู้มีความสามารถในการปกครองบังคับบัญชาและจะพาผู้ใต้บังคับบัญชาหรือหมู่ชนไปในทางดีหรือทางชั่วก็ได้ ส่วนภาวะผู้นำ คือ ศิลปะหรือความสามารถของบุคคลหนึ่งที่จะจูงใจหรือใช้อิทธิพลต่อบุคคลอื่นอาจเป็นผู้ร่วมงานหรือผู้ใต้บังคับบัญชาในสถานการณ์ต่างๆ เพื่อปฏิบัติการและอำนวยความสะดวกโดยใช้กระบวนการสื่อความหมายหรือติดต่อกันและกันให้ร่วมใจกันกับตนดำเนินการจนกระทั่งบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ การดำเนินการจะเป็นไปในทางที่ดีหรือชั่วก็ได้^{๕๙}

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) ได้ให้ทัศนะไว้ว่า ผู้นำ คือบุคคลที่จะมาประสานช่วยให้คนทั้งหลายรวมกันโดยที่ว่าจะเป็นการอยู่รวมกันก็ตามหรือทำการร่วมกันก็ตามให้พากันไปด้วยดี สู่จุดหมายที่ตั้งงาม ส่วนภาวะผู้นำ คือคุณสมบัติ เช่น สติ ปัญญา ความดีงาม ความรู้ ความสามารถของบุคคลที่ชักนำให้คนทั้งหลายมาประสานกันและพากันไปสู่จุดหมายที่ตั้งงาม^{๖๐}

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้ให้ทัศนะไว้ว่า ผู้นำคือผู้ชักพาให้คนอื่นเคลื่อนไหวหรือกระทำการในทิศทางที่ผู้นำกำหนดเป้าหมายไว้ หลายคนมีบทบาท เป็นผู้นำกันอยู่แล้ว เช่น เป็นผู้นำองค์กร ผู้นำสมาคม ผู้นำวัดและแม้กระทั่งหัวหน้าครอบครัวก็จัดว่าเป็นผู้นำ^{๖๑}

จากแนวคิดของนักวิชาการและนักบริหารหลายท่านที่ได้กล่าวมานั้น สามารถสรุปใจความได้ว่า ผู้นำ (Leader) คือ ผู้ที่มีบุคลิกลักษณะ คุณสมบัติเด่นกว่าผู้อื่นในกลุ่มและมีอิทธิพลมากกว่าบุคคลอื่นในหน่วยงาน ทั้งสามารถสร้างความมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลให้เกิดขึ้น แก่หน่วยงานได้ ดังนั้น ผู้นำ จึงหมายถึงบุคคลใดบุคคลหนึ่งซึ่งได้รับมอบหมายอาจโดยการเลือกตั้งหรือแต่งตั้งและเป็นที่ยอมรับของสมาชิกให้รับบทบาทเป็นผู้บริหารประสานประโยชน์ในกลุ่มมีอิทธิพลและอำนาจสามารถบังคับบัญชาบุคคลในกลุ่มให้ปฏิบัติงานจนบรรลุผลตามเป้าหมายที่องค์การกำหนดไว้

^{๕๗} กวี วงศ์พุ่ม, ภาวะผู้นำ, (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์เสริมวิชาชีพบัญชี, ๒๕๓๙), หน้า ๑๓-๑๔.

^{๕๘} ยงยุทธ เกษสาคร, ภาวะผู้นำและการจูงใจ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ห้างหุ้นส่วนจำกัด ป. สัมพันธ์พานิช, ๒๕๓๓), หน้า ๓๖.

^{๕๙} กิติ ตัยคานนท์, เทคนิคการสร้างภาวะผู้นำ, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร : เพลวอักษร, ๒๕๔๓), หน้า ๒๑-๒๒.

^{๖๐} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), ภาวะผู้นำ, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : สุขภาพใจ, ๒๕๔๖), ๒-๔.

^{๖๑} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), พุทธวิธีการบริหาร, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๒๖.

ได้ ส่วนภาวะผู้นำ (Leadership) หมายถึง ศิลปะหรือความสามารถของบุคคลหนึ่ง ที่จะกระตุ้นจูงใจ หรือใช้อิทธิพลต่อบุคคลอื่น หรือผู้ใต้บังคับบัญชาในสถานการณ์ต่างๆ เพื่อปฏิบัติการและอำนวยความสะดวก โดยใช้กระบวนการสื่อความหมายการติดต่อซึ่งกันและกันให้เกิดมีใจร่วมกับตนดำเนินการ จนกระทั่ง บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนด

๒.๓.๒ แนวคิดและความสำคัญของผู้นำ

เป็นที่ประจักษ์กันโดยทั่วไปว่าประสิทธิผลขององค์การต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นองค์การที่เป็นหน่วยงานราชการ รัฐวิสาหกิจหรือองค์การที่เป็นรูปแบบเอกชน ประสิทธิผลของการดำเนินงานถูกกำหนดโดยปัจจัยต่างๆ มากมาย ทั้งปัจจัยภายในองค์การเองหรือปัจจัยภายนอกองค์การหนึ่งในปัจจัยภายในที่สำคัญยิ่งคือ ผู้บริหารขององค์การ เพราะผู้บริหารขององค์การทำหน้าที่ในการกำหนด วิสัยทัศน์ พันธกิจ วัตถุประสงค์ เป้าหมาย ตลอดจนนโยบายในการดำเนินงานหรือแม้กระทั่งการมีส่วนในการกำหนดกลยุทธ์ วิธีการในการดำเนินการให้เป็นไปตามที่กำหนดไว้ โดยผู้บริหารต้องหาวิธีการจัดการในทุกรูปแบบเพื่อสนับสนุนส่งเสริมให้บุคลากรปฏิบัติงานให้เต็มศักยภาพ จึงเห็นได้ว่าผู้บริหารนับเป็นบุคคลที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง ด้วยภารกิจดังกล่าว ผู้บริหาร จึงต้องมีการติดต่อสัมพันธ์กับบุคคลมากมาย

แอล เซย์เลส (L. Sayles) ได้กล่าวไว้ว่า ผู้บริหารมีภารกิจมากมายที่ต้องทำ โดยแยกงานของผู้บริหารออกมาเป็นหน้าที่หรือบทบาทต่างๆ ได้ ๓ ประการ คือ ๑) ต้องเป็นผู้มีส่วนร่วมกับ กระแสงานที่เกี่ยวข้องกับภายนอก ๒) ต้องเป็นผู้นำ ๓) ต้องเป็นผู้ติดตามกำกับ ดังนั้น ผู้บริหารจึงมีความจำเป็นที่จะต้องติดต่อกับคนมากมายทั้งภายในองค์การและภายนอกองค์การ ผู้บริหารได้ถูกโครงสร้างขององค์การ กำหนดให้เป็นผู้นำหรือผู้บังคับบัญชาอย่างเป็นทางการ ทำหน้าที่ตอบสนองความต้องการและความคาดหวังของผู้ใต้บังคับบัญชา เพราะความต้องการ และความคาดหวัง เหล่านี้ มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ ในการบริหารจัดการของผู้บริหาร นอกจากนี้ ผู้บริหารยังต้องทำหน้าที่สืบเสาะและติดตาม กำกับการทำงานของผู้ใต้บังคับบัญชา เพื่อจะได้ทราบถึงความยุ่งยากและข้อจำกัดต่างๆ ที่เป็นอุปสรรค ทั้งนี้เพื่อจะได้ใช้ศักยภาพของผู้บริหารในการจัดการกับอุปสรรคเหล่านั้น จึงเห็นได้ว่า คุณภาพความเป็นผู้นำของผู้บริหาร ย่อมมีส่วนสัมพันธ์ กับประสิทธิภาพ ขององค์การเป็นอย่างมาก ในความเป็นผู้นำที่ไม่มีความสามารถ ผู้บริหารย่อมจะเป็นผู้ทำลายขวัญของพนักงาน และจะเป็นผลทำให้การทำงานด้านต่างๆ ขาดประสิทธิภาพแต่ในทางตรงกันข้าม ความเป็นผู้นำที่มีความสามารถ อาจมีผลในการเปลี่ยนลักษณะของพนักงานให้กลับกลายเป็นกลุ่ม ที่มีความขยันขันแข็งและช่วยให้องค์การประสบความสำเร็จได้ ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ความเป็นผู้นำ จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้งานขององค์การดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ^{๒๒}

มีคำโบราณกล่าวว่า ผู้งสัตว์ต้องต้อน ผู้คนต้องนำ ดังนั้น การที่มนุษย์เรามีการอยู่ร่วมกันมากๆ จึงจำเป็นต้องมีผู้นำ ความอยู่รอดของประชาชน และประเทศชาติบ้านเมืองขึ้นอยู่กับ

^{๒๒}L. Sayles, *What Effective Managers Really to and How They Do It*, (New York : McGraw-Hill, 1979), p 191.

ผู้นำซึ่งอยู่ในฐานะที่เป็นหัวหน้าหรือผู้บริหาร ผู้นำจึงมีความสำคัญดุจเข็มทิศที่จำเป็นสำหรับคนเดินทาง และเสาเข็มที่มีความจำเป็นต่อการสร้างบ้าน อีกทั้งยังเป็นผู้สร้างหลักจริยธรรมให้เกิดขึ้นในสังคม ผู้นำเสมือนหนึ่งเป็นหลักชัยของประเทศชาติ แผ่นดินเปรียบเหมือนภาชนะใหญ่ เหล่าราษฎรเหมือนทรัพย์สิน ผู้นำคือผู้รักษาทั้งแผ่นดินและทรัพย์สิน ซึ่งหากต้องการทราบถึงความเจริญรุ่งเรืองของแคว้นแคว้นหรือบ้านเมืองใดๆ แล้วต้องดูผู้นำเป็นหลักใหญ่

นอกจากนั้น บ้านเมืองมีภารกิจที่ต้องมีผู้รับผิดชอบในด้านต่างๆ จึงจำเป็นที่จะต้อง มีผู้นำ เพื่อช่วยรับภาระของบ้านเมือง เช่น ผู้นำจะต้องเป็นผู้สร้างขวัญและกำลังใจให้เกิดขึ้นแก่ผู้ใต้ปกครองและทรงไว้ซึ่งความยุติธรรมในสังคม เป็นต้น ในพระพุทธศาสนาเองก็ได้กล่าวถึงความสำคัญของผู้นำไว้เช่นกัน ดังในอัครคัมภีร์สูตร^{๖๓} ที่ได้กล่าวถึงความสำคัญของผู้นำ ไว้ว่า สัตว์เหล่านั้น เข้าไปหาท่านรูปงาม น่าดูกว่า น่าเลื่อมใสกว่า น่าเกรงขามกว่า แล้วจึงกล่าวตั้งชื่อว่า มาเถิดท่านผู้เจริญของท่านจงว่ากล่าวผู้ที่ควรว่ากล่าว จงติเตียนผู้ที่ควรติเตียน จงขับไล่ ผู้ที่ควรขับไล่โดยชอบเถิด

แต่ถ้าหากจะมองไปถึงการบริหารในคณะสงฆ์ พระพุทธองค์ไม่ทรงให้ความสำคัญ กับผู้นำหรือผู้ปกครองมากนัก นอกเสียจากธรรมวินัยเท่านั้น ดังที่พระพุทธองค์ได้ตรัสกับพระอานนท์ว่า ธรรมวินัยที่เราบัญญัติแล้วแก่เธอทั้งหลาย หลังจากเราล่วงลับไปแล้ว ก็จักเป็นศาสดา ของเธอทั้งหลาย^{๖๔} มองจากตรงจุดนี้ พระพุทธองค์ทรงให้ความสำคัญต่อธรรมวินัยมากกว่าผู้นำ ซึ่งตรงจุดนี้ ผู้วิจัยมองว่าเป็นความชาญฉลาดของพระพุทธองค์ เพราะพระธรรมวินัยไม่มีการเปลี่ยนแต่ผู้นำมีการเปลี่ยนแปลงจะเห็นได้ว่า จากพระสูตรที่ยกมานี้ ผู้นำมีความสำคัญในฐานะกษัตริย์ ราชา ผู้บริหารรัฐ ผู้ดูแลความสงบและสร้างสันติให้เกิดแก่ราษฎรเป็นหลัก ทั้งนี้ก็เพราะว่า บ้านเมืองจะอยู่เย็นเป็นสุข มีระเบียบวินัย ก็เพราะมีผู้นำเป็นที่รวมจิตใจ มีผู้บริหารบ้านเมืองคอยเอาใจใส่ดูแล ดังหลักที่ว่า พระราชาเป็นเครื่องปรากฏของแคว้นแคว้น^{๖๕} พระราชาเป็นประมุขของประชาชน^{๖๖} เป็นต้น

๒.๓.๓ ลักษณะและคุณสมบัติของผู้นำ

ผู้นำที่ดี ต้องมีคุณลักษณะเป็นเอกลักษณ์พิเศษบางอย่างที่มีความแตกต่างจากบุคคลอื่นอย่างชัดเจนที่จะทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเกิดความเคารพนับถือมีความเชื่อมั่นและให้ความร่วมมืออย่างจงรักภักดี ซึ่งคุณลักษณะดังกล่าวนี้ ย่อมมีอิทธิพลต่อการสร้างทัศนคติที่ดีและมีผล ต่อพฤติกรรมของผู้ตามที่จะสามารถทำให้ปฏิบัติภารกิจให้สำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ ซึ่งผู้วิจัย ได้ศึกษาคุณลักษณะของผู้นำที่พึงประสงค์ตามที่คณะของท่านผู้รู้ทั้งหลาย ดังต่อไปนี้

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึงคุณสมบัติของผู้นำที่ดีไว้ ๒ ด้าน คือ คุณสมบัติภายในตัวของผู้นำ ได้แก่ รู้หลักสัพบุริสธรรม มีสติปัญญา ไม่ประมาท ตื่นตัวทันต่อเหตุการณ์ มีวิสัยทัศน์กว้างไกล เป็นคนเข้มแข็ง และคุณสมบัติภายนอกในการที่จะประสานคนและ

^{๖๓}ที. ปา. (ไทย) ๑๑/๑๓๐/๙๖.

^{๖๔}ที. ม. (ไทย) ๑๐/๒๑๖/๑๖๕.

^{๖๕}ส. ส. (ไทย) ๑๕/๗๒/๘๐.

^{๖๖}ม. ม. (ไทย) ๑๓/๔๐๐/๔๙๙.

งานเข้าด้วยกันได้แก่ มีความรู้ความสามารถ มีพรหมวิหารธรรม หวังประโยชน์สุขแก่ส่วนรวม น่ารัก น่าเคารพ เป็นธรรมาธิปไตย ฉลาดในการพูด ไม่ลำเอียงด้วยอคติทั้ง ๔^{๖๗}

อรุณ รักรธรรม ได้สรุปคุณลักษณะผู้นำไว้ว่า ผู้นำที่ดีต้องมีความรู้ (Knowledge) มีความคิดริเริ่ม (Initiative) มีความกล้าหาญ (Courage) มีความเด็ดขาด (Decisiveness) มีความยุติธรรม (justice) มีความอดทน (Endurance) มีความกระตือรือร้น (Enthusiasm) ความไม่เห็นแก่ตัว (Unselfishness) มีความเห็นอกเห็นใจ (Humanity) มีความจงรักภักดี (Loyalty) มีการบังคับใจตนเอง (Self-Control) คือ การบังคับจิตใจเพื่อมิให้แสดงซึ่งกิริยาต่างๆ ที่ไม่เหมาะสมแก่ผู้อื่นการบังคับตนเองนั้นนับว่าเป็นสิ่งที่สำคัญมากสำหรับผู้บริหาร เป็นต้น^{๖๘}

รัศมี ภิบาลแทน ได้เสนอคุณสมบัติของผู้นำไว้โดยการพิจารณาความหมาย จากคำว่า LEADERSHIP ดังนี้^{๖๙}

๑. L = Love คือ มีความรักในหน้าที่ รักความก้าวหน้าตลอดถึงผู้ใต้บังคับบัญชา
 ๒. E = Education and Experience คือ มีการศึกษามีประสบการณ์ เป็นแบบอย่างได้หรือเป็นได้ทั้งในฐานะผู้นำและเป็นครูคนอื่น
 ๓. A = Adaptability คือมีความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์สิ่งแวดล้อมได้รู้จักแก้ปัญหาเฉพาะหน้าในสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป
 ๔. D = Decisiveness คือมีความสามารถในการตัดสินใจได้อย่างรวดเร็วและถูกต้อง
 ๕. E = Enthusiasm คือมีความกระตือรือร้น ตั้งใจทำงานอย่างจริงจังและสามารถชักนำให้ผู้ใต้บังคับบัญชาทำงานอย่างจริงจังได้ด้วย
 ๖. R = Responsibility คือมีความรับผิดชอบในส่วนของตนเองและผู้อื่นที่ได้ทำลงไปและรวมถึงความรับผิดชอบที่เกิดจากการสั่งงานที่มีความเสี่ยง (Risk) หรือตัดสินใจอย่างรีบด่วน
 ๗. S = Sacrifice and Sincerity คือมีความเสียสละและอุทิศตนหรือผลประโยชน์ส่วนตัวเพื่อประโยชน์ส่วนรวมด้วยความจริงใจ
 ๘. H = Harmony คือ มีความนุ่มนวลอ่อนอ่อนผ่อนปรน ก่อให้เกิดความรักสามัคคีและอาจหมายถึงการถ่อมตัว (Humble) ตามกาลเทศะด้วย
 ๙. I = Intellectual Capacity คือมีความเฉลียวฉลาดทันคนทันเกมส์ทันต่อเหตุการณ์
 ๑๐. P = Persuasiveness คือมีความสามารถในการจูงใจคน
- จากการศึกษาลักษณะและคุณสมบัติต่างๆ ที่ผู้นำพึงมีสามารถสรุปเป็นลักษณะใหญ่ๆ ได้ ๔ ลักษณะ คือ ๑) ลักษณะทางสติปัญญา คือ มีความรู้ความสามารถ มีไหวพริบ สามารถวินิจฉัยปัญหาต่างๆ ได้อย่างเฉียบแหลมและทันทั่วทั้งที่ ๒) ลักษณะทางอุปนิสัย คือมีพฤติกรรมทางจริยธรรมอันดี เช่น ความซื่อสัตย์ ความอ่อนโยน ความมีสัจจะ ความรับผิดชอบและความไม่เห็นแก่ตัว เป็นต้น ๓) ลักษณะทางอารมณ์ คือ สามารถบังคับหรือควบคุมอารมณ์และบทบาทของการ เป็นต้น

^{๖๗} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), *ภาวะผู้นำ*, หน้า ๑๐.

^{๖๘} อรุณ รักรธรรม, *การพัฒนาองค์การเพื่อการเปลี่ยนแปลง*, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๒), หน้า ๒๐๔.

^{๖๙} รัศมี ภิบาลแทน, *คุณลักษณะของความเป็นผู้นำ*, *วารสารรามคำแหง*, (สิงหาคม ๒๕๓๗) : ๔๐-๔๑.

ผู้นำได้ เมื่อเป็นแบบอย่างที่ดีได้ ก็เป็นเหตุให้ควบคุมผู้ใต้บังคับบัญชา ได้ง่ายด้วย และ ๔) ลักษณะทางร่างกาย คือ มีบุคลิกภาพทางกายดี สุขภาพแข็งแรงมีพลังศักยภาพในการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพและภาวะร่างกายที่ดีย่อมแสดงออกซึ่งบุคลิกภาพของการเป็นผู้นำให้เด่นชัดมากยิ่งขึ้น

๒.๓.๔ บทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของผู้นำ

บทบาทของความเป็นผู้นำ เป็นการแสดงออกของผู้นำโดยมุ่งหวังเพื่อให้การบริหารเป็นไปตามนโยบายที่ได้วางไว้ การประสานความร่วมมือก็มีความจำเป็นอย่างยิ่ง ผู้นำจะต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อผู้ใต้บังคับบัญชา ซึ่งเป็นหลักการขั้นมูลฐานที่จะทำให้งานแล้วเสร็จ ดังนั้น บทบาทผู้นำจึงต้องประกอบด้วย การเพิ่มความร่วมมือนำร่วมแรงร่วมใจ เป็นตัวแทนส่งเสริมมิตรสัมพันธ์กับชุมชน การจัดการองค์การ การประเมินผลด้วยการให้รางวัลและการบริหารความริเริ่ม ความเชื่อมั่นในตนเอง ผู้นำที่ดี ต้องเป็นผู้ฟังที่ดีด้วย ต้องหุตากว้างไกล คอยสดับรับฟังเหตุการณ์ ที่เกิดขึ้นในหน่วยงานของตนเสมอ ฟังความคิดเห็นของลูกน้อง แต่อย่าเป็นคนหูเบา ถ้าผู้นำเป็นคนหูเบาจะเปิดโอกาสให้มีการฟ้องให้เกิดการประจบสอพลอ และผิดใจกันเพราะคอยระแวงจับผิดกันอยู่ตลอดเวลา และผู้นำควรเปิดโอกาสให้ลูกน้องได้แสดงความคิดเห็นอย่างเสรี^{๗๐}

หน้าที่และความรับผิดชอบของผู้นำ ผู้นำมีหน้าที่ในการบริหารคนในความรับผิดชอบของตน ให้ทำงานสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีอย่างมีประสิทธิภาพและตรงตามนโยบายวัตถุประสงค์หรือเป้าหมาย สามารถแบ่งหน้าที่หรือความรับผิดชอบของผู้นำได้ ๒ ประการ คือ^{๗๑}

๑. หน้าที่หลัก ผู้นำทำหน้าที่เป็นผู้บริหารและเป็นผู้ประสานงานกลุ่มโดยมอบหมายงานให้ผู้รับผิดชอบนำไปปฏิบัติ อาจเป็นผู้ตัดสินนโยบายของกลุ่มโดยตรงหรือไม่ก็ได้ แต่ก็มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงในการบริหารงาน เป็นผู้วางแผนและนโยบาย ทั้งนี้เพื่อจะให้งานสำเร็จตามวัตถุประสงค์ ผู้นำ จึงมีหน้าที่ในการประเมินสถานการณ์ในภายหน้าว่าจะมีปัญหอะไร และ จะแก้ไขปัญหานั้นอย่างไร เตรียมแผนการไว้ล่วงหน้าจะเป็นแผนระยะสั้นหรือระยะยาว ก็ได้ จะวางแผนเพียงคนเดียวหรือมีคนอื่นร่วมวางแผนด้วยก็ได้ นอกจากนี้ ในฐานะที่ผู้นำเป็นตัวแทนกลุ่ม ในการติดต่อภายนอกและควบคุมความสัมพันธ์ในกลุ่ม ขจัดความขัดแย้งระหว่างคนในกลุ่ม การลงโทษหรือให้รางวัล สิทธิดังกล่าวนี้จึงทำให้สามารถควบคุมกลุ่มและกำหนดนโยบายได้

๒. หน้าที่รอง ทำหน้าที่เป็นบุคคลตัวอย่าง เป็นสัญลักษณ์หรือตัวแทนกลุ่มรับผิดชอบ เป็นบุคคลในอุดมคติ เป็นที่เคารพยกย่องในด้านคุณค่าต่างๆ และเป็นผู้ให้คำปรึกษา และรับฟัง พร้อมทั้งช่วยขจัดปัญหา คล้ายกับที่รองรับอารมณ์ความทุกข์ของผู้อื่น ทั้งนี้เพื่อความคงอยู่ต่อไปของกลุ่มนั่นเอง

ในกระบวนการบริหารงาน เป็นที่ยอมรับกันว่า ผู้นำหรือผู้บริหารมีบทบาทอันสำคัญยิ่งในการที่จะทำให้งานบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมาย พระพุทธองค์ได้ตรัสถึงเรื่องนี้ไว้ ในมหาโคปาลสูตร พระสุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย และจุฬโคปาลสูตร พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทั้ง ๒ สูตรนี้มี

^{๗๐}มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี, รายงานการศึกษาลักษณะความเป็นผู้นำของนักธุรกิจในประเทศไทย, (รายงานประชากรศึกษาการบริหารทั่วไป ๒๕๑๐-๒๕๑๑), หน้า ๑๕.

^{๗๑}อาษา เมฆสวรรค์, ประมุขศิลป์ ศิลปะของการเป็นหัวหน้าในหลักบริหาร กรมการปกครอง, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ท้องถิ่น, ๒๕๑๐), หน้า ๒๑๔.

เนื้อความคล้ายคลึงกันคือพระพุทธรองค์ได้ทรงยกข้อเปรียบเทียบไว้ว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย นายโคบาลประกอบด้วยองค์ ๑๑ ประการเป็นผู้ควรจะครอบครองฝูง ควรทำฝูงให้เจริญ องค์ ๑๑ ประการนั้นเป็นฉนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย นายโคบาลในโลกนี้รู้จักรูป ฉลาดในลักษณะเป็นผู้คอยเลี้ยงชีพ ขาดบังแฝด สุขควันให้ รู้จักทำ รู้จักให้โคตี๋ม รู้จักทางฉลาดในสถานที่ ที่โคเที่ยวหากิน ริดน้ำนมให้เหลือไว้บูชาโคที่เป็นพ่อฝูงนำฝูงด้วยการบูชาเป็นอดิเรก^{๗๒}

การที่ได้ยกเรื่องนายโคบาลขึ้นนี้ ก็เพื่อทรงเปรียบเทียบว่าภิกษุผู้ที่จะถึงความเจริญงอกงามในพระธรรมวินัยของพระองค์ได้ ก็จะต้องประกอบด้วยลักษณะ ๑๑ ประการ ซึ่งสามารถนำมาเปรียบเทียบกับหน้าที่ของผู้บริหารหรือผู้นำได้ดังนี้

๑. การรู้จักรูป คือการรู้จักบุคคลหรือผู้ใต้บังคับบัญชาแต่ละคนว่าเป็นอย่างไร มีประวัติพื้นเพความเป็นมาอย่างไรบ้าง ซึ่งอาจจะมีการนำประวัติหรือทะเบียนไว้เป็นหลักฐาน

๒. ฉลาดในลักษณะ คือสามารถพิจารณาได้ว่าแต่ละคนมีลักษณะการทำงานอย่างไรเหมาะสมแก่งานประเภทไหนแล้วมอบหมายงานให้รับผิดชอบได้เหมาะสม ตามความสามารถ

๓. เป็นผู้คอยเลี้ยงชีพ คือการที่ผู้บริหาร จะต้องคอยแก้ปัญหาหรือข้อบกพร่องต่างๆ ภายในหน่วยงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องที่อยู่ในอำนาจหน้าที่ซึ่งต้องรับผิดชอบด้วยตนเอง

๔. เป็นผู้ปิดบังแฝด คือระมัดระวัง สำรวจตรวจตรามิให้เกิดความเสียหายขึ้นและเมื่อเกิดความเสียหายแล้วก็จะแก้ไขให้เรียบร้อยภายในหน่วยงานนั้นมิให้ปรากฏออกมาภายนอก

๕. เป็นผู้สุขควันให้ คือในแง่ของการนิเทศงานแก่ผู้ใต้บังคับบัญชาในฐานะที่เป็นผู้นำ ต้องสามารถสอนเสนอแนะหลักวิธีการทำซึ่งต้องอาศัยประสบการณ์หรือเคยผ่านงานมาก่อน

๖. เป็นผู้รู้จักทำน้ำ คือการที่ภิกษุในธรรมวินัยนี้เข้าไปหาแล้วได้ถามกะภิกษุ ผู้เป็นเถระเป็นพหูสูตร ผู้รู้หลัก ทรงธรรมทรงวินัยตามกาลอันสมควร ผู้บริหารงานก็เช่นกันจะต้องทำความเข้าใจในระเบียบแบบแผนกฎเกณฑ์ต่างๆ และกำหนดแนวคิดในการทำงานได้แจ่มชัด

๗. รู้ว่าโคตี๋มน้ำแล้วหรือยัง คือความรู้ในอรรถในธรรมซึ่งทรงเปรียบเทียบเหมือน การตี๋มน้ำ ผู้บริหารหรือผู้นำจะต้องรู้จักที่จะนำวิธีการฝึกอบรมมาใช้ในการพัฒนาบุคคล เพื่อเป็นการเพิ่มพูนความรู้ ฝีมือในการทำงานและความสามารถให้แก่บุคคลในหน่วยงาน

๘. การรู้ทาง คือผู้นำจะต้องมีการวางแผนงาน เพื่อเป็นการปูแนวทางเชื่อมโยงสิ่งที่เป็นอยู่ในปัจจุบันกับความมุ่งหวังที่ปรารถนาในอนาคต นายโคบาลที่ไม่รู้ทาง ไม่รู้ว่าจะต้องฝูงโคไปทางไหนก็เหมือนกับการทำงานโดยไม่มีการวางแผนย่อมจะมีดมนและยากจะสัมฤทธิ์ผล

๙. นายโคบาลจะต้องฉลาดในสถานที่โคจร สถานที่สำหรับโคกินหญ้าทรง คือความรู้ในสติปัญญาทั้ง ๔ ตามความเป็นจริง ผู้บริหารหรือผู้นำก็เช่นกัน เมื่อมีการวางแผนแล้ว ก็จะต้องมีการกำหนดนโยบายเป็นแนวปฏิบัติตามแผนจนกว่าจะบรรลุวัตถุประสงค์

๑๐. เป็นผู้ริดนมให้เหลือไว้ มุ่งให้พระภิกษุรู้จักประมาณในการรับปัจจัย ๔ มิให้รับมากเกินไปเกินความจำเป็น เปรียบได้กับนายโคบาลที่ริดนมควรจะเหลือเอาไว้บ้าง ผู้บริหารหรือผู้นำก็เช่นกัน การที่จะกะเกณฑ์คาดหวังหรือเอาประโยชน์จากผู้ใต้บังคับบัญชา ก็จะต้องรู้จักประมาณพอเหมาะพอควร ควรจะมีการให้ผลประโยชน์ตอบแทนในลักษณะที่เรียกว่าทั้งให้และรับ

^{๗๒} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๓๘๕/๒๙๒.

๑๑. การบูชาโคที่พ่องูหรือนำงู หมายถึงการให้บำเหน็จรางวัลแก่ผู้ที่ทำงานดีซึ่งเป็นการเสริมสร้างขวัญในหน่วยงานทำให้เกิดมีกำลังใจในการทำงาน

หน้าที่หรือบทบาทของผู้นำ หรือผู้บริหารในพระสูตรดังกล่าว เป็นอีกทัศนะหนึ่งที่นำเสนอใจมีลักษณะครบตามวงจรในการบริหารงาน คือมีการวางแผน มีการนำแผนไปปฏิบัติและการประเมินผล แม้ว่าจุดมุ่งหมายที่แท้จริง จะทรงมุ่งหมายให้ภิกษุผู้ประกอบด้วยองค์ ๑๑ ประการสามารถเข้าถึงความเจริญองกามไพบุลย์ในธรรมวินัย ซึ่งเป็นอรรถหรือความมุ่งหมายในชั้นสูงสุดก็ตาม แต่ข้อที่ยกขึ้นเปรียบเทียบกับนายโคบาลซึ่งมีลักษณะองค์ประกอบดังกล่าวว่า เป็นผู้ควรจะครอบครองงูและทำให้งูโคเจริญ ก็เป็นประโยชน์ในขั้นต้น ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้สำหรับผู้นำในการบริหารหมู่คณะ จะเห็นว่า ผู้นำมีความสำคัญอย่างมากทั้งในแง่การบริหาร คือ มีการวางแผน การนำแผนไปปฏิบัติและการประเมินผลขั้นตอนหรือวิธีการดังกล่าวนี้แตกต่างกันไปตามภาวะของผู้นำแต่ละบุคคล แต่สิ่งที่แสดงถึงภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรม อันจะนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดผล มีใช้เพียงสร้างความมั่นคงกับฐานอำนาจหรือตำแหน่งสถานะของผู้นำในกลุ่มเท่านั้น แก่นแท้ของพระพุทธศาสนาได้แสดงให้เห็นภาวะของผู้นำ ซึ่งต้องเป็นบุคคลที่ฉลาดรอบรู้ มีความมุ่งหมายในการทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อประโยชน์แก่ส่วนรวมและมวลสมาชิก

ภาวะผู้นำที่ดีหรือตรงตามหลักพุทธศาสนา มีส่วนสำคัญในการกำหนดบทบาทหน้าที่ของผู้นำในสังคม สมาชิกของสังคมนั้นจะชี้ให้เห็นศักยภาพของผู้นำ จากการทำงานและกิจกรรมต่างๆ ที่ผู้นำปฏิบัติด้วย มีความปฏิสัมพันธ์กับมวลสมาชิก สมาชิกก็จะยอมรับและเชื่อถือในคุณธรรมของผู้นำตามหลักพระพุทธศาสนา การกระทำอันเป็นการปฏิบัติหน้าที่หรือคุณธรรมของผู้นำ จะมีผลอย่างมากต่อภาวะผู้นำ ดังนั้น ผู้นำ จึงมีความสำคัญต่อกลุ่มและสมาชิกในกลุ่มในฐานะผู้นำพามวลสมาชิกไปสู่เป้าหมายซึ่งก็ต้องอาศัยผู้นำที่ดี เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับพระสังฆาธิการ

๒.๔.๑ ความหมายของพระสังฆาธิการ

คำว่า “พระสังฆาธิการ” เป็นคำรวมตำแหน่งพระภิกษุผู้ปกครองคณะสงฆ์ ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ เริ่มใช้มาแต่ พ.ศ.๒๕๐๖ จนถึงปัจจุบัน โดยมีกฎหมายตราสามัคคี ฉบับที่ ๕ (พ.ศ.๒๕๐๖) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ กำหนดนามเป็นครั้งแรก โดยเปลี่ยนคำว่า “พระคณาธิการ” มาเป็น “พระสังฆาธิการ” ให้สอดคล้องกับลักษณะการดำเนินงานกิจการคณะสงฆ์ รวมคำว่า “พระ” “สังฆ” และ “อธิการ” เป็น “พระสังฆาธิการ” แปลตามรูปศัพท์ว่า “พระภิกษุผู้ทำงานโดยสิทธิขาดในทางคณะสงฆ์” “พระภิกษุผู้ทำงานคณะสงฆ์โดยมีอำนาจเต็มตามตำแหน่ง” ซึ่งในแม่บทท่านบัญญัติว่า หมายถึง “พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์” มีตำแหน่งดังนี้^{๗๓}

๑. เจ้าคณะใหญ่
๒. เจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค
๓. เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด

^{๗๓}กฎหมายตราสามัคคี ฉบับที่ ๕ (พ.ศ.๒๕๐๖), บทนำ.

๔. เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ
๕. เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล
๖. เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส

เจ้าคณะและเจ้าอาวาสดังกล่าวนี้ เป็นผู้ทำงานคณะสงฆ์อย่างมีอำนาจเต็มตามกฎหมาย และครอบคลุมงานทุกส่วนในเขตปกครองหรือในวัด ส่วนรองเจ้าคณะ รองเจ้าอาวาสและผู้ช่วยเจ้าอาวาส จะมีอำนาจหน้าที่เต็มตามตำแหน่ง ก็เพราะได้รับการมอบหมาย จึงบัญญัตินามว่า "พระสังฆาธิการ" ซึ่งเทียบได้กับข้าราชการของฝ่ายราชอาณาจักร ส่วนเลขานุการเจ้าคณะและเลขานุการรองเจ้าคณะ หาได้เป็นพระสังฆาธิการไม่ เพราะเป็นเพียงผู้ทำการเลขานุการ

๒.๔.๒ ความสำคัญของพระสังฆาธิการ

พระสังฆาธิการเป็นผู้ปกครองดูแลคณะสงฆ์ในเขตปกครองและในวัดให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ และพระบัญชาของสมเด็จพระสังฆราช มีหน้าที่ควบคุม และส่งเสริมรักษาความเรียบร้อยดีงามของคณะสงฆ์ จัดการและพัฒนา การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ให้เป็นไปด้วยดี พระสังฆาธิการจึงมีความสำคัญในการดูแลพระภิกษุและสามเณร ดูแลให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ให้ภิกษุและสามเณรมีจริยาวัตรตรงตาม ประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัย นับว่าพระสังฆาธิการเป็นผู้จรรโลงพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืน ดูแลการประพฤติปฏิบัติของพระภิกษุและสามเณรไม่ให้ออกนอกพระธรรมวินัย และพระสังฆาธิการโดยเฉพาะ เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาส จะต้องบำรุงรักษา จัดการวัด และสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่พำนักอยู่ในวัดปฏิบัติตามพระธรรมวินัย และเป็นธุระในการอบรมศึกษาสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ ให้สะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล

กรมการศาสนาและกระทรวงศึกษาธิการ ระบุถึงความสำคัญของพระสังฆาธิการว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติจะเจริญรุ่งเรืองถาวรสืบไป ก็ด้วยจะต้องอาศัยพระสังฆาธิการเป็นสำคัญเนื่องด้วยพระสังฆาธิการเป็นผู้ใกล้ชิดกับประชาชนโดยเฉพาะพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสซึ่งเป็นที่เคารพและเลื่อมใสศรัทธาของประชาชน ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์เจ้าอาวาสจึงมีอำนาจหน้าที่ในการบริหารและจัดการวัดให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ^{๗๔}

พระสงฆ์กับการบริหารจัดการ ถือว่าพระสงฆ์มีบทบาทสำคัญต่อสังคมไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ไม่ว่าจะพระสงฆ์จะทำอะไรเกี่ยวกับการบริหารจัดการภายในวัดหรือนำพาพุทธศาสนิกชนทำตามขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆพระสงฆ์มีบทบาทเป็นอย่างยิ่ง เหตุที่เป็นเช่นนี้เพราะพระสงฆ์มีปฏิปทาน่าเลื่อมใส ใฝ่รู้ใฝ่คิด สามารถให้ความรู้ที่ตนเองได้ศึกษามาเพื่อบำเพ็ญประโยชน์แก่พระพุทธศาสนาและสังคมประเทศชาติ^{๗๕}

^{๗๔} กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, *คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการศาสนา*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), คำนำ.

^{๗๕} สิริวัฒน์ ศรีศรีรอด, "พระสงฆ์กับภาวะผู้นำ" ใน *รวบรวมบทความ สารนิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต ประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๑*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๒๐๖.

ดังนั้นพระสังฆาธิการ จึงเป็นพระภิกษุที่ปฏิบัติตามภารกิจของพระพุทธศาสนาที่จะช่วยส่งเสริมทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ให้เจริญรุ่งเรือง และสร้างศรัทธาของพุทธศาสนิกชนต่อพระพุทธศาสนา และสร้างความเข้มแข็ง และความมั่นคงของพระพุทธศาสนา

๒.๔.๓ การแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ

กฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๔ (พ.ศ. ๒๕๔๑) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ การแต่งตั้งและถอดถอน (กองแผนงาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ)ไว้ดังนี้^{๗๖}

๑) คุณสมบัติทั่วไปของพระสังฆาธิการ

กฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๔ (พ.ศ. ๒๕๔๑) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ ได้กำหนดคุณสมบัติทั่วไปของพระสังฆาธิการ ไว้ ๗ ประการดังนี้

๑. มีพรรษาสมควรแก่ตำแหน่ง
๒. มีความรู้สมควรแก่ตำแหน่ง
๓. มีความประพฤติเรียบร้อยตามพระธรรมวินัย
๔. เป็นผู้ฉลาดสามารถในการปกครองคณะสงฆ์
๕. ไม่เป็นผู้มีร่างกายทุพพลภาพไร้ความสามารถ หรือมีจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ หรือเป็นโรคเรื้อน หรือเป็นวิธโรคในระยะอันตรายจนเป็นที่น่ารังเกียจ
๖. ไม่เคยต้องคำวินิจฉัยลงโทษในอธิกรณ์ที่พึงรังเกียจมาก่อน
๗. ไม่เคยถูกถอดถอนหรือถูกปลดจากตำแหน่งใด เพราะความผิดมาก่อน

๒) การแต่งตั้งพระสังฆาธิการ

การแต่งตั้งพระสังฆาธิการ ตามกฎหมายเถรสมาคม (กองแผนงาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ) มีดังนี้

๑. การแต่งตั้งตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่ ต้องมีคุณสมบัติโดยทั่วไปแล้วจะต้องมีพรรษาพัน ๓๐ และมีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่ารองสมเด็จพระราชาคณะ สมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้งพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติให้ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่ โดยความเห็นชอบของมหาเถรสมาคม

๒. การแต่งตั้งพระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าคณะภาค ต้องมีคุณสมบัติโดยทั่วไปแล้วจะต้องมีพรรษาพัน ๒๐ และกำลังดำรงตำแหน่งรองเจ้าคณะภาคนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า ๒ ปี หรือกำลังดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดในภาคนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า ๔ ปี หรือมี สมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่าพระราชาคณะชั้นเทพ หรือเป็นพระราชาคณะซึ่งเป็นพระคณาจารย์เอก หรือเป็นเปรียญธรรม ๙ ประโยค ในการแต่งตั้งเจ้าคณะภาค เป็นหน้าที่ของเจ้าคณะใหญ่ พิจารณาคัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติ เสนอ มหาเถรสมาคมพิจารณา เพื่อมีพระบัญชาแต่งตั้งตามมติมหาเถรสมาคมเจ้าคณะภาคจะอยู่ในตำแหน่งคราวละ ๔ ปี และอาจได้รับแต่งตั้งอีกได้ ในกรณีที่รองเจ้าคณะภาคพ้นจากตำแหน่งก่อนวาระ ให้รองเจ้าคณะภาค ซึ่งได้รับแต่งตั้งแทน อยู่ในตำแหน่งตามวาระของผู้ซึ่งตนแทน

^{๗๖} กองแผนงาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, *คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยพระราชบัญญัติ กฎ ระเบียบ และคำสั่งของคณะสงฆ์*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒), หน้า ๔๐๓.

๓. การแต่งตั้งพระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัด ต้องมีคุณสมบัติทั่วไปแล้วจะต้องมีพรรษาพัน ๑๐ กับมีสำนักอยู่ในเขตจังหวัดนั้น และกำลังดำรงตำแหน่งรองเจ้าคณะจังหวัดนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า ๒ ปี หรือกำลังดำรงตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอในจังหวัดนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า ๔ ปี หรือมีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่าพระราชกณะชั้นสามัญ หรือเป็นพระคณาจารย์โทขึ้นไป หรือเป็นเปรียญธรรมไม่ต่ำกว่า ๖ ประโยค ในการแต่งตั้งเจ้าคณะจังหวัดในภาคใด ให้เจ้าคณะภาคนั้นพิจารณาคัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติตามเกณฑ์ เสนอเจ้าคณะใหญ่พิจารณา เพื่อมีพระบัญชาแต่งตั้งตามมติมหาเถรสมาคม

๔. ในการแต่งตั้งพระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอ ต้องมีคุณสมบัติโดยทั่วไปแล้วมีพรรษาพัน ๑๐ กับมีสำนักอยู่ในเขตจังหวัดนั้น และกำลังดำรงตำแหน่งรองเจ้าคณะอำเภอนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า ๒ ปี หรือกำลังดำรงตำแหน่งเจ้าคณะตำบลในอำเภอนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า ๔ ปี หรือมีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่าชั้นสัญญาบัตร หรือเป็นพระคณาจารย์ตรีขึ้นไป หรือเป็นเปรียญธรรมไม่ต่ำกว่า ๔ ประโยคในการแต่งตั้งเจ้าคณะอำเภอในจังหวัดใด ให้เจ้าคณะจังหวัดนั้นคัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติดังกล่าว เสนอเจ้าคณะภาค เพื่อพิจารณาแต่งตั้งโดยอนุมัติของเจ้าคณะใหญ่

๕. ในการแต่งตั้งพระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าคณะตำบล ต้องมีคุณสมบัติโดยทั่วไปแล้วจะต้องมีพรรษาพัน ๕ กับมีสำนักอยู่ในเขตอำเภอนั้น และกำลังดำรงตำแหน่งรองเจ้าคณะตำบลนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า ๒ ปี หรือกำลังดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสในตำบลนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า ๔ ปี หรือเป็นพระภิกษุมีสมณศักดิ์ หรือเป็นพระคณาจารย์ หรือเป็นเปรียญธรรม หรือเป็นนักธรรมชั้นเอก ในการแต่งตั้งเจ้าคณะตำบลในอำเภอใด ให้เจ้าคณะอำเภอนั้นคัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติดังกล่าว เสนอเจ้าคณะจังหวัดพิจารณาแต่งตั้ง เมื่อได้แต่งตั้งแล้ว ให้แจ้งกรมการศาสนาและรายงานเจ้าคณะภาคเพื่อทราบ

๖. การแต่งตั้งพระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสพระอารามราษฎร์ ต้องมีคุณสมบัติทั่วไปแล้วจะต้องมีพรรษาพัน ๕ และเป็นผู้ทรงเกียรติคุณเป็นที่เคารพนับถือของบรรพชิตและคฤหัสถ์ในถิ่นนั้นในการแต่งตั้งเจ้าอาวาสนอกจากพระอารามหลวงในตำบลใด ให้เป็นหน้าที่ของเจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล เจ้าสังฆัด ถ้าไม่มีรองเจ้าคณะอำเภอ ไม่มีรองเจ้าคณะตำบล ให้เจ้าคณะอำเภอเลือกเจ้าอาวาสในตำบลนั้น รวมกันทั้งหมดไม่น้อยกว่า ๓ รูป ร่วมกันพิจารณาคัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติดังกล่าวแล้ว ให้เจ้าคณะอำเภอรายงานเสนอเจ้าคณะจังหวัดเพื่อพิจารณาแต่งตั้ง

ถ้าพระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดนั้นดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดอยู่ด้วย ให้เจ้าคณะอำเภอรายงานเสนอเจ้าคณะจังหวัด เพื่อเจ้าคณะภาคพิจารณาแต่งตั้งในการแต่งตั้งรองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส นอกจากพระอารามหลวง ให้เจ้าอาวาสวัดนั้นพิจารณาคัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติ และระบุหน้าที่ที่ตนจะมอบหมายให้ปฏิบัติ แล้วเสนอผู้บังคับบัญชาตามลำดับ เพื่อเจ้าคณะจังหวัดพิจารณาแต่งตั้ง

๗. การแต่งตั้งพระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสพระอารามหลวงในกรุงเทพมหานคร ต้องมีคุณสมบัติโดยเฉพาะอีกส่วนหนึ่งคือ มีพรรษาพัน ๑๐ เป็นผู้ทรงเกียรติคุณเป็นที่เคารพนับถือของบรรพชิตและคฤหัสถ์ และมีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่าพระราชกณะชั้นราช สำหรับพระ

อารามหลวงชั้นเอก ไม่ต่ำกว่าพระราชอาสน์ชั้นสามัญ สำหรับพระอารามหลวงชั้นโทไม่ต่ำกว่าพระครูผู้ช่วยเจ้าอาวาสชั้นเอก

ส่วนพระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสพระอารามหลวงในจังหวัดอื่น นอกจากกรุงเทพมหานคร ต้องมีคุณสมบัติโดยเฉพาะอีกส่วนหนึ่ง คือ มีพรรษาพัน ๑๐ เป็นผู้ทรงเกียรติคุณเป็นที่เคารพนับถือของบรรพชิตและคฤหัสถ์ และมีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่าพระราชอาสน์ชั้นสามัญ สำหรับพระอารามหลวงชั้นเอกไม่ต่ำกว่าพระครูผู้ช่วยเจ้าอาวาสชั้นเอก สำหรับพระอารามหลวงชั้นโทไม่ต่ำกว่าพระครูผู้ช่วยเจ้าอาวาสชั้นโท หรือพระครูสัญญาบัตรที่มีนิตยภัต ไม่ต่ำกว่าพระครูผู้ช่วยเจ้าอาวาสชั้นโท สำหรับพระอารามหลวงชั้นตรี ในการแต่งตั้งเจ้าอาวาสพระอารามหลวง ให้เป็นหน้าที่ของเจ้าคณะจังหวัดพิจารณาคัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติดังกล่าวแล้วแต่กรณี เสนอผู้บังคับบัญชาตามลำดับ เพื่อให้มหาเถรสมาคมพิจารณา

ถ้าพระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสพระอารามหลวง ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดอยู่ด้วย ให้เป็นหน้าที่ของเจ้าคณะภาคดำเนินการ ในการแต่งตั้งรองเจ้าอาวาสหรือผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวง ให้เจ้าอาวาสพระอารามหลวงนั้นพิจารณาคัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติดังกล่าว และระบุหน้าที่ที่ตนจะมอบหมายให้ปฏิบัติแล้วรายงานเจ้าคณะจังหวัดเพื่อพิจารณาเสนอตามลำดับจนถึงมหาเถรสมาคม สมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้งเจ้าอาวาสรองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวง ตามมติมหาเถรสมาคม

๓) การพ้นจากตำแหน่งหน้าที่พระสังฆาธิการ

พระสังฆาธิการย่อมพ้นจากตำแหน่งได้ในกรณีถึงมรณภาพ หรือพ้นจากความเป็นพระภิกษุ หรือลาออก หรือย้ายออกไปนอกเขตที่ตนมีสำนักอยู่ หรือยกเป็นกิตติมศักดิ์ หรือรับตำแหน่งหน้าที่เจ้าคณะหรือรองเจ้าคณะอื่น หรือให้ออกจากตำแหน่งหน้าที่ หรือถูกปลดจากตำแหน่งหน้าที่ หรือถูกถอดถอนจากตำแหน่งหน้าที่^{๗๗}

ข้อ ๓๗ พระสังฆาธิการรูปใดประสงค์จะลาออกจากตำแหน่งหน้าที่ที่ย่อมทำได้ เมื่อผู้มีอำนาจแต่งตั้งได้พิจารณาอนุญาตแล้ว จึงเป็นอันพ้นจากตำแหน่งหน้าที่การพ้นจากตำแหน่งหน้าที่ของพระสังฆาธิการ

พระสังฆาธิการจะพ้นตำแหน่งได้ในกรณีมรณภาพ หรือพ้นจากความเป็นภิกษุ หรือลาออก หรือย้ายออกไปนอกเขตที่ตนมีสำนักอยู่ หรือให้พ้นจากตำแหน่งหน้าที่ โดยถูกปลดจากตำแหน่งหน้าที่ ถูกถอดถอนจากตำแหน่งหน้าที่^{๗๘}

๒.๔.๕ บทบาทของพระสังฆาธิการ

พระสังฆาธิการเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในอันที่จะธำรงไว้ซึ่งพระพุทธศาสนา ซึ่งความสำคัญของพระสังฆาธิการอาจกล่าวได้ดังนี้

พระธรรมญาณมุนี (ทองย้อย กิตติทินโน) ได้กล่าวว่า พระสังฆาธิการมีบทบาทหน้าที่ในการปกครองคณะสงฆ์ โดยมีหลักการปกครองคือมุ่งความสงบเรียบร้อย มุ่งความเจริญอกงาม และ

^{๗๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๐๕.

^{๗๘} อ้างแล้ว.

มุ่งความสามัคคีปรองดอง ซึ่งทั้ง ๓ ประการนี้เป็นเครื่องวัดสมรรถภาพของการปกครองซึ่งทั้ง ๓ ประการนี้ เป็นเครื่องหมายของสมรรถภาพของการบริหารปกครอง ในขณะที่เดียวกันในการบริหารปกครองพระสงฆ์ให้ได้ผลดีตามหลักการดังกล่าวนี้ ประการแรกพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสทุกรูปต้องพัฒนาตนเองให้อยู่ระเบียบวินัยก่อน ประการที่สองจะต้องมีรูปแบบการบริหารปกครองในวัดวาอารามให้เรียบร้อย และประการสุดท้ายจะต้องจัดรูปแบบในการศึกษาเล่าเรียน แผนกปริยัติธรรมขึ้น เช่น นักรธรรม บาลี ขึ้นในวัดของตน^{๗๙}

พระครูมงคลคีลวงค์ (กุศล คนธวโร) และคณะ ได้กล่าวว่า พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสทุกรูปต้องพัฒนาตนเองให้อยู่ในระเบียบวินัยก่อนเป็นประการแรก ประการที่สองจะต้องมีรูปแบบการปกครองในวัดวาอารามให้เรียบร้อย และประการสุดท้ายจะต้องจัดรูปแบบในการศึกษาเล่าเรียน แผนกพระปริยัติธรรมขึ้น เช่น แผนกนักรธรรม แผนกบาลี ขึ้นในวัดของตน นอกจากนี้จะต้องอบรมวิปัสสนากรรมฐานให้กับพระภิกษุสามเณร เรียกว่า พัฒนาจิตใจของพระภิกษุสามเณรให้มีความมั่นคง เพื่อพระภิกษุสามเณรจะได้นำหลักการพัฒนาจิตใจนี้ไปสู่เด็กหรือเยาวชนหรือยุวพุทธให้หันเข้ามาศึกษาหาความรู้ด้านพระพุทธศาสนา เรียกว่า จริยธรรม การให้การศึกษาด้านจริยธรรมก็คือการเปิดโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ขึ้น การเปิดโรงเรียนเด็กเล็ก ที่เรียกว่าเด็กก่อนเกณฑ์ ซึ่งเป็นโครงการของมหาเถรสมาคม ก็เพื่อเป็นการชักจูงเด็กเล็กให้หันเข้ามาพึ่งพระสงฆ์ พระสงฆ์ก็มีบทบาทช่วยเหลือเด็กเล็กด้วยเมตตาธรรม เด็กเล็กเหล่านี้ ก็คือ ลูกหลาน ชาวบ้านที่ต้องออกไปประกอบอาชีพ เมื่อวัดรับดูแลลูกหลานให้ ความเลื่อมใสศรัทธาต่อวัด ต่อ พระพุทธศาสนาก็บังเกิดขึ้นกับประชาชน จึงเห็นได้ว่า พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส นอกจากจะมีหน้าที่ในการดูแลวัดพัฒนาวัดแล้ว ยังต้องช่วยเหลือและพัฒนาชุมชนพร้อมกันไปด้วย^{๘๐}

พระสังฆาธิการ เป็นนามบัญญัติตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ ได้กำหนดบทบาทอำนาจหน้าที่การปกครองคณะสงฆ์ ในเขตปกครองของตน ได้แก่ การรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ การศึกษาสงเคราะห์ และการสาธารณสงเคราะห์ รวมทั้งการนิคมกรรมหรือการวินิจฉัย อธิกรณ์ หรือความผิดทางพระธรรมวินัยของพระภิกษุ

กฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๔ (พ.ศ. ๒๕๔๑) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ ได้กำหนดจรรยาพระสังฆาธิการซึ่งพระสังฆาธิการต้องปฏิบัติตามบทบาทของพระสังฆาธิการดังต่อไปนี้

๑. ต้องเคารพเอื้อเฟื้อต่อกฎหมาย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎกระทรวง กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราชสังวรและปฏิบัติตามพระธรรมวินัยโดยเคร่งครัด

^{๗๙} พระธรรมญาณมุนี (ทองย้อย กิตติทินโน), คณะผู้บริหารวัด, อ้างใน พระปลัดเกียรติศักดิ์ สันทวีวรกุล, “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดกระบี่”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๗.

^{๘๐} พระครูมงคลคีลวงค์ (กุศล คนธวโร) และคณะ, “พระสงฆ์กับการพัฒนาชนบท” ในการแสวงหาเส้นทางพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ไทย, (อัสสัมชัญ).

๒. ต้องเชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชา ซึ่งสั่งโดยชอบด้วยอำนาจหน้าที่ ถ้าไม่เห็นพ้องด้วยคำสั่งนั้น ให้เสนอความเห็นคัดค้านเป็นลายลักษณ์อักษรภายใน ๑๕ วัน นับแต่วันที่ ได้รับทราบคำสั่งและเมื่อได้คัดค้านดังกล่าวมานั้นแล้ว แต่ผู้สั่งมิได้ถอนหรือแก้คำสั่งนั้น ถ้าคำสั่งนั้นไม่ ผิดพระวินัยต้องปฏิบัติตาม ต้องรายงานจนถึงผู้สั่งในกรณีมีการคัดค้านคำสั่งให้ผู้ส่งรายงานเรื่อง ทั้งหมดไปยังผู้บังคับบัญชาเหนือตน เพื่อพิจารณาสั่งการต่อไป ในการปฏิบัติหน้าที่ ห้ามทำข้าม ผู้บังคับบัญชาเหนือตน เว้นแต่จะได้รับอนุญาตพิเศษเป็นครั้งคราว

๓. ต้องตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ด้วยความระมัดระวัง มิให้เกิดความเสียหายแก่การคณะสงฆ์ และการพระศาสนาและห้ามมิให้ละทิ้งหน้าที่โดยไม่มีเหตุอันควร

๔. ต้องปฏิบัติหน้าที่โดยชอบและห้ามมิให้ใช้อำนาจหน้าที่ในทางที่ไม่สมควร

๕. ต้องสุภาพเรียบร้อยต่อผู้บังคับบัญชาเหนือตนและผู้อยู่ในปกครอง

๖. ต้องรักษาส่งเสริมสามัคคีในหมู่คณะและช่วยเหลือซึ่งกันและกันในทางที่ชอบ

๗. ต้องอำนวยความสะดวกในหน้าที่การคณะสงฆ์และการพระศาสนา

๘. ต้องรักษาข้อความอันเกี่ยวกับการคณะสงฆ์ที่ยังไม่ควรเปิดเผย

ทั้ง ๘ ข้อนี้ เป็นจริยาอันพระสังฆาธิการต้องถือปฏิบัติตามโดยเคร่งครัด เพราะละเมิด แล้วย่อมได้รับโทษฐานละเมิดจริยา

จากคุณสมบัติการเป็นพระสังฆาธิการดังกล่าวมา พอสรุปได้ว่า คุณสมบัติและอำนาจ หน้าที่ของพระสังฆาธิการผู้ที่ได้รับแต่งตั้งเป็นพระสังฆาธิการชั้นใดๆ ก็ตามต้องมีคุณสมบัติตาม พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ที่กำหนดไว้ หากไม่มีหรือมีไม่ครบก็แต่งตั้งให้เป็นพระสังฆาธิการไม่ได้ เหมือนคุณสมบัติเบื้องต้นของบุคคลจะเข้ารับราชการตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน ที่กำหนดว่าต้องมีสัญชาติไทยอายุ ๑๘ ปี ไม่เป็นผู้บกพร่องในศีลธรรมอันดี เป็นต้น

๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับการปกครองคณะสงฆ์ในประเทศไทย

๒.๕.๑ การปกครองคณะสงฆ์สมัยกรุงสุโขทัย

พระพุทธศาสนา ในสมัยกรุงสุโขทัยนี้มีทั้งลัทธิหรือนิกายเถรวาทและมหายานตั้งแต่สมัย พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ ต้นราชวงศ์พระร่วง ที่ทรงนับถือพระพุทธศาสนา พระพุทธศาสนาในสมัยกรุง สุโขทัย ได้รับอิทธิพลจากคณะสงฆ์ลังกาวงศ์ สืบเนื่องจากพระราชหุลเถระ ได้มาประกาศ พระพุทธศาสนาที่เมืองนครศรีธรรมราชตอนใต้ของประเทศไทย แรกเริ่มต้นพระพุทธศาสนาที่เมือง นครศรีธรรมราชประสบความสำเร็จอย่างยิ่ง สร้างศรัทธาความเลื่อมใสให้กับประชาชน จนเป็นที่รู้จัก ในนามพระพุทธศาสนาแบบลังกาวงศ์ เจริญรุ่งเรืองอย่างมาก^{๘๑}

จนถึงสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช เสด็จขึ้นครองราชย์ ใน พ.ศ. ๑๘๒๒ พระองค์ทรง สดับกิตติศัพท์ของคณะสงฆ์ลังกาวงศ์ที่เมืองนครศรีธรรมราช จึงโปรดให้พระมหาสังฆราชเจ้า คณะ สงฆ์ลังกาวงศ์ขึ้นมาจากเมืองนครศรีธรรมราชมาตั้งสำนักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ณ อรัญญิก เมือง

^{๘๑} พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธรรมจิตโต), การปกครองคณะสงฆ์ไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙), หน้า ๖.

สุโขทัย ดังปรากฏข้อความตอนหนึ่งในศิลาจารึกหลักที่ ๑ ว่า เบื้องตะวันตกเมืองสุโขทัยมีรัฐญิก พ่อขุนรามคำแหงกระทำไอยทานแก่พระมหาเถรสังฆราช ปราชัญญ์เรียนจบปิฎกไตรหลวง (รัฐหลัก) ว่าปู่ครูในเมืองทุกคนลูก (จารึก) แต่เมืองนครศรีธรรมราชมา^{๘๒}

ตามศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ซึ่งจารึกไว้ประมาณ พ.ศ. ๑๘๓๕ ว่า นครสุโขทัยมีปู่ครูมีพระมหาเถระและมีพระเถระ สมเด็จพระยาตำรงราชานุภาพได้ทรงให้ทัศนะว่า “สังฆราชเห็นจะเป็นตำแหน่งสังฆนายกชั้นสูงสุด (ปัจจุบันเรียกว่า สกลมหาสังฆปริณายก) ตำแหน่งปู่ครูตรงกับที่เราเรียกพระครูทุกวันนี้ เป็นตำแหน่งของพระสังฆราช แต่พระมหาเถระที่กล่าวนั้น เห็นว่าเป็นพระที่มีอายุพรรษามากและทรงคุณธรรมด้านศาสนาเท่านั้น มิใช่สมณศักดิ์ที่พระเจ้าแผ่นดินทรงตั้ง”^{๘๓}

ในกรุงสุโขทัย ระยะเวลาเริ่มต้นคงมีพระสงฆ์ ๒ คณะ คือ คณะสงฆ์ฝ่ายหินยาน ซึ่งมีอยู่เดิมตั้งแต่สมัยพ่อขุนศรีอินทราทิตย์กับคณะสงฆ์ฝ่ายหินยานแบบลังกาวงศ์ที่จารึกมาจากเมืองนครศรีธรรมราช ได้รวบรวมยุบนิกายเป็นคณะเดียวกันเมื่อคราวเป็นคณะสงฆ์ลังกาวงศ์และไม่ปรากฏว่ามีการจัดองค์กรการปกครองคณะสงฆ์

การจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ ปรากฏเป็นแบบแผนชัดเจนในรัชสมัยพระธรรมราชาลิไท เพราะว่าพระองค์ทรงอาราธนาพระมหาสามีสังฆราชจากเมืองนครพนม ชาวศรีลังกา ทำให้บทบาทของพระพุทธรศาสนาแบบลังกาวงศ์มั่นคงขึ้น ที่เห็นได้ชัด คือ คณะสงฆ์ลังกาวงศ์นั้นนิยมอยู่ตามป่าเป็นพระนักปฏิบัติ คณะนี้เรียกว่าคณะอรัญวาสี คือ กลุ่มพระสงฆ์ผู้จำวัดอยู่ในป่าหรือวัดป่า (วิปัสสนา) ส่วนพระสงฆ์นิกายเดิมที่ชออบอยู่บ้านหรืออยู่วัดบ้านที่เรียกว่าคณะคามวาสี หมายถึง ที่พักอยู่ในบ้านหรือวัดที่อยู่ใกล้ตัวเมือง ส่วนมากจะเป็นพระสายกลุ่มศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรม

คณะสงฆ์ ในสมัยกรุงสุโขทัยจะมี ๒ คณะ คือ คณะคามวาสี คือ คณะฝ่ายฆวาและคณะอรัญวาสี คือ คณะฝ่ายช้าย ทั้งสองฝ่ายปกครองแยกจากกัน คือ เป็นเหมือนองค์กรที่ปกครองโดยอิสระจากกัน แต่ละคณะมีเจ้าคณะผู้ปกครองบังคับบัญชาสูงสุดเป็นของตนเองที่เรียกว่าพระสังฆราชมีหน้าที่รับผิดชอบดูแลฝ่ายของตน ดังนั้นกรุงสุโขทัยจึงมีพระสังฆนายกหรือประมุขสงฆ์ ๒ รูป คือ พระสังฆราชคณะคามวาสีและพระสังฆราชคณะอรัญวาสี เช่น ใน พ.ศ. ๑๙๔๙ พระครูติลกิตรินศีล คันธรวาสีธรรมกิตติ สังฆราชมหาสามีเจ้า สถิต ณ วัดป่าแดงทรงเป็นพระสังฆราชคณะอรัญวาสีในเวลาเดียวกันนั้น พระสังฆราชญาณรุจิมาเถร เป็นพระสังฆราชของคณะคามวาสี^{๘๔}

การปกครองคณะสงฆ์ ในหัวเมืองต่าง ๆ นอกจากกรุงสุโขทัย พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งพระสังฆราชประจำแต่ละหัวเมือง ในลักษณะเดียวกันที่ทรงแต่งตั้งประเทศราชไปครองหัวเมืองใหญ่ในฝ่ายอาณาจักร จึงมีพระสังฆราชหลายพระองค์ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์ กรมพระยาตำรงราชานุภาพทรงนิพนธ์ไว้ว่า

^{๘๒} จารึกสมัยสุโขทัย, หน้า ๑๓ - ๑๔.

^{๘๓} สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์ กรมพระยาตำรงราชานุภาพ, ตำนานปกครองคณะสงฆ์, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สามมิตร, ๒๕๑๕), หน้า ๗.

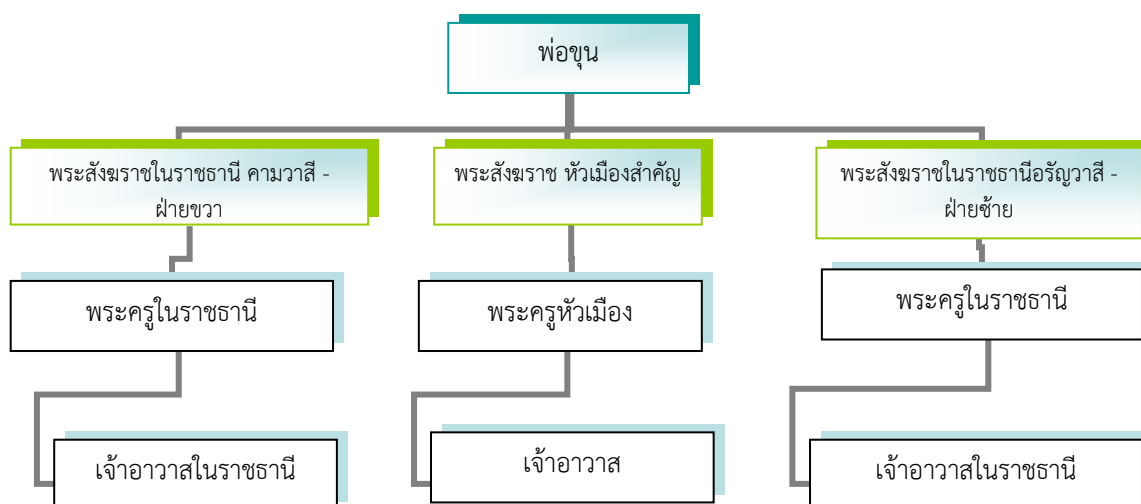
^{๘๔} วิเชียร อากาศฤกษ์และสุนทร สุภูตะโยธิน, ประวัติสมณศักดิ์และพัทธศ, (กรุงเทพมหานคร : ศรีอนันต์, ๒๕๒๘), หน้า ๑๘.

ในประเทศสยาม เมื่อพระนครสุโขทัยเป็นราชธานี เห็นจะมีพระสังฆราชองค์เดียวด้วยวิธีปกครองพระราชอาณาจักร ในครั้งนั้นหัวเมืองใหญ่ที่ห่างไกลราชธานีเป็นเมืองประเทศราชโดยมาก แม้เมืองที่อยู่ใกล้ราชธานีที่เป็นเมืองใหญ่ที่ตั้งเจ้านายในราชวงศ์ออกไปปกครอง อย่างทำนองเจ้าประเทศราช เมืองใหญ่เมืองหนึ่งน่าจะมีพระสังฆราชองค์หนึ่งเป็นสังฆปริณายกของสังฆบริษัทตลอดเขตเมืองนั้น^{๕๕} เป็นธรรมเนียมว่าการสถาปนาพระสังฆราช จะต้องได้รับการสถาปนาจากพระมหากษัตริย์เท่านั้น ดังนั้นพระสังฆราชจึงขึ้นตรงต่อพระมหากษัตริย์และในขณะเดียวกันพระสังฆราชก็จะปกครอง บังคับบัญชาพระสงฆ์ผู้อยู่ภายใต้ปกครองรองลงไปตามลำดับชั้น คือพระครูและเจ้าอาวาส โดยสรุปแล้วการปกครองคณะสงฆ์ไทยสมัยสุโขทัย มีลักษณะการปกครองแบ่งเป็น ๒ คณะ ได้แก่

๑. คณะอรัญญวาสี คือ พระสงฆ์ที่ปฏิบัติตนเองอย่างเคร่งครัดตามพระธรรมวินัยจะหลีกเลี่ยงอยู่ตามป่าเขาหรือที่ห่างไกลจากย่านชุมชนหรือที่เรารู้จักกันในนามว่า “พระสายวิปัสสนาธุระ” นั่นเอง

๒. คณะคามวาสี คือ พระสงฆ์ที่ใส่ใจในเรื่องของการศึกษาสายพระปริยัติธรรม มุ่งเน้นศึกษาวิชาการทางพระพุทธศาสนาอยู่ร่วมกับหมู่บ้านหรือชุมชนนั้นๆ หรือที่เรียกกันภายหลังว่า “พระสายคัมภีร์ธุระ”

การปกครองพระสงฆ์สมัยกรุงสุโขทัยพระสังฆราชในราชธานี คณะคามวาสีฝ่ายขวาและพระสังฆราชคณะอรัญญวาสีฝ่ายซ้าย ทั้งสองก็จะปกครองหัวเมืองต่างๆ ดังแผนภาพที่ ๒.๑

แผนภาพที่ ๒.๑ การปกครองคณะสงฆ์สมัยสุโขทัย

^{๕๕} สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาดำรงราชานุภาพ, ประชุมนิพนธ์เกี่ยวกับตำนานทางพระพุทธศาสนา คณะสงฆ์วัดพระพิเรนทร์พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพพระเทพคุณาธาร, (กรุงเทพมหานคร : มปท, ๒๕๑๔), หน้า ๗๐.

อาณาจักรกรุงสุโขทัยสิ้นสุดลงเมื่อ พ.ศ.๑๙๒๐ โดยถูกผนวกเข้าเป็นดินแดนส่วนหน้าของอาณาจักรกรุงศรีอยุธยาตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา ในส่วนการปกครองคณะสงฆ์ก็เปลี่ยนแปลงสภาพเช่นเดียวกันกับอาณาจักรเหมือนกัน นอกจากคณะสงฆ์จะประพฤติปฏิบัติโดยเคร่งครัด ตามหลักพระธรรมวินัยแล้ว จะต้องประพฤติปฏิบัติตนมิให้ขัดต่อจารีตประเพณีอันดีงามของสังคมและกฎหมายของบ้านเมือง ซึ่งเปรียบเป็นอาณาจักรกรุงศรีอยุธยาด้วย^{๘๖}

๒.๕.๒ การปกครองคณะสงฆ์ในกรุงศรีอยุธยา

เมื่อกรุงสุโขทัยหมดอำนาจ พระเจ้าอู่ทองหรือสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ ทรงสถาปนากรุงศรีอยุธยาขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๑๘๙๓ ซึ่งถือว่าเป็นราชอาณาจักรที่ ๒ ของไทย และมีพระมหากษัตริย์เสด็จขึ้นครองราชติดต่อกันถึง ๓๓ พระองค์กล่าวด้านพระพุทธศาสนาเป็นเรื่องที่สืบเนื่องจากกรุงสุโขทัย การปกครองคณะสงฆ์คงเป็นไปตามแบบอย่างการปกครองคณะสงฆ์ในยุคลสุโขทัย คือ เป็นคณะคามวาสีและคณะอรัญวาสี แต่ว่าความเลื่อมใสในพระสงฆ์ลังกาวงศ์ยังมีความเจริญแพร่หลายมาตามลำดับ คณะของพระภิกษุสงฆ์คณะเดิมเริ่มมีน้อยลงเพราะพากันไปบวชอยู่ในคณะสงฆ์ลังกาวงศ์^{๘๗}

การปกครองคณะสงฆ์สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี คณะสงฆ์แบ่งเป็น ๓ คณะ คือ

๑. คณะคามวาสีฝ่ายซ้าย คือ คณะของพระสงฆ์นิทายเดิมที่มีมาตั้งแต่แรกสถาปนากรุงสุโขทัย มีพระพุทโธษาจารย์ เป็นเจ้าคณะฝ่ายคามวาสีฝ่ายซ้าย

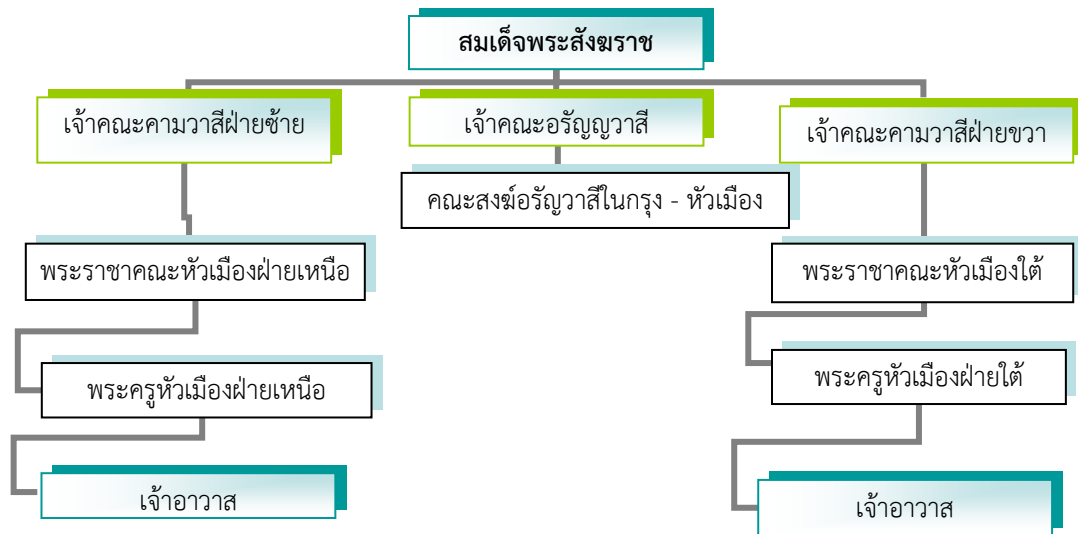
๒. คณะอรัญวาสี คือ คณะที่สืบต่อประเพณีพระสงฆ์ลังกาวงศ์ในกรุงสุโขทัยมี พระพุทโธษาจารย์ เป็นเจ้าคณะ

๓. คณะคามวาสีฝ่ายขวา คือ คณะสงฆ์นิทายเดิมที่ไปศรีลังกาแล้วอุปสมบทใหม่ แล้วกลับมาตั้งคณะใหม่ ในนามที่เรารู้จักคือ คณะป่าแก้ว^{๘๘} มีพระวันรัตน์ เป็นเจ้าคณะคามวาสีฝ่ายขวา

^{๘๖} แสวง อุดมศรี, การปกครองคณะสงฆ์ไทย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๖๘.

^{๘๗} สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, ตำนานปกครองคณะสงฆ์, หน้า ๑๖.

^{๘๘} พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), การปกครองคณะสงฆ์ไทย, หน้า ๑๒.

แผนภาพที่ ๒.๒ การปกครองคณะสงฆ์สมัยอยุธยา

๒.๕.๓ การปกครองคณะสงฆ์สมัยกรุงธนบุรี

กรุงธนบุรีจัดได้ว่าเป็นราชอาณาจักรที่ ๓ ของประเทศไทยโดยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ สืบเนื่องจากกรุงศรีอยุธยาแตกแพ่งทศกัณฐ์ ในปี พ.ศ. ๒๓๑๐ ช่วงนี้ทำให้คณะสงฆ์แตกกระจายกันหนีอย่างระส่ำระสาย จนสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงกอบกู้เอกราชได้ ตั้งกรุงธนบุรี เป็นราชธานี ทรงได้สืบเสาะหาพระมหาเถระผู้ใหญ่ในเมืองกรุงศรีอยุธยาผลปรากฏว่าพระผู้ใหญ่ชั้นนำในเมืองกรุงศรีอยุธยาไม่มี จึงมีพระราชประสงค์แต่งตั้งพระอาจารย์ดีซึ่งเป็นพระธรรมดา ไม่มีสมณศักดิ์อะไรมาก่อนเลยจากวัดประดู่ อยุธยา เป็นสมเด็จพระสังฆราชรูปแรก และทรงสถาปนาแต่งตั้งคณะอาจารย์ดี วัดพนัญเชิง อยุธยา เป็นสมเด็จพระสังฆราชรูปที่สอง

ในสมัยกรุงธนบุรีนี้ สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช พระองค์ทรงมีความวิริยะอุตสาหะที่จะฟื้นฟูทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาอย่างจริงจัง เมื่อคณะสงฆ์รวมพลเป็นกลุ่มแล้วทำให้การปกครองเหมือนยุคกรุงศรีอยุธยาได้แล้ว ก็ทรงให้มีการศึกษาพระปริยัติธรรมขึ้น แต่การปกครองคณะสงฆ์ต้องมีการเปลี่ยนแปลงทชุดและเสื่อมอีกครั้งเป็นเพราะพระองค์ทรงวิปัสสนาญาณทรงสั่งปลดสมเด็จพระสังฆราช (สี) ออกจากตำแหน่งแล้วตั้งพระครูธรรมธีรราชมนูณี (ชื่น) ให้เป็นสมเด็จพระสังฆราชแทน (รูปสุดท้ายในสมัยกรุงธนบุรี)

ส่วนตำแหน่งการปกครองและการแต่งตั้งสมณศักดิ์ สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ทรงสันนิษฐานว่า “ในสมัยกรุงธนบุรี ดูเหมือนว่าจะไม่จัดให้มีทำเนียบสมณศักดิ์ขึ้นตามลำดับของพระเจ้าธนบุรี” การปกครองไม่แตกต่างจากกรุงศรีอยุธยา แต่ในยุคกรุงธนบุรีใช้ระยะเวลาแค่ ๑๔ - ๑๕ ปีเท่านั้น

๒.๕.๔ การปกครองคณะสงฆ์สมัยกรุงรัตนโกสินทร์

สืบเนื่องจากกรุงธนบุรีสิ้นสุดลงใน พ.ศ. ๒๓๒๕ ซึ่งถูกผนวกเข้าเป็นดินแดนอาณาจักรของกรุงรัตนโกสินทร์ โดยมีพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงสร้างกรุงเทพมหานครเป็นราชธานี ทรงสร้างและปฏิสังขรณ์วัดหลายแห่ง มีวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ในพระบรมมหาราชวัง วัดสุทัศนเทพวราราม วัดสระเกศราชวรมหาวิหาร และวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราชวรมหาวิหาร เป็นต้น^{๘๙}

นับว่าเป็นปัญหาแรกเลยที่เดียวที่พระองค์ทรงจัดคือ เรื่องสังฆมณฑล ซึ่งมีผลกระทบกระเทือนมาแต่ปลายรัชสมัยของพระเจ้ากรุงธนบุรีที่ทำให้เกียรติและฐานะของคณะสงฆ์มีหมองลงไป จึงโปรดให้พระมหาเถระประชุมกันแล้ว ถอดถอนสมณศักดิ์ของสมเด็จพระสังฆราช (ชื่น) วัดหงส์มาเป็นพระธรรมธีรราชมุนี (องค์ที่เป็นสมเด็จพระสังฆราชรูปที่ ๓ แห่งกรุงธนบุรี) แล้วทรงสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช (สี) พระพุทธจารย์ พระพิมลธรรม ที่พระเจ้ากรุงธนบุรีทรงถอยยศสมณศักดิ์กลับให้มีสมณศักดิ์ ให้สมเด็จพระสังฆราช (สี) เป็นสมเด็จพระสังฆราชรูปแรกในกรุงรัตนโกสินทร์

ส่วนโครงสร้างรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ยังเป็นแบบกรุงศรีอยุธยาและกรุงธนบุรี พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงตรากฎหมายคณะสงฆ์เป็นครั้งแรก รวม ๑๐ ฉบับ คือ^{๙๐}

ฉบับที่ ๑ พ.ศ. ๒๓๒๕

ฉบับที่ ๒ พ.ศ. ๒๓๒๖

ฉบับที่ ๓ พ.ศ. ๒๓๒๖

ฉบับที่ ๔ พ.ศ. ๒๓๒๖

ฉบับที่ ๕ พ.ศ. ๒๓๒๖

ฉบับที่ ๖ พ.ศ. ๒๓๒๖

ฉบับที่ ๗ พ.ศ. ๒๓๒๖

ฉบับที่ ๘ พ.ศ. ๒๓๓๒

ฉบับที่ ๙ พ.ศ. ๒๓๓๗

ฉบับที่ ๑๐ พ.ศ. ๒๓๔๔

วัตถุประสงค์ของการออกกฎหมาย เพื่อการควบคุมดูแลหรือลงโทษแก่พระภิกษุที่ประพฤติล่วงละเมิดพระธรรมวินัยอยู่เป็นประจำ ถ้าคงอาศัยพระธรรมวินัยหรือที่เรียกว่าศีล ๒๒๗ ข้อ ก็คงไม่เพียงพอสำหรับพระภิกษุสงฆ์ ในปัจจุบันนี้ และทรงมีประสงค์ให้พระภิกษุสงฆ์ปรับปรุงคณะสงฆ์ให้ดีขึ้นกว่าเดิม

การปกครองในแต่ละรัชกาลนั้นก็มีความแตกต่างกัน ซึ่งแต่ล้นวนมีการปรับปรุงพัฒนาการปกครองให้ทันยุคทันสมัยโดยอาศัยพระธรรมพระวินัยเอาไว้ ดังนี้

๑) สมัยรัชกาลที่ ๑

ในรัชสมัยสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก พระองค์ทรงปรารถนาให้กระทำสังคายนาพระธรรมวินัยขึ้น เพราะว่าพระไตรปิฎกที่สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงรับสั่งให้รวบรวมจากหัวเมืองต่างๆ เช่น เมืองนครศรีธรรมราช กัมพูชา เป็นต้น ยังมีความคาดเคลื่อนผิดบ้างประการ จึง

^{๘๙}มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุธวิทยาลัย, ประวัติการปกครองคณะสงฆ์ไทย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุธวิทยาลัย, ๒๕๒๖), หน้า ๘.

^{๙๐}มาถนพ พลไพรินทร์, คู่มือการบริหารกิจการคณะสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร : หจก.ชุดิมาการพิมพ์, ๒๕๓๑), หน้า ๑๘.

เห็นสมควรให้ทรงทำการรวบรวมสังคายนาพระไตรปิฎกใหม่ โดยทรงโปรดให้พระมหาเถระ ๒๑๘ รูป และราชบัณฑิต ๓๒ คน ประชุมการกระทำสังคายนาขึ้นเมื่อวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ ปีวอก พ.ศ. ๒๓๓๑ ณ วัดศรีสรรเพชญ์ (วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์)^{๙๑}

๒) สมัยรัชกาลที่ ๒

ในรัชสมัยสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย นับเป็นช่วงระยะเวลาสั้นมาก คือ ๑๕ ปี เท่านั้นที่ทรงครองราชย์ แต่ทรงโปรดเกล้าฯ สถาปนาสมเด็จพระสังฆราชขึ้นถึง ๓ พระองค์ คือสมเด็จพระสังฆราช (ศุก) วัดมหาธาตุ, สมเด็จพระสังฆราช (มี) วัดราชบูรณะ และสมเด็จพระสังฆราช (ต่อน) วัดมหาธาตุ ทั้ง ๓ พระองค์อยู่วัดมหาธาตุฯ จนถึงยุคนั้นกล่าวได้ว่าใครที่เป็นสมเด็จพระสังฆราชต้องอยู่วัดมหาธาตุฯ และในรัชกาลนี้ได้ส่งพระสงฆ์ไทยดูกิจการงานพระศาสนา ณ ประเทศศรีลังกาและในสมัยสมเด็จพระสังฆราช (มี) โปรดให้มีการบำเพ็ญกุศลวันมาฆบูชาเป็นกิจจะลักษณะ^{๙๒}

๓) สมัยรัชกาลที่ ๓

การปกครองคณะสงฆ์ในสมัยรัชกาลที่ ๓ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จขึ้นครองราชเมื่อ พ.ศ.๒๓๖๗ พระองค์ทรงมีพระราชศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างแรงกล้า ทรงมีความเคารพในองค์พระภิกษุสามเณรอย่างยิ่ง แม้พระภิกษุจะประพฤติชั่วอย่างไรไม่ค่อยสนพระทัยนักจนเป็นที่มาของคำว่า “ชั่วชั่งซี ดิซังสงฆ์” ในด้านการปกครองคณะสงฆ์ ทรงโปรดให้ทรงสร้างวัดพระอารามหลวงและวัดราษฎร์ในกรุงเทพมหานครเข้าด้วยกัน โดยจัดรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์เพิ่มอีก ๑ คณะ จากรูปแบบเดิม คือ

๑. คณะคามวาสีฝ่ายชาย	ปกครองคณะสงฆ์หัวเมืองภาคเหนือ
๒. คณะอรัญญาวาสี	ปกครองพระนักปฏิบัติที่วราชอาณาจักร
๓. พระคามวาสีฝ่ายขวา	ปกครองคณะสงฆ์หัวเมืองภาคใต้
๔. คณะกลาง	ปกครองพระอารามหลวงกับวัดราษฎร์ในกรุงเทพมหานคร
- จึงสรุปได้ว่าการปกครองในยุคนั้นปกครองตามภาค คือ
๑. คณะกลาง	กรุงเทพมหานคร
๒. คณะเหนือ	ภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
๓. คณะใต้	ภาคใต้
๔. คณะอรัญญาวาสี	วัดป่าทั้งหมด

การปกครอง ๔ คณะอย่างว่านี้ มีเจ้าคณะใหญ่ที่เป็นผู้บังคับบัญชาดูแล กิจการคณะสงฆ์ ในเขตปกครองของตน แต่เจ้าคณะใหญ่ทั้ง ๔ ต้องขึ้นอยู่กับสมเด็จพระสังฆราช

^{๙๑} แสวง อุทุมศรี, การปกครองคณะสงฆ์ไทย, หน้า ๗๒.

^{๙๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๓.

๔) สมัยรัชกาลที่ ๔

ในช่วงปลายสมัยรัชกาลที่ ๓ ตำแหน่งสังฆปริณายกวางลง พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวไม่ได้ทรงสถาปนาตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช แต่ทรงดำริแต่งตั้งพระพิมลธรรม (อยู่) วัดสุทัศน์เทพวราราม เป็นสมเด็จพระสังฆราช แต่ยังมีทรงได้แต่งตั้งตามพระราชประสงค์ พระองค์ก็เสด็จสวรรคตเสียก่อน จึงเป็นเหตุให้ตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราชว่างลงอีก จนถึงรัชกาลที่ ๔ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงโปรดให้ตั้งพระราชพิธีมหาสมณุตตมาภิเศก สถาปนาพระเกียรติยศกรมหมื่นปรมาวุฒิชินโนรสขึ้นเป็นกรมสมเด็จพระปรมาวุฒิชินโนรส เป็นประธานปกครองสังฆมณฑลทั่วราชอาณาจักร ใน พ.ศ.๒๓๙๔ และทรงตั้งพระพิมลธรรม (อยู่) วัดสุทัศน์เทพวราราม เป็นสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ ตามพระราชประสงค์สมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ แต่มิได้ทรงสถาปนาเป็นสมเด็จพระสังฆราช ดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าคณะใหญ่หนเหนือเท่านั้น และทรงแต่งตั้ง พระธรรมอุดม (เซ่ง) วัดอรุณราชวราราม เป็นสมเด็จพระวันรัตน์ ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่หนใต้ พระพุทธาจารย์ (สน) วัดสระเกศราชวรมหาวิหาร เป็นสมเด็จพระพุฒาจารย์ เป็นเจ้าคณะใหญ่อริยัญวาสี พระพุทธโฆษาจารย์ (ฉิม) วัดโมลีโลก เป็นสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ดำรงตำแหน่งเจ้าใหญ่หนกลางและต่อมาทรงสถาปนาพระองค์เจ้ากฤษ์ ขึ้นเป็นกรมหมื่นบวรรังษีสุริยพันธ์ เป็นเจ้าคณะธรรมยุติกนิกาย ปกครองดูแลสังฆมณฑลแห่งธรรมยุติกนิกายทั่วประเทศ

ดังนั้น การปกครองคณะสงฆ์ในสมัยรัชกาลที่ ๔ โครงสร้างโดยภาพรวมทั่วไปเหมือนสมัยรัชกาลที่ ๓ คือแบ่งออกการปกครองเป็น ๕ คณะ โดยเพิ่มคณะธรรมยุติกนิกายอีก ๑ คณะ สรุปได้ว่า

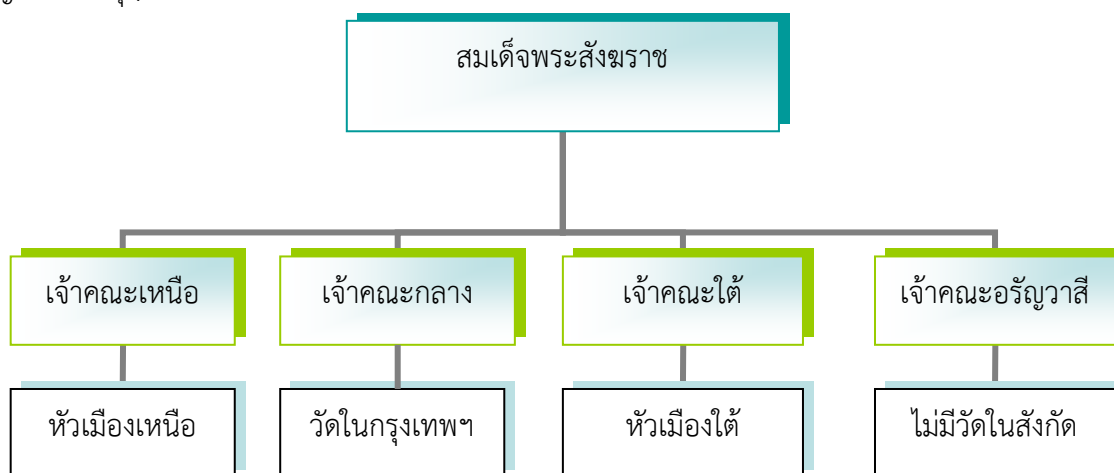
๑. คณะใหญ่หนกลาง คือสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ฉิม) วัดมหาธาตุฯ
๒. คณะใหญ่หนเหนือ คือสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อยู่) วัดสุทัศน์เทพวราราม
๓. คณะใหญ่หนใต้ คือสมเด็จพระวันรัตน์ (เซ่ง) วัดอรุณราชวราราม
๔. คณะใหญ่อริยัญวาสี คือสมเด็จพระพุฒาจารย์ (สน) วัดสระเกศฯ
๕. คณะธรรมยุติกนิกาย คือกรมหมื่นบวรรังษีสุริยพันธ์ (องค์พระเจ้ากฤษ์)

แท้จริงนั้น คณะธรรมยุติกนิกายได้ก่อกำเนิดมาในสมัยรัชกาลที่ ๓ เพราะขณะนั้นพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ ทรงผนวชอยู่ทรงได้พระฉายาว่า วชิรญาณภิกขุ ใน พ.ศ. ๒๓๖๗ ขณะที่ทรงผนวชอยู่นั้นประทับอยู่ที่วัดมหาธาตุฯ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ ๒ เสด็จสวรรคต แต่มิได้มอบเวรราชสมบัติให้แก่ผู้ใดเลย แต่ว่าตามนิตินัยแล้วเจ้าฟ้ามกุฎราชกุมาร (พระวชิรญาณภิกขุ) พระองค์เป็นพระราชโอรสองค์ใหญ่ซึ่งประสูติแต่พระอัครมเหสี แต่พระวชิรญาณภิกขุไม่ประสงค์จะรับตำแหน่งราชสมบัติเพราะได้ปรึกษาทางญาติผู้ใหญ่ภายในแล้ว จึงตัดสินใจจะผนวชต่อไป

ฉะนั้น พระราชวงศ์ชั้นผู้ใหญ่และคณะเสนาบดีจึงมอบถวายพระราชสมบัติแก่กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ เสด็จขึ้นเถลิงถวัลย์ราชสมบัติเป็นรัชกาลที่ ๓ ทรงพระนามว่าสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ต่อมา พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จสวรรคต ในพ.ศ. ๒๓๙๔ คณะเสนาบดีพระราชวงศ์ชั้นผู้ใหญ่จึงมอบถวายราชสมบัติแก่พระวชิรญาณภิกขุเป็นพระมหากษัตริย์รัชกาลที่ ๔

ขณะที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงผนวชเป็นพระภิกษุอยู่นั้นทรงได้ศึกษาบาลี จนสอบได้ถึงเปรียญธรรม ๕ ประโยค ต่อมาทรงเลื่อมใสในข้อวัตรปฏิบัติของพระรามัญ

คือ พระชายพุกทวังโส ขณะนั้นดำรงตำแหน่งเป็นพระราชอาคันตุกะที่พระสุเมธมนี (วัดบวรมงคล) หลังจากที่พระองค์ทรงปรึกษาศนทนาธรรมแล้วยังพระราชศรัทธาเกิดขึ้นยิ่งนัก จึงให้มีการอุปสมบทในส่วนพระองค์โดยมีพระสุเมธมนี เป็นพระอุปัชฌาย์ในโบสถ์กลางน้ำ แล้วทรงตั้งธรรมยุติกนิกายอย่างเป็นทางการ โดยพระองค์เองเป็นผู้กำหนดกฎเกณฑ์ในครั้งนั้น จึงเป็นที่เจริญอย่างยิ่งของธรรมยุติกนิกายและทรงตั้งพระมหาเถระ ๘ รูป เป็นกรรมการที่ปรึกษาไม่ว่าเรื่องภายในคณะสงฆ์และในพระราชสมบัติและในคณะกรรมการธรรมยุติกนิกายในชุดนั้นต่อมาภายหลังเป็นสมเด็จพระราชาคณะ ๒ รูป คือ สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์และสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (สา ปุสฺสเทว)^{๙๓}

แผนภาพที่ ๒.๓ การปกครองคณะสงฆ์สมัยรัชกาลที่ ๑ - ๔

๕) สมัยรัชกาลที่ ๕

การจัดโครงสร้างการบริหารและองค์การปกครองคณะสงฆ์มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ทรงโปรดให้มีการปฏิรูประบบราชการทั้งด้านโครงสร้างและการบริหารราชการแผ่นดิน เพื่อรวมอำนาจการปกครองเข้าสู่ส่วนกลางสำหรับเสริมสร้างเอกภาพของชาติเอาไว้ต่อต้านภัยคุกคามจากจักรวรรดินิยมตะวันตก พระองค์ได้ปฏิรูปการบริหารและการปกครองคณะสงฆ์ควบคู่ไปกับการปฏิรูปการเมืองในฝ่ายบ้านเมือง ทั้งนี้ก็เพื่อสร้างเอกภาพขึ้นภายในคณะสงฆ์ในด้านการบริหาร การศึกษา การปฏิบัติและการเผยแผ่ธรรม^{๙๔}

ดังนั้น พระบาทสมเด็จพระจุลเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสถาปนาพระเกียรติยศแก่กรมหมื่นบวรรั้งษิสุริยพันธุ์ ขึ้นเป็นพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ ใน พ.ศ.๒๔๓๒ ทรงปรับปรุงการศึกษาทั้งสายปริยัติธรรมเดิมมีการจัดทำสอบที่วัดพระศรีรัตนศาสดารามมาเป็นวัดมหาธาตุฯ และทรงสถาปนามหาวิทยาลัยสงฆ์ขึ้น โดยพระราชทานนามว่า “มหาธาตุวิทยาลัย” ใน พ.ศ. ๒๔๒๒ และเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๙ ทรงประกาศพระราชปรารภเปลี่ยนนามจาก “มหาธาตุวิทยาลัย”

^{๙๓} พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), การปกครองคณะสงฆ์ไทย, หน้า ๒๘.

^{๙๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๒.

เป็น “มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย”^{๔๕} และใน พ.ศ. ๒๔๓๖ ทรงมีพระบรมราชานุญาต ให้ตั้งมหา มกุฏราชวิทยาลัยด้วย

โดยยึดรูปแบบการปกครองแบบตะวันตก ที่พระองค์เองทรงตราพระราชบัญญัติคณะ สงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ ใน พ.ศ. ๒๔๔๕ นับว่าเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์การปกครองคณะสงฆ์ที่มี กฎหมายกำหนดบังคับและพระราชบัญญัติฉบับนี้มีลักษณะเป็นธรรมนูญเพราะมีการจัดการปกครอง เป็นระบบเป็นหมวดหมู่และพระราชบัญญัติฉบับนี้ใช้บังคับจนถึงสมัยรัชกาลที่ ๘ การตรา พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ ฉบับนี้มีเหตุผลที่น่าสังเกตคือคณะรัฐบาลต้องอาศัยคณะสงฆ์ โดยเฉพาะคณะสงฆ์ในต่างจังหวัดช่วยจัดการศึกษาของชาติตามโครงการปฏิรูปการศึกษาให้ทันสมัย ดังนั้น การบริหารกิจการคณะสงฆ์ในสมัยนั้น จึงสอดคล้องและสนับสนุนนโยบายรัฐบาล เพราะเมื่อ ฝ่ายพุทธจักรมีการปกครองคู่กันกับฝ่ายพระอาณาจักร เหตุผลข้อนี้ปรากฏอยู่ในการประกาศ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ ว่าด้วยเมื่อรัตนโกสินทร์ศก ๑๑๗ ได้โปรดให้พระราชกฤษฎีกา ระบุออกไปจัดการศึกษาตามอารามในหัวเมืองและได้อาราธนาพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศมหาราชเจ้าแห่งเมือง อยุธยา ที่สมเด็จพระราชาคณะเจ้าคณะใหญ่ให้ทรงรับภาระธุระดำเนินการนั้นในฝ่ายสมณะและได้โปรด ให้พระเจ้าอยู่หัวบรมโกศมหาราชเจ้าแห่งเมือง อยุธยา ทรงรับหน้าที่อุดหนุนนั้นในส่วนหน้าที่เจ้าพนักงาน ฝ่ายฆราวาส ความแจ่มอยู่ในประกาศจัดการเล่าเรียนในหัวเมือง ซึ่งได้ออกเมื่อ ณ วันที่ ๑ พฤศจิกายน ร.ศ. ๑๑๗ นั้นแล้ว

พระสงฆ์เถรานุเถระและเจ้าพนักงานในฝ่ายฆราวาสได้ช่วยกันจัดและอำนวยตาม พระราชดำริ ด้วยความสามารถและอุทิศหาอันเป็นที่พอพระราชหฤทัย ได้เห็นผลความสำเร็จในการ เล่าเรียนตลอดจนความเรียบร้อยในการปกครองสั่งสมมณฑลขึ้นโดยลำดับมา บัดนี้ ทรงพระราชดำริ เห็นว่า ถึงเวลาอันสมควรจะตั้งเป็นแบบแผนการปกครองคณะสงฆ์ให้มั่นคงเรียบร้อยแล้ว

จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดให้ตราพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ขึ้น เมื่อวันที่ ๑๖ มิถุนายน ร.ศ. ๑๒๒ ความแจ่มอยู่ในพระราชบัญญัตินั้นแล้ว

๖) สมัยรัชกาลที่ ๖

เมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จเสวยราชสมบัติ สิ่งแรกที่ทรงปฏิบัติ เกี่ยวกับคณะสงฆ์ คือโปรดให้ตั้งพิธีมหาสมณุตตมาภิเษกเลื่อนพระเกียรติยศ กรมหลวงวชิรญาณวโร รส เป็นสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาวชิรญาณวโรรส ตำแหน่งสมเด็จพระมหาสมณะเป็น มหาสังฆปริณายกและเป็นเจ้าคณะใหญ่คณะธรรมยุติกายด้วย และพระราชทานอำนาจปกครอง คณะสงฆ์ไทยให้เป็นภาระของสมเด็จพระมหาสมณเจ้าทั้งฝ่ายการศึกษาพระปริยัติธรรมและการ บริหารด้วย อย่างไรก็ตาม การบริหารคณะสงฆ์ก็ยังคงเป็นไปตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครอง คณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ เช่นแต่ก่อน^{๔๖}

^{๔๕} อ่างแล้ว.

^{๔๖} มาถพ พลไพรินทร์, คู่มือการบริหารกิจการคณะสงฆ์, หน้า ๓๑.

๗) สมัยรัชกาลที่ ๗

การปกครองในรัชสมัยนี้ก็ดำเนินรอยตามครั้งรัชกาลที่ ๖ โดยเฉพาะที่สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรสทรงวางรูปแบบไว้แล้ว

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงดำเนินการเรื่องคณะสงฆ์ คือโปรดเกล้าฯ ให้เลื่อนพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นชินวรสิริวัฒน์ สมเด็จพระสังฆราชเจ้าขึ้นเป็นพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวรสิริวัฒน์ สกลมหาสังฆปริณายกและดำรงตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่ฝ่ายธรรมยุตด้วย สถานของคณะสงฆ์ในยุคนี้ นับว่าสงบเรียบร้อยและเจริญขึ้นเหมือนตอนปลายรัชกาลที่ ๖ พระสงฆ์มีอิสรภาพพอสมควรจะเห็นได้จากการประกาศให้พระอุทธรณ์วินิจฉัยได้ คือถ้าภิกษุหรือสามเณรเป็นโจทก์หรือเป็นจำเลยก็ตาม ถ้าหากไม่ยินยอมตามคำวินิจฉัยของเจ้าคณะ ให้ยื่นอุทธรณ์ได้โดยมีกำหนดว่า อุทธรณ์คำวินิจฉัยของเจ้าอาวาสและเจ้าคณะหมวด (ตำบล) ภายในหนึ่งเดือน อุทธรณ์เจ้าคณะแขวง (อำเภอ) และเจ้าคณะจังหวัดภายใน ๒ เดือน อุทธรณ์เจ้าคณะมณฑลและเจ้าคณะใหญ่ภายใน ๓ เดือน โดยให้ยื่นมาตั้งแต่ต้นตามลำดับ ประกาศนี้ออกใช้เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๖๘^{๙๗}

๘) สมัยรัชกาลที่ ๘

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระอานันทมหิดล พระองค์ทรงเสด็จขึ้นครองราชย์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๗ ขณะนั้นทรงพระเยาว์มากอายุแค่ ๙ พรรษา การปกครองประเทศไทย คงใช้ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข มีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุด ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองฝ่ายอาณาจักรครั้งนี้ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองคณะสงฆ์ไปด้วย นั่นคือให้มีรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์สอดคล้องกับการปกครองของอาณาจักร คณะรัฐบาลจึงได้ดำเนินการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ฉบับ พ.ศ. ๒๔๘๔ นับว่าเป็นจุดเริ่มเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองโดยยกเลิกการปกครองที่ใช้พระราชบัญญัติฉบับเดิม คือ ฉบับ ร.ศ. ๑๒๑ ในวันที่ ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๘๔ คณะรัฐบาลได้ออกแถลงการณ์ชี้แจงเหตุผลในการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ฉบับ พ.ศ. ๒๔๘๔

กล่าวโดยสรุปแล้ว พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ฉบับ พ.ศ. ๒๔๘๔ มีลักษณะคล้ายคลึงกับโครงสร้างระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย คือ

สมเด็จพระสังฆราช ทรงเป็นประมุขของคณะสงฆ์โดยที่พระองค์เองไม่มีอำนาจสิทธิ์ขาดในการบริหาร เพราะพระองค์ทรงบัญญัติสั่งขานัตโดยผ่านสังฆสภา ทรงบริหารคณะสงฆ์ผ่านสังฆมนตรี และทรงพิจารณาวินิจฉัยอธิกรณ์ผ่านทางคณะวินัยธร โดยที่อำนาจทั้งหมดมีอำนาจหน้าที่ปกครองที่ต่างกันคือ

๑. สังฆสภาเทียบได้กับรัฐสภาของฝ่ายบ้านเมืองมีอำนาจหน้าที่ในการบัญญัติสั่งขานัตหรือระเบียบสำหรับใช้ในการบริหาร และการปกครองคณะสงฆ์ประกอบด้วยสมาชิก ๔๕ รูป เป็นพระราชอาคันตุกะชั้นธรรมขึ้นไป เป็นคณาจารย์เอกและเป็นพระเปรียญเอกด้วย

^{๙๗} แถลงการณ์คณะสงฆ์ เล่ม ๓ (๑๕ สิงหาคม) พ.ศ. ๒๔๕๗, หน้า ๑๖๓.

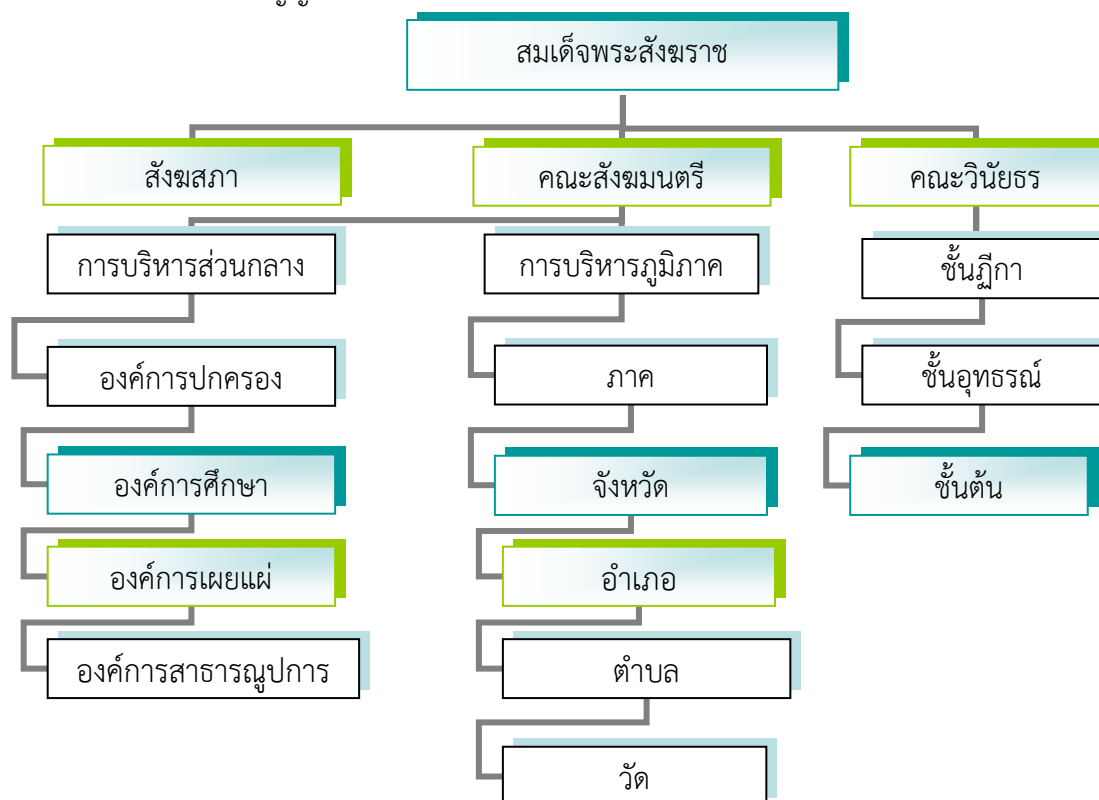
๒. สังกษมนตรี มีอำนาจหน้าที่ดุจเช่นคณะรัฐมนตรีของฝ่ายอาณาจักร คือทำหน้าที่เป็น คณะรัฐบาลบริหารกิจการคณะสงฆ์ มีสังฆนายก ๑ รูป และสังฆมนตรี ๙ รูป งานภายในมีหน้าที่ รับผิดชอบงานเฉพาะหน้าที่เหมือนกับแต่กระทรวง คือ^{๖๙}

- (๑) องค์การปกครอง
- (๒) องค์การศึกษา
- (๓) องค์การเผยแผ่
- (๔) องค์การสาธารณูปการ

นอกจากนี้ยังมีเจ้าคณะตรวจการในภาคต่าง ๆ ที่กำหนดในสังฆานัติ คือ

- (๑) เจ้าคณะตรวจการภาค
- (๒) เจ้าคณะจังหวัด
- (๓) เจ้าคณะอำเภอ
- (๔) เจ้าคณะตำบล
- (๕) เจ้าอาวาส

๓. คณะวินัยธร คือ ศาลของคณะสงฆ์มีอำนาจหน้าที่ในการพิจารณาวินิจฉัยอธิกรณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในวงการคณะสงฆ์ คณะวินัยธรแบ่งเป็น ๓ ชั้น คือชั้นต้น ชั้นอุทธรณ์และชั้นฎีกา มีอำนาจ หน้าที่เหมือนฝ่ายนิติบัญญัติของอาณาจักรนั่นเอง ดังแผนภาพที่ ๒.๔

แผนภาพที่ ๒.๔ โครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ฉบับ พ.ศ. ๒๕๔๔

^{๖๙} พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), การปกครองคณะสงฆ์ไทย, หน้า ๔๔.

๙) สมัยรัชกาลปัจจุบัน

การปกครองของคณะสงฆ์ในสมัยรัชกาลปัจจุบันนี้ ยังถือว่าเป็นการปกครองแบบประชาธิปไตยโดยมีสมเด็จพระสังฆราชเป็นประมุข มีการบังคับบัญชาตามลำดับชั้นตอน นับตั้งแต่มหาเถรสมาคมถึงเจ้าอาวาส เป็นการปฏิบัติตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ สมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรี โดยมีเจตนารมณ์ในการปกครองคณะสงฆ์ให้สอดคล้องกับนโยบายการปกครองของรัฐบาล ที่เห็นว่าการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่กำหนดให้มีการถ่วงดุลอำนาจ แท้จริงคือความล่าช้าขาดประสิทธิภาพในการบริหารการปฏิบัติงานกว่าพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑

ดังนั้น คณะรัฐมนตรี จึงลงมติแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานร่างพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ โดยคำแนะนำและยินยอมของสภาร่างรัฐธรรมนูญในรัฐสภา พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมมจิตโต) ได้ให้เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับนี้ ว่าการจัดดำเนินการกิจการคณะสงฆ์ มิใช่เป็นกิจการอันแบ่งแยกอำนาจดำเนินการด้วยวัตถุประสงค์ เพื่อการถ่วงดุลอำนาจเช่นที่เป็นอยู่ตามกฎหมายในปัจจุบันและโดยระบบเช่นว่านั้นเป็นผลบั่นทอนประสิทธิภาพแห่งการดำเนินการ จึงสมควรแก้ไขปรับปรุงเสียใหม่ ให้สมเด็จพระสังฆราชของคณะสงฆ์ปฏิบัติหน้าที่ตามพระบัญชาการคณะสงฆ์ทางมหาเถรสมาคมตามอำนาจกฎหมาย และพระธรรมวินัย ทั้งนี้เพื่อความเจริญรุ่งเรืองแห่งพระพุทธศาสนา^{๙๙}

๒.๖ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครอง

การจัดโครงสร้างการบริหารและการจัดการปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบันเป็นไปตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ การตราพระราชบัญญัติฉบับนี้เกิดจากความต้องการของคณะรัฐบาลซึ่งในสมัยนั้นมีจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรีที่มุ่งปรับเปลี่ยนรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ให้สอดคล้องกับนโยบายการปกครองประเทศที่นิยมการรวบอำนาจการตัดสินใจเด็ดขาดไว้กับผู้นำที่เข้มแข็ง เห็นว่าการปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่กำหนดให้มีการถ่วงดุลอำนาจกันนั้น นำมาซึ่งความล่าช้าและความขาดประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานดังนั้น จึงเห็นว่า การแยกอำนาจบัญชาการของคณะสงฆ์ออกเป็น ๓ ทางคือสังฆสภา คณะสังฆมนตรีและคณะวินัยธร ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๔๔ เป็นระบบที่มีผลบั่นทอนประสิทธิภาพในการดำเนินการกิจการคณะสงฆ์ ต้องประสบกับอุปสรรคและความล่าช้า

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺโญ) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์ คือกิจการที่คณะสงฆ์จะต้องทำหรือที่จะต้องถือเป็นธุระหน้าที่เพราะเป็นการคณะสงฆ์และการพระศาสนาหรือเพราะเกี่ยวกับการคณะสงฆ์และการพระศาสนา มี ๖ ฝ่ายคือ การเพื่อ ความ

^{๙๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๖.

เรียบร้อยดิงาม (การปกครอง) การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการและการสาธารณสงเคราะห์^{๑๐๐}

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้ให้ทัศนะไว้ว่า การปกครองตามความหมายในพระพุทธศาสนา เป็นการปกครองเพื่อการศึกษา การปกครองและความสงบเรียบร้อยที่เกิดจาก การปกครองนั้น มิใช่เป็นจุดหมายในตัว แต่เป็นเพียงปัจจัยคือสภาพเอื้อ เพื่อช่วยให้แต่ละบุคคลบรรลุจุดหมายแห่งการศึกษาหรือเพื่อเป็นหลักประกันของการศึกษาทั้งสิ้น ถ้าไม่ปกครองด้วยการศึกษา ก็ต้องปกครองด้วยอำนาจ เมื่อปกครองด้วยอำนาจ ก็เกิดความรู้สึกในเชิงปฏิบัติที่เอียงไปในทางที่จะขัดแย้งกัน ด้วยเหตุนี้ การปกครองแบบใช้อำนาจ จึงก่อให้เกิดปัญหาเริ่มตั้งแต่เกิดความขัดแย้งในจิตใจ เป็นต้นไป ทำให้ยิ่งต้องเพิ่มการใช้อำนาจ ใช้อาญา และจะเน้นการลงโทษมากยิ่งขึ้นตามลำดับ ไม่ใช่การปกครองแบบพยายามสร้างคนดี แต่เป็นการปกครอง แบบพยายามกำจัดคนเลวนั่นเอง^{๑๐๑}

โดยการปกครองคณะสงฆ์ในยุคนี้อำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคมมีความหมายกว้างขวางมาก พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มีจุดเด่นในการสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช คือ สมเด็จพระสังฆราชมีองค์เดียว แลพระมหากษัตริย์ทรงสถาปนาสมเด็จพระราชาคณะผู้มีอาวุโสสูงสุดโดยสมณศักดิ์ และกรรมการมหาเถรสมาคมมี ๒๑ รูปเหมือนเดิมแต่อำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคม พระราชบัญญัติฉบับนี้กำหนดไว้อย่างชัดเจนกว่าทุกฉบับคือ

๑. ปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปโดยเรียบร้อยดิงาม
 ๒. ปกครองและกำหนดการบรรพชาสามเณร
 ๓. ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์
 ๔. รักษาหลักพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา
 ๕. ปฏิบัติหน้าที่อื่นๆ ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้หรือกฎหมายอื่น
- เพื่อการนี้ ให้มหาเถรสมาคมมีอำนาจตรากฎหมาย มหาเถรสมาคม ออกข้อบังคับ วางระเบียบ ออกคำสั่ง มีมติหรือออกประกาศ โดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมายและพระธรรมวินัยใช้บังคับได้ และจะมอบให้พระภิกษุรูปใดหรือคณะใดเป็นผู้ใช้อำนาจหน้าที่ตามวรรคหนึ่งก็ได้

ภาพรวมการปกครองคณะสงฆ์ไทย อยู่ภายใต้การปกครองโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับ พ.ศ. ๒๕๐๕ โดยกำหนดอำนาจหน้าที่มหาเถรสมาคมในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ เกี่ยวข้องกับการควบคุมและส่งเสริมกิจการคณะสงฆ์ที่เคยถูกจัดเป็นอำนาจหน้าที่ของสังฆมนตรีแห่งองค์การ ๔ ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔

^{๑๐๐} พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณฺโณ), การคณะสงฆ์ และการพระศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๙.

^{๑๐๑} พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), การปกครองคณะสงฆ์ไทย, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๓๙), หน้า ๗๘.

กฎหมายมหาชน ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ. ๒๕๔๑) ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์^{๑๐๒} ข้อที่ ๕ วิธีดำเนินการเพื่อความเรียบร้อยดีงาม วิธีดำเนินการศาสนศึกษาและศึกษาสงเคราะห์ วิธีดำเนินการเผยแผ่พระพุทธศาสนา วิธีดำเนินการสาธารณูปการและสาธารณสงเคราะห์อันเกี่ยวกับการคณะสงฆ์และการพระศาสนา ให้เป็นไปตามที่กำหนดในระเบียบมหาเถรสมาคม แต่บางการคงเป็นไปตามจารีต คือ ปฏิบัติตามจารีตก็มีอยู่^{๑๐๓}

การบริหารกิจการคณะสงฆ์ของมหาเถรสมาคม เป็นไปในลักษณะที่ว่ากรรมการทั้งหมด ร่วมกันรับผิดชอบงานทั้ง ๖ ประเภท โดยไม่มีการแต่งตั้งเป็น “กระทรวง” แล้วมอบหมายให้รูปใดรูปหนึ่งทำหน้าที่เป็น “รัฐมนตรี” เพื่อกำกับดูแลเป็นการเฉพาะ และมีอำนาจคือ

ก. อำนาจนิติบัญญัติของมหาเถรสมาคม ในฐานะที่ปฏิบัติหน้าที่ของสังฆสภา มหาเถรสมาคมจึงมีอำนาจฝ่ายนิติบัญญัติ ดังนี้

- ๑) ตรากฎหมายมหาชน
- ๒) ออกข้อบังคับ
- ๓) วางระเบียบ
- ๔) ออกคำสั่ง
- ๕) มีมติมหาเถรสมาคม และ
- ๖) ออกประกาศมหาเถรสมาคม

ข. อำนาจบริหารของมหาเถรสมาคม โดยที่อำนาจการปกครองและบริหารกิจการ คณะสงฆ์ของคณะสังฆมนตรีเดิมได้ตกเป็นอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคม ดังนั้น มหาเถรสมาคมจึงมีอำนาจหน้าที่ด้านการบริหาร ดังต่อไปนี้

- ๑) จัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์
- ๒) จัดแบ่งเขตปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค
- ๓) จัดตำแหน่งผู้ปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาคและ
- ๔) แต่งตั้งและถอดถอนผู้ปกครองคณะสงฆ์

และในนามคณะกรรมการมหาเถรสมาคมนั้นจะมีคณะอนุกรรมการที่มหาเถรสมาคม แต่งตั้งอีกหลายคณะ คือ คณะกรรมการการศึกษาของสงฆ์, หน่วยงานพระธรรมทูตคณะร่างกฎนิคหกรรม, คณะจัดตั้งทุนสาธารณสงเคราะห์และศึกษาสงเคราะห์และคณะกรรมการควบคุมพระภิกษุสามเณรไปยังต่างประเทศ (ศ.ต.ภ.)

การปกครองคณะสงฆ์ไทยปัจจุบันนี้ มีการแบ่งเขตปกครองตามลำดับชั้นคือ ตั้งแต่เจ้าคณะใหญ่ เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล และเจ้าอาวาสตามลำดับ โดยแบ่งสายการปกครองหรือปฏิบัติการปกครองในเขตปกครองของตน ดังนี้

๑. เจ้าคณะใหญ่หนกลาง ปกครอง มหานคร ภาค ๑, ๒, ๓, ๑๓, ๑๔, และ ๑๕

^{๑๐๒} กนก แสนประเสริฐ, **ประมวลพระราชบัญญัติคณะสงฆ์**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๙), หน้า ๗๔.

^{๑๐๓} สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, **กฎหมายมหาชน**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๕), หน้า ๑๕.

๒. เจ้าคณะใหญ่หนเหนือ ปกครอง มหานิกาย ภาค ๔, ๕, ๖, และ ๗
๓. เจ้าคณะใหญ่หนตะวันออก ปกครอง มหานิกาย ภาค ๘, ๙, ๑๐, ๑๑, และ ๑๒
๔. เจ้าคณะใหญ่หนใต้ ปกครอง มหานิกาย ภาค ๑๖, ๑๗, และ ๑๘
๕. เจ้าคณะใหญ่คณะธรรมยุต ปกครอง ธรรมยุตนิิกายทุกภาค

ส่วนการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาคเป็นไปตามความในมาตรา ๒๒ ของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕^{๑๐๔} กำหนดให้มีพระภิกษุเป็นผู้ปกครองตามชั้น ตามลำดับดังต่อไปนี้ คือ (๑) เจ้าคณะภาค (๒) เจ้าคณะจังหวัด (๓) เจ้าคณะอำเภอหรือเจ้าคณะเขต (๔) เจ้าคณะตำบลหรือเจ้าคณะแขวง และ (๕) เจ้าอาวาส

ค. อำนาจตุลาการของมหาเถรสมาคม การพิจารณาวินิจฉัยอธิกรณ์หรือคดีความในคณะสงฆ์ มหาเถรสมาคม อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๒๕ แห่งพระราชบัญญัติฉบับนี้ได้ตรากฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิกหกรรม^{๑๐๕} กฎมหาเถรสมาคมนี้แบ่งอำนาจการพิจารณาวินิจฉัยอธิกรณ์ ออกเป็น ๓ ชั้น คือ

๑. การพิจารณาชั้นต้น เป็นอำนาจของเจ้าอาวาสที่ภิกษุถูกฟ้องสังกัดอยู่ ถ้าผู้ถูกฟ้องเป็นเจ้าอาวาสก็ให้เป็นอำนาจของเจ้าคณะผู้ปกครองคณะสงฆ์เหนือขึ้นไปอีกชั้นหนึ่ง
๒. การพิจารณาชั้นอุทธรณ์ เป็นอำนาจของคณะผู้พิจารณาชั้นอุทธรณ์ ซึ่งจะประกอบด้วยเจ้าคณะหรือผู้ปกครองเหนือขึ้นไปกว่าเจ้าอาวาสหรือเจ้าคณะผู้พิจารณาในชั้นต้น
๓. การพิจารณาชั้นฎีกา เป็นอำนาจของมหาเถรสมาคม คำสั่ง หรือคำวินิจฉัยของมหาเถรสมาคมในการลงนิกหกรรมไม่ว่าในกรณีใดให้เป็นอันถึงที่สุด

จะเห็นได้ว่า การที่ฝ่ายรัฐบาลได้ตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ออกมาบังคับใช้ได้เป็นประจักษ์พยานอย่างดีที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างอาณาจักรกับศาสนจักร เพราะการออกพระราชบัญญัติฉบับนี้ รัฐบาลได้ชี้แจงว่าการอุปถัมภ์แก่คณะสงฆ์ ทั้งนี้เพราะคณะสงฆ์ ไม่มีอำนาจลงโทษพระภิกษุผู้ประพฤติล่วงละเมิดพระธรรมวินัยชั้นร้ายแรงและทั้งไม่มีอำนาจลงโทษผู้ใส่ความคณะสงฆ์ หากปล่อยไว้อย่างนั้นจะนำความเสื่อมเสียมาสู่วงการคณะสงฆ์ในกรณีนี้คณะสงฆ์จำจะต้องพึ่งอำนาจรัฐเพื่อสร้างความศักดิ์สิทธิ์ให้กับพระธรรมวินัยและความบริสุทธิ์ แห่งพระศาสนา แม้ว่ามหาเถรสมาคมมีอำนาจปกครองคณะสงฆ์อย่างเต็มที่ข้อนี้ไม่ได้หมายความว่าคณะสงฆ์มีอิสระจากการควบคุมของกลไกของรัฐ

การปกครองคณะสงฆ์ในยุคปัจจุบันนี้ ได้มีการพัฒนาเป็นลำดับ ปัจจุบันมีการตรา พระราชบัญญัติคณะสงฆ์อีกสองฉบับ คือ ฉบับ พ.ศ. ๒๕๐๕ และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มีการจัดรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ที่ชัดเจนและเป็นสัดส่วนในการบริหารงานคณะสงฆ์มากยิ่งขึ้น และมีการพัฒนาการด้านเทคโนโลยีบูรณาการด้วยหลักพุทธธรรมนำการปกครองไปพร้อมกับความเจริญ และมีกฎหมาย พระราชบัญญัติ ข้อบังคับ ระเบียบต่างๆ มาเกื้อกูลพระธรรมวินัย โดยเฉพาะการปกครองคณะสงฆ์มีรูปแบบที่แตกต่างไปจากสมัยก่อนมาก มีรูปแบบที่ปฏิบัติชัดเจนมากยิ่งขึ้น

^{๑๐๔} กนก แสนประเสริฐ, **ประมวลพระราชบัญญัติคณะสงฆ์**, หน้า ๖.

^{๑๐๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙.

ดังนั้น รูปแบบแนวคิดและวิธีการในการปกครองคณะสงฆ์ ชื่อว่า มีส่วนสำคัญยิ่งในการบริหารจัดการให้องค์กรคณะสงฆ์ให้มีประสิทธิภาพประสิทธิผล ฉะนั้นผู้ที่จะเป็นผู้นำในการปกครองคณะสงฆ์ในยุคปัจจุบันนี้ ต้องมีวิสัยทัศน์ มีความรู้ ความสามารถ และเป็นผู้เพียบพร้อมด้วยจริยวัตรข้อปฏิบัติเป็นที่ยอมรับของคณะสงฆ์และสังคมโดยรวม

การปกครอง หมายถึง การดูแล การคุ้มครอง การระวังรักษาหรือการบริหาร^{๑๐๖} หรืออาจกล่าวได้ว่า การปกครอง คือการสร้างกฎเกณฑ์เป็นกฎหมายใช้บังคับคนในสังคมให้ปฏิบัติตามและเป็นกฎเกณฑ์ที่ใช้ในการตัดสินความขัดแย้งระหว่างคนในสังคม ทุกคนต้องยอมรับและปฏิบัติตามกฎที่จัดตั้งขึ้น ถ้าใครทำผิดกฎ จะได้รับโทษตามที่ได้กำหนดไว้ ทั้งนี้ก็เพื่อความอยู่ได้อย่างรอดและความสงบสุขของคนในสังคม ในทางศาสนจักร การปกครองใช้พระวินัยหรือสิกขาบทซึ่งพระพุทธองค์ทรงประชุมสงฆ์และร่วมกันพิจารณาบัญญัติขึ้น เป็นธรรมนูญการปกครอง ทั้งนี้ เพื่อใช้ควบคุมความประพฤติของพระภิกษุที่ยังเป็นปุถุชนให้เป็นไปในแนวทางเดียวกันการปกครองของคณะสงฆ์ ไม่มีระบบที่มีชื่อเรียกเฉพาะ คณะสงฆ์ของพระพุทธเจ้าเป็นสังฆะ^{๑๐๗} ซึ่งมีระเบียบ แบบแผนข้อกำหนดวิธีการดำเนินการตามที่พระองค์ทรงบัญญัติไว้

แนวคิดและวิธีการปกครองตามรูปแบบคณะสงฆ์ไทย ต้องสอดคล้องกับพระธรรมวินัย และเป็นไปตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ประกาศ มติมหาเถรสมาคม ซึ่งพระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้แสดงทัศนะไว้ว่า การปกครองคณะสงฆ์ ต้องมุ่งเน้นพัฒนาวัดแต่ละวัดให้เข้มแข็งเป็นที่พึ่งของชุมชนอย่างแท้จริง จากนั้นวัดทั้งหลาย ก็สร้างเครือข่ายโยงใยรวมกันทำงานร่วมกันเป็นทีมทั่วประเทศ ลดขั้นตอนสายบังคับบัญชาที่ซ้ำซ้อน ไม่ทันการณ์ โดยปรับปรุงระบบทำงานของพระสังฆาธิการหรือทำรีเอ็นจีเนียริ่งให้กับการบริหารคณะสงฆ์ให้เป็นระบบการบริหารงานที่ใช้ได้ดี โดยอาศัยความก้าวหน้าของเทคโนโลยี ด้านสื่อสาร^{๑๐๘} การปกครองคนต้องยึดหลักธรรมาธิปไตย ดังที่ท่านได้กล่าวไว้ว่า แม่น้ำกว้างใหญ่เพราะอยู่ต่ำ อย่างแม่โขง รองรับหยาดน้ำหยดน้ำจาก ลำธาร ห้วย คลอง หนอง บึงไหลมาเต็ม เพราะแม่น้ำโขง อยู่ต่ำ ลงไปตูดต้นแม่น้ำโขงที่อยู่สูง ที่นั่น แม่น้ำโขงจะเล็กนิดเดียว คนที่เป็นผู้นำ ก็เหมือนกันจะเป็นผู้ยิ่งใหญ่ ต้องวางตัวเหมือนแม่น้ำ เข้าถึงประชาชน เข้าถึงผู้ใต้บังคับบัญชา เพื่อนร่วมงานอ่อนน้อมถ่อมตน ไม่ใช่ทำตัวเป็นพวกอัตตาธิปไตย ต้องเป็นธรรมาธิปไตยจึงจะยิ่งใหญ่ได้^{๑๐๙}

นอกจากหลักธรรมาธิปไตยแล้วพระธรรมวินัยก็เป็นหลักการอันสำคัญยิ่งในการปกครองคณะสงฆ์ ดังที่ท่านได้บรรยายถวายเป็นความรู้ในการอบรมหลักสูตรการเพิ่มประสิทธิภาพเลขานุการไว้ว่า

^{๑๐๖} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทนานมีบุ๊คส์ จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๖๔๖.

^{๑๐๗} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), ธรรมาธิปไตยไม่มา จึงหาประชาธิปไตยไม่เจอ, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทพิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๔๙), หน้า ๑๒-๑๓.

^{๑๐๘} พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), พระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๒๙-๓๓.

^{๑๐๙} พระราชวรมุนี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), สุขภาพใจ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สยาม บริษัท เคสดีไทย, ๒๕๔๐), หน้า ๑๗๘.

การปกครองคณะสงฆ์ เป็นการปกครองโดยยึดหลักพระธรรมวินัยเป็นที่ตั้งโดยอาศัยอำนาจของรัฐ และจารีตเป็นหลักอุดหนุน หลักในการบริหารนั้น ผู้ปกครอง นักบริหารจะต้องรู้จักคนมีความรู้ มีความสามารถ มีความรอบรู้เกี่ยวกับคนร่วมงานหรือผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาเสียก่อนว่า ใครมีความสามารถถนัดด้านไหนบ้าง เพื่อจะใช้คนให้ถูกกับงาน^{๑๑๐} ฉะนั้น การปกครองคณะสงฆ์ที่ดีนั้น เบื้องต้น ต้องรู้จักวางโครงการหรือการแบ่งงานมอบอำนาจหน้าที่ จำต้องมีทีมงานคอยสนองงานเจ้าคณะ เพื่อให้งานดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย จึงกำหนดลักษณะงานไว้ ๔ ประการ คือ

๑. งานสารบรรณ เป็นหัวใจหลักของงานด้านเอกสาร เป็นธรรมดาของผู้สนองงานที่ทำหน้าที่เป็นเลขานุการ จะต้องคอยสังเกตและศึกษาว่า ผู้บังคับบัญชาของตนชอบอย่างไรการสังเกตเป็นเรื่องสำคัญ ผู้ที่จะเป็นแม่บ้านหรือเลขานุการได้ดีหรือไม่ ดูที่การสังเกต เช่นเมื่อร่างหนังสือเสนอไปแล้วมีการแก้ไข ผู้สนองงานที่ฉลาดจะสังเกตว่าท่านแก้ไขในเรื่องใดไม่ว่าจะเป็นการพิมพ์ การพิสูจน์อักษร วรรคตอน เป็นต้น เลขานุการต้องเป็นคนช่างสังเกตและจดจำ เพราะต้องทำหน้าที่เป็นแม่บ้านหรือหัวหน้าสำนักงานหนังสือเข้าออกอยู่ในความรับผิดชอบของเลขานุการ การจัดระบบงานเอกสาร ทุโหนดเก็บเอกสารอะไร ต้องให้เป็นระบบระเบียบเมื่อเก็บแล้วเวลาที่ต้องการใช้ สามารถหาได้อย่างรวดเร็ว

๒. งานประชุม เป็นเรื่องที่มีความสำคัญมาก เป็นส่วนที่ทำให้งานบริหารงานปกครองดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ มหาเถรสมาคมกำหนดไว้ว่า ต้องมีการประชุมพระสังฆาธิการในระดับต่างๆ ปีหนึ่งหลายครั้ง ฝ่ายเลขานุการมีบทบาทสำคัญที่สุดที่จะทำให้การประชุมได้ผล ตั้งแต่การแจ้งกำหนดประชุม จัดสถานที่ นัดผู้เกี่ยวข้องมาชี้แจง จัดทำวาระการประชุม สิ่งที่สำคัญที่สุดคือ เตรียมเอกสารประกอบการประชุม อย่าให้ประชุมมือเปล่าเด็ดขาด ถ้าจะประชุมเรื่องอะไร กฎ ระเบียบ ข้อบังคับหรือคำสั่งในเรื่องนั้นๆ ว่าอย่างไร ต้องนำมาแจกที่ประชุม มิฉะนั้นแล้วจะทำให้การพิจารณาผิดกฎ ระเบียบหรือคำสั่ง ในการประชุมคณะรัฐมนตรี เรื่องแต่ละเรื่องที่เสนอเข้าที่ประชุม เลขานุการคณะรัฐมนตรี จะตรวจอย่างละเอียด ถ้าเป็นเรื่องเกี่ยวกับการเงิน ต้องถามไปที่กระทรวงการคลังก่อนว่า เรื่องนี้กระทรวงการคลังมีมติว่าอย่างไร ถ้าเป็นเรื่องงบประมาณ ต้องถามไปที่สำนักงานงบประมาณ ถ้าทุกฝ่ายเห็นพ้องต้องกันว่า ควรเข้าที่ประชุม เลขานุการ จึงจะได้เสนอเข้าที่ประชุมคณะรัฐมนตรี นี้เรียกว่า “ทำงานหลังฉาก”

๓. การเสนองาน เลขานุการไม่ใช่เพียงบุรุษไปรษณีย์ บริษัทใหญ่ๆ เขามีการจ้างเลขานุการแพงๆ มีหน้าที่กรองงานเสนองานเพื่อพิจารณาว่า เรื่องนี้เป็นมาอย่างไร ก่อนที่จะเสนอ เจ้าคณะ ต้องกรองงานหรือมีการบันทึกแนบเสนอถวายคำแนะนำก่อนพิจารณาอนุมัติ อาจจะเป็นบันทึกเล็กๆ ไว้ที่ท้ายว่า ระเบียบเป็นมาอย่างไร เพราะฉะนั้นสิ่งที่เลขานุการต้องรู้คือ กฎ ระเบียบ มติทั้งหมดซึ่งในทางปฏิบัติเป็นไปได้ยาก แต่ก็ต้องไปหาเรื่องที่เกี่ยวข้องมาเสนองาน เลขานุการต้องเป็นหูเป็นตาให้กับผู้บังคับบัญชา ในการปกครอง ฝ่ายการข่าวต้องมี เมื่อเกิดอภิการณ์ อย่าให้ผู้บังคับบัญชาบอกว่า “เรื่องนี้ ยังไม่ได้รับรายงาน” เลขานุการต้องเป็นผู้ประสาน

^{๑๑๐} สำนักงานเจ้าคณะภาค ๒, ระเบียบงานสารบัญ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๔-๗.

๔. การสนองงาน เรียกว่า เป็นหน่วยเฉพาะกิจ ตรงนี้คณะสงฆ์เรายังขาดและสิ่งที่เลขาธิการต้องทำ คือเวลาเกิดเรื่อง เลขาธิการต้องเป็นหน่วยเคลื่อนที่เร็ว Trouble Shooter แปลว่า เจาะปัญหา ลงไปคลี่คลายปัญหา แขนงหรือตำบลต้องมีทีมที่จะลงไปดูในระดับวัดเขตหรืออำเภอ ก็ต้องมีทีมงานในเวลาเกิดปัญหาเกิดเรื่องต่างๆ ทุกฝ่ายปรึกษาหารือเฉพาะเรื่องนั้นๆ พยายามอย่าให้ถึงสื่อมวลชน ที่คณะสงฆ์เกิดปัญหาในขณะนี้เพราะขาดทีมจะเข้าไปจัดการกับปัญหา เราควรจัดตั้งทีมงานหน่วยเคลื่อนที่เร็วเข้าไปแก้ปัญหา อย่าให้ลุกลามใหญ่โตกลายเป็นน้ำผึ้งหยดเดียว

ถ้าทำงานกันเป็นระบบอย่างนี้ งานจะเดินไปได้ด้วยดีและทำให้ทำงานได้หลากหลาย สิ่งสำคัญประการสุดท้ายคือ เมื่องานมากขึ้น ต้องมีเจ้าหน้าที่สำนักงาน ต้องหาทีมงานมาช่วยนี่เป็นความคาดหวังและอยากเห็นการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาการปกครองคณะสงฆ์ให้พระสังฆาธิการได้เอาใจใส่และดูแลกิจการของคณะสงฆ์ร่วมกัน มาเหนือยร่วมกันทำงานร่วมกันต้องให้เกิดประโยชน์กับพระพุทธศาสนาอย่างยิ่ง พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้ให้ข้อคิดเกี่ยวกับหลักการ บริหารปกครองว่า “การบริหารที่ดี ต้องเป็นผู้รู้เท่าทันสถานการณ์ต่างๆ อย่ายังเป็นผู้ตกข่าว บริหารต้องรวดเร็วและแม่นยำ การจะแก้ปัญหานั้น ต้องแก้ในขณะนั้น ให้ติดตามสถานการณ์อย่างต่อเนื่อง ท่านอุปมาเปรียบเทียบว่า ตีเหล็กต้องตีตอนเหล็กร้อน การปกครอง เมื่อมีเรื่องเดือดร้อนต้องดูทันที นั้นหมายถึง การที่จะแก้ไขทันเหตุการณ์ได้ดีต้องทำขณะนั้นอย่าชะลอจนเรื่องเสียหายไปโดยไม่สนใจ หรือนิ่งเฉย จะทำให้เสียระบบการทำงาน เสียระบบการปกครอง การบริหารงานต้องมีระบบ จัดการระบบให้ดี ลำดับเหตุการณ์ให้เหมาะสม อย่านิ่งดูตายต้องชวนช่วยหางานอยู่เสมอและ ท่านยังให้แนวคิดในสิ่งที่พึงทำคือ การข่าวข้อมูลสื่อสารต้องรวดเร็วทันใจทันการณ์ทันเกม เมื่อได้รับข่าวสาร ข้อมูลแล้ว ต้องรายงานผู้บังคับบัญชาของตนเองเป็นลายลักษณ์อักษร รายงานความคืบหน้าของสถานการณ์ และทำการเชิงรุก รู้ทันรู้คน รู้งานรู้กาล เป็นมุมมองเลือกหาคนดีมีฝีมือมาร่วมทีมเพื่อสนองงานและให้พิจารณาความดีความชอบให้กำลังใจด้วยผลงานที่เขาได้ทำ นั้น คือ การส่งเสริมคนดีมีฝีมือได้ทำงาน การทำงานนั้นอย่าให้กระทบกระทั่งระบบการปกครองในระดับเบื้องต้นหรือระดับสูงขึ้นไป

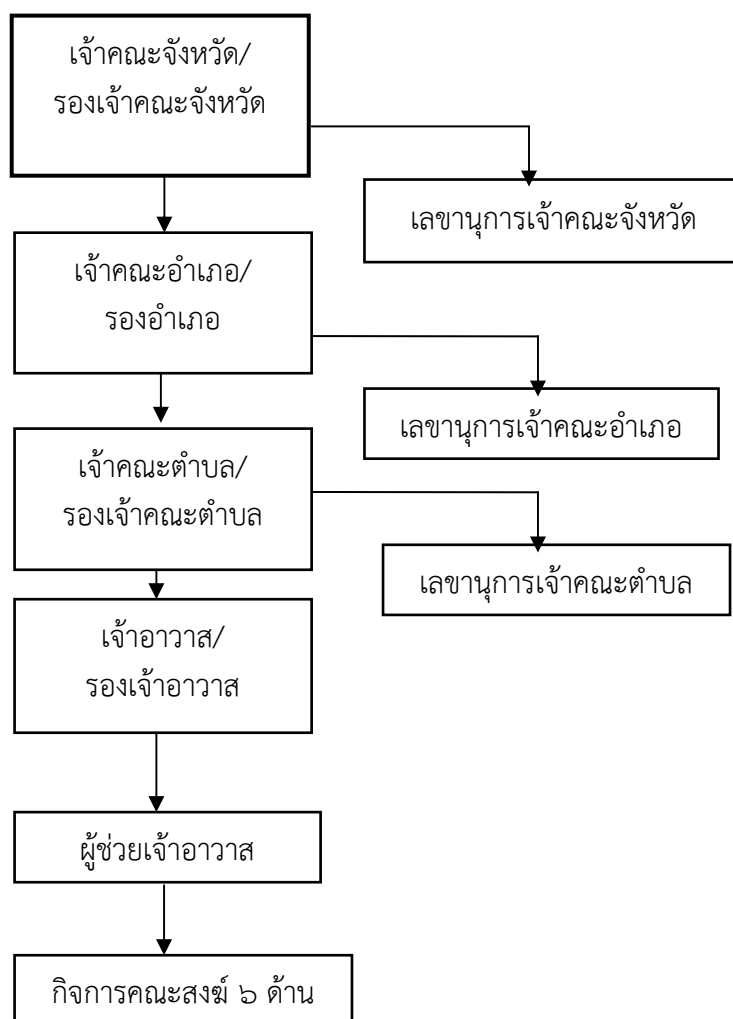
๒.๗ ข้อมูลการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี

อำเภอสามโคก เป็นเมืองที่ตั้งมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ในแผ่นดินของ สมเด็จพระเจ้าปราสาททอง เมื่อปี พ.ศ. ๒๑๗๕ มาในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ได้โปรดเกล้าฯ ให้ครอบครัวมอญที่ถูกอพยพต้อนมาจากเมืองเมาะตะมะ ไปทำมาหากินที่บ้าน สามโคกนี้ใกล้กับวัดสิงห์ เขตอำเภอสามโคกปัจจุบัน ในปัจจุบันยังมีโคกดินโบราณสำหรับเผาโอ่งอ่างของชาวมอญในสมัยโบราณเหลืออยู่เพียง ๒ โคก การอพยพชาวมอญมาอยู่ที่เมืองนี้ยังมีใน สมัยของสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี (พ.ศ. ๒๓๑๗) และพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (พ.ศ. ๒๓๕๘) ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยนั้น พระองค์ได้เสด็จประพาส เมืองสามโคก ได้มีพสกนิกรจำนวนมากสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ นำดอกบัวหลวงขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายอย่างเนืองแน่น จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานนามเมืองใหม่ เพื่อให้เป็น สิริมงคลว่า "ประทุมธานี" และต่อมาพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเปลี่ยนการสะกดนาม จังหวัดเป็น "ปทุมธานี"

พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มอันอุดมสมบูรณ์ มีแม่น้ำเจ้าพระยาไหลผ่านใจกลางอำเภอ ในเขตอำเภอสามโคก มีลำคลองธรรมชาติและคลองชลประทานหลายสาย เช่น คลองควาย คลองเชียงรากน้อย

คลองบางเตย คลองบางโพธิ์ คลองแม่น้ำอ้อม ฯลฯ มีตำบล ๑๑ ตำบล คือ ตำบลบางเตย ตำบลสามโคก ตำบลเชียงรากน้อย ตำบลท้ายเกาะ ตำบลบ้านปทุม ตำบลบางกระบือ ตำบลเชียงรากใหญ่ ตำบลบ้านจิว ตำบลคลองควาย ตำบลบางโพธิ์เหนือ ตำบลกระแซง รวม ๕๘ หมู่บ้าน

โครงสร้างการบริหารกิจการคณะสงฆ์สูงสุดเริ่มตั้งแต่สมเด็จพระสังฆราช กรรมการมหาเถรสมาคม เจ้าคณะใหญ่ เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล และต่ำสุดคือเจ้าอาวาส ในส่วนการบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี มีโครงสร้างการบริหาร ดังนี้

แผนภาพที่ ๒.๕ การบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี

กฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ. ๒๕๔๑) ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ หมวด ๓ ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค ส่วนที่ ๓ (ว่าด้วยเรื่องอำเภอ)

ข้อที่ ๑๙ เจ้าคณะอำเภอ หมายถึง เจ้าคณะเขตในกรุงเทพมหานครและเจ้าคณะอำเภอในจังหวัดนอกรุงเทพมหานคร

รองเจ้าคณะอำเภอ หมายถึง รองเจ้าคณะเขตในกรุงเทพมหานครและรองเจ้าคณะอำเภอในจังหวัดนอกจากกรุงเทพมหานคร ในกรณีที่มีข้อความกล่าวถึงเจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ ที่ปรากฏอยู่ในกฎหมายอาชญากรรมนี้ กฎหมายอาชญากรรมอื่น ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศสำหรับกรุงเทพมหานคร ให้หมายถึง เจ้าคณะเขตและรองเจ้าคณะเขต

ข้อที่ ๒๐ เจ้าคณะอำเภอมีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในเขตอำเภอของตน ดังนี้

(๑) ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎหมายอาชญากรรม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช คำสั่งของผู้บังคับบัญชาเหนือตน

(๒) ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ให้ดำเนินไปด้วยดี

(๓) ระวังอธิกรณ์ วินิจฉัยการลงนิคหกรรม วินิจฉัยข้ออุทธรณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัยชั้นเจ้าคณะตำบล

(๔) แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าคณะตำบลให้เป็นไปโดยชอบ

(๕) ควบคุมบังคับบัญชาเจ้าคณะและเจ้าอาวาส ตลอดถึงพระภิกษุสามเณรผู้อยู่ในบังคับบัญชา หรืออยู่ในเขตปกครองของตนและชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อยู่ในบังคับบัญชาให้เป็นไป โดยเรียบร้อยและ

(๖) ตรวจสอบและประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน

ข้อที่ ๒๑ ในเมื่อไม่มีเจ้าคณะอำเภอหรือเจ้าคณะอำเภอไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ให้เจ้าคณะจังหวัดแต่งตั้งรองเจ้าคณะอำเภอรักษาการแทนเจ้าคณะอำเภอ ถ้าไม่มีรองเจ้าคณะอำเภอหรือรองเจ้าคณะอำเภอไม่สามารถที่จะปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้แต่งตั้งพระภิกษุรูปใดรูปหนึ่งให้เห็นสมควรรักษาการแทนเจ้าคณะอำเภอแล้วรายงานให้เจ้าคณะภาคทราบ

ในกรณีที่ไม่มีเจ้าคณะอำเภอ เมื่อได้ปฏิบัติตามวรรคต้นแล้ว ให้เจ้าคณะจังหวัดดำเนินการเพื่อมีการแต่งตั้งเจ้าคณะอำเภอภายในไม่เกิน ๑ ปี

ให้ผู้รักษาการแทนเจ้าคณะอำเภอ มีอำนาจหน้าที่เช่นเดียวกับเจ้าคณะอำเภอ

ข้อที่ ๒๒ รองเจ้าคณะอำเภอ เป็นผู้ช่วยเจ้าคณะอำเภอ มีอำนาจหน้าที่ตามที่ตามทูลเจ้าคณะอำเภอมอบหมาย

ข้อที่ ๒๓ เพื่อประโยชน์แก่การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าคณะอำเภอและรองเจ้าคณะอำเภอให้มีเลขานุการเจ้าคณะอำเภอ เลขานุการรองเจ้าคณะอำเภอ ทำหน้าที่เลขานุการ^{๑๑๑}

สรุปได้ว่า การบริหารคณะสงฆ์ในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี มีโครงสร้างการบริหารกิจการคณะสงฆ์สูงสุดเริ่มตั้งแต่สมเด็จพระสังฆราช กรรมการมหาเถรสมาคม เจ้าคณะใหญ่ เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล และต่ำสุดคือเจ้าอาวาส

^{๑๑๑} พระวิสุทธิกัทรชาดา (ประสิทธิ์ พรหมรังสี), พระราชบัญญัติคณะสงฆ์และกฎหมายอาชญากรรม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๒๕๗ - ๒๕๘.

๒.๘ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษางานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่อง “ความคิดเห็นของสงฆ์ต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี” พบว่า มีผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ดังนี้

๒.๘.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความคิดเห็น

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความคิดเห็น พบว่ามีผู้ทำการศึกษาวิจัยไว้ดังต่อไปนี้

เกรียงไกร บุญยะพุกกนะ ได้วิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของประชาชนต่อการปราบปรามยาเสพติดของเจ้าหน้าที่ตำรวจ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี” ผลการศึกษาพบว่า ความคิดเห็นต่อการปราบปรามยาเสพติดของเจ้าหน้าที่ตำรวจโดยรวมและรายด้าน อยู่ในระดับปานกลางและเมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นจำแนกตามอายุ ระดับการศึกษา แตกต่างกัน ส่วนความคิดเห็นจำแนกตามเพศ อาชีพและรายได้ ไม่แตกต่างกัน^{๑๑๒}

บุศรา เข้มทอง ได้วิจัยเรื่อง “คุณลักษณะผู้บริหารตามความคิดเห็นของพนักงานธนาคารที่ตั้งในเขต อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี” ผลการศึกษาพบว่า พนักงานธนาคารมีความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะผู้บริหารในระดับมากทุกด้าน ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นคุณลักษณะของผู้บริหาร ตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา ลักษณะงาน ระยะเวลาการทำงานและประเภทธนาคาร ในภาพรวมพบว่า ไม่แตกต่างกัน ส่วนเมื่อวิเคราะห์เป็นรายด้านพบว่า คุณลักษณะของผู้บริหาร ด้านบุคลิกภาพ พนักงานที่มีอายุ ๓๑ - ๔๐ ปี มีความคิดเห็นสูงกว่าพนักงานที่มีอายุไม่เกิน ๓๐ ปี^{๑๑๓}

พระมหากฤษฎา นันทเพชร ได้วิจัยเรื่อง ทศนคติของพระสงฆ์ต่อบทบาทการพัฒนาสังคม ผลการศึกษาพบว่า พระสงฆ์ที่เรียนวิชาเอกต่างกัน มีทศนคติต่อบทบาทในการพัฒนาสังคมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติคือ พระสงฆ์ที่เรียนวิชาเอกสังคมวิทยามีทศนคติเห็นด้วยสูงกว่าพระสงฆ์ที่เรียนวิชาเอกอื่นๆ และยังมีแนวโน้มว่า ปัจจัยอื่นๆ เช่น พรรษา สถาบันการศึกษา จำนวนครั้งในการติดตามสื่อโทรทัศน์ จะส่งผลให้พระสงฆ์มีทศนคติ ต่อบทบาทในการพัฒนาสังคมบางด้านแตกต่างกันด้วย ในภาพรวมพระสงฆ์ที่กำลังศึกษาส่วนใหญ่รับรู้ปัญหาสังคมด้านต่างๆ ที่เกิดขึ้น และมีความเห็นว่าปัญหาสังคมเช่น ปัญหาศีลธรรมเสื่อมโทรม ปัญหาศิลปวัฒนธรรมเสื่อมสลาย ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหายาเสพติด เป็นต้น เป็นปัญหาที่ทุกฝ่ายรวมทั้งพระสงฆ์เอง ต้องช่วยกันแก้ไขอย่างเร่งด่วน^{๑๑๔}

^{๑๑๒}เกรียงไกร บุญยะพุกกนะ, “ความคิดเห็นของประชาชนต่อการปราบปรามยาเสพติดของเจ้าหน้าที่ตำรวจ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี”, *วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีปทุม, ๒๕๔๗).

^{๑๑๓}บุศรา เข้มทอง, “คุณลักษณะผู้บริหารตามความคิดเห็นของพนักงานธนาคารที่ตั้งในเขต อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีปทุม, ๒๕๔๒).

^{๑๑๔}พระมหากฤษฎา นันทเพชร, “ทศนคติของพระสงฆ์ต่อบทบาทการพัฒนาสังคม”, *วิทยานิพนธ์พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต* (คณะพัฒนาสังคม : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๐).

พระมหาทองดี อภิญโญ (ศรีตระการ) ได้วิจัยเรื่อง **ความคิดเห็นของพระภิกษุต่อภาวะผู้นำ** ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์เขตภาคีเจริญ และเขตบางแค กรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาพบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งมีค่าเฉลี่ย ๓.๖๔ และเมื่อจำแนกพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากทุกด้านโดยเรียงจากมากไปหาน้อย ตามค่าเฉลี่ย คือ ด้านการสาธารณูปการ ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ และด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ซึ่งมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๐, ๓.๖๕, ๓.๖๕, ๓.๖๓, ๓.๖๑ และ ๓.๕๗ ตามลำดับ

สามารถ ไชยพันธุ์ ได้วิจัยเรื่อง “**ความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมและความพร้อมในการจัด การศึกษาตามอัธยาศัยของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ในจังหวัดน่าน**” ผลการวิจัยพบว่า **ความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย** ของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดน่าน สมาชิกส่วนใหญ่เห็นด้วยมาก ในการที่จะเข้า มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเกือบทุกด้าน ยกเว้นด้านการควบคุม ติดตามประเมินผลการ จัดการศึกษาที่สมาชิกเห็นด้วยน้อย ความพร้อมในการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยของสมาชิกองค์การบริหาร ส่วนตำบลในจังหวัดน่าน พบว่าประธานองค์การบริหาร ปลัดองค์การบริหารส่วน ตำบล เลขานุการและกรรมการ องค์การบริหารส่วนตำบลมีความพร้อมในการจัด การศึกษาตามอัธยาศัยไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติทุกด้าน องค์การบริหารส่วนตำบลที่มีรายได้แตกต่างกันมีความพร้อมในการจัดการศึกษาไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ .๐๕^{๑๕}

จากการศึกษางานวิจัยสรุปได้ว่า **ความคิดเห็น** คือ การแสดงออกซึ่งความคิดหรือความเชื่อของบุคคลต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยเป็นการแสดงออกซึ่งความรู้สึกเมื่อแสดงความคิดเห็นแล้วอาจมีทั้งเห็นด้วยและไม่เห็นด้วยก็ได้ **ความคิดเห็น** เป็นสิ่งที่ไม่แน่นอนเปลี่ยนแปลงได้ตามเวลาและประสบการณ์ของผู้แสดงความคิดเห็น ณ ขณะนั้น

๒.๘.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาท

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาท พบว่ามีผู้ทำการศึกษาวิจัยไว้ ดังต่อไปนี้
กรรณิการ์ โอมุณ ได้วิจัยเรื่องบทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาท้องถิ่น : ศึกษาเฉพาะกรณีโครงการสหบาลข้าว หมู่บ้านท่าสร้าง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ ผลการวิจัยพบว่า “พระสงฆ์เป็นสื่อบุคคลที่มีความสามารถและทรงคุณค่าในการพัฒนาท้องถิ่นได้เป็นอย่างดีทั้งนี้ เพราะในทัศนะของประชาชนมีความเห็นว่าพระสงฆ์เป็นสื่อบุคคลที่ประกอบไปด้วยความน่าไว้วางใจ ความสามารถในการติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคลกับประชาชนและความกระตือรือร้นในการทำงานพัฒนาท้องถิ่น การมีพระสงฆ์เป็นสื่อบุคคลที่ได้รับความไว้วางใจยอมรับนับถือความเชื่อมั่นจากประชาชน จึงน่าจะมีการสนับสนุนให้พระสงฆ์มีบทบาทในการเป็นผู้นำความคิด เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ข่าวสารความรู้ ความคิดและนวัตกรรมอย่างเต็มที่ ก่อนอื่นรัฐบาลน่าที่จะได้ตระหนักถึงความสำคัญของพระสงฆ์ในฐานะที่เป็นสื่อบุคคลเพื่อช่วยสนับสนุนการพัฒนาชุมชนและเพื่อที่พระสงฆ์

^{๑๕}สามารถ ไชยพันธุ์, “**ความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมและความพร้อมในการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ในจังหวัดน่าน**”, **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์, ๒๕๔๕).

จะได้กระทำหน้าที่นี้อย่างเต็มที่ รัฐควรจัดอบรมให้พระสงฆ์ได้มีความรู้ในหลักการพัฒนา นอกเหนือไปจากหลักธรรมที่ต้องศึกษาและให้ถือเป็นนโยบายว่าการช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์จะเป็นกุศลมหาศาลได้ เมื่อได้มีการเตรียมพระสงฆ์เพื่อสนับสนุนงานพัฒนาแล้วนโยบายการใช้ทรัพยากรทางการสื่อสารของประเทศให้มีประสิทธิภาพมากที่สุดควรได้บรรจุพระสงฆ์ในฐานะสื่อบุคคลที่หาได้ในท้องถิ่นแต่คำนวณค่ามิได้ในการส่งเสริมการพัฒนาชุมชน”^{๑๑๖}

พระมหาจิตติภัทร อจลธมโม ได้วิจัยเรื่องบทบาทของพระอานนท์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พบว่า ท่านมีบทบาทในการเผยแผ่ในลักษณะการให้คำแนะนำให้ คำปรึกษา สนทนา ตอบปัญหาข้อข้องใจและแสดงธรรม โดยที่ท่านได้รับฟังจากพระพุทธเจ้า แล้วนำไปถ่ายทอดหรือเผยแผ่แก่ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา และบุคคลทั่วไปด้วยวิธีการที่ ต่าง ๆ เช่น การบรรยาย การอธิบายขยายข้อความ เปรียบเทียบและถามตอบ เป็นต้น จนเป็นที่ศรัทธาเลื่อมใสและยอมรับนับถือ พระรัตนตรัยกันอย่างแพร่หลาย แต่ก็มีบางส่วนที่มีได้หันมา นับถือพระรัตนตรัย เพราะยังยึดติดอยู่กับลัทธิดั้งเดิม ถึงกระนั้นก็ยังมีความเคารพนับถือในตัวท่านเป็นกรณีพิเศษ ซึ่งก็เท่ากับว่า ท่านได้สร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกลุ่มความเชื่อต่าง ๆ นับว่าเป็นตัวแทนแห่งการประกอบ ศาสนกิจ ดำเนินชีวิต และเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกในปัจจุบันได้เป็นอย่างดี^{๑๑๗}

สายันต์ นามเมือง ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ศึกษาเฉพาะกรณีโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความพร้อมของพระสงฆ์ในการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ผลการศึกษาพบว่า

๑. ความพร้อมของพระสงฆ์ในการสอนวิชาพระพุทธศาสนาที่แตกต่างกันมีผลต่อบทบาทการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาต่างกัน ผลการศึกษาพบว่า เป็นไปตามข้อสมมติฐานที่กำหนดไว้

๒. ระดับการยอมรับบทบาทของพระสงฆ์ในการสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ ผู้บริหารสถานศึกษา ครูและนักเรียนที่แตกต่างกัน มีผลต่อบทบาทการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาต่างกัน พบว่าเป็นไปตามข้อสมมติฐานที่กำหนดไว้^{๑๑๘}

จากการทบทวนเอกสารสรุปได้ว่า บทบาท คือ พฤติกรรมที่คาดหวังซึ่งบทบาทจะเกิดขึ้นพร้อมกับหน้าที่ที่บุคคลนั้นได้รับ บทบาทจึงไม่สามารถแยกออกจากหน้าที่ได้

๒.๘.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหาร

^{๑๑๖} วรรณิการ์ โอมุเน, “บทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาท้องถิ่น เฉพาะกรณีโครงการสหบาลข้าว หมู่บ้านท่าสว่าง อ.เมือง จ.สุรินทร์”, *วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๖), หน้า ๘๑.

^{๑๑๗} พระมหาจิตติภัทร อจลธมโม, “บทบาทของพระอานนท์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗).

^{๑๑๘} สายันต์ นามเมือง, “บทบาทของพระสงฆ์ในการสอนวิชาพระพุทธศาสนา : ศึกษาเฉพาะกรณีโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร”, *ภาคินพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (คณะพัฒนาสังคม : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๓๘).

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหาร พบว่ามีผู้ทำการศึกษาวิจัยไว้ หลายท่าน ดังต่อไปนี้

บุญช่วย จันทรเฝ้า ได้วิจัยเรื่อง พฤติกรรมการบริหารของเจ้าอาวาสที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานวัดในเขตปกครองคณะสงฆ์คณะจังหวัดกรุงเทพมหานครผลการวิจัยพบว่า พฤติกรรมการบริหารของเจ้าอาวาสที่ส่งผลกระทบต่อการปฏิบัติงานวัด โดยภาพรวมมี ๒ ด้าน คือ ๑) ด้านกระบวนการวินิจฉัยสั่งการและ ๒) ด้านการควบคุมการปฏิบัติงาน เมื่อแยกพิจารณาการปฏิบัติงานวัดเป็นรายด้านพบว่า พฤติกรรมที่ส่งผลมี ๔ ด้านคือ ๑) ด้านกระบวนการวินิจฉัยสั่งการ ๒) ด้านการกำหนดเป้าหมายสั่งการ ๓) ด้านการควบคุม การปฏิบัติงาน และการกำหนดมาตรฐานและ ๔) ด้านการปฏิบัติงานและการฝึกอบรม^{๑๙}

บุศรา เข้มทอง ได้วิจัยเรื่อง “คุณลักษณะผู้บริหารตามความคิดเห็นของพนักงานธนาคารที่ตั้งในเขต อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี” ผลการวิจัยพบว่า พนักงานธนาคารมีความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะผู้บริหารในระดับมากทุกด้าน ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นคุณลักษณะของผู้บริหาร ตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา ลักษณะงาน ระยะเวลาการทำงานและประเภทธนาคาร ในภาพรวมพบว่า ไม่แตกต่างกัน เมื่อวิเคราะห์เป็นรายด้านพบว่า คุณลักษณะของผู้บริหาร ด้านบุคลิกภาพ พนักงานที่มีอายุ ๓๑ - ๔๐ ปี มีความคิดเห็นสูงกว่าพนักงานที่มีอายุไม่เกิน ๓๐ ปี^{๒๐}

พระมหากมล โปร่งใจ (ขุนตือโร) ได้วิจัยเรื่อง ประสิทธิภาพการบริหารงานคณะสงฆ์อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูนพบว่า มีประสิทธิภาพในการบริหารงานคณะสงฆ์อยู่ในระดับปานกลาง แต่พระสงฆ์ส่วนมากมีระดับการปฏิบัติตามหลักและวิธีการในการบริหารจัดการของการบริหารงานพระสังฆาธิการอยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างน้อยซึ่งถือได้ว่าเป็นจุดอ่อนในการบริหารงานคณะสงฆ์และจากแบบสอบถามปลายเปิดพบว่าพระสงฆ์ในระดับปกครองขาดความสามัคคีและมีการเล่นพรรคเล่นพวกเพื่อผลประโยชน์ในการเลื่อนตำแหน่งสมณศักดิ์^{๒๑}

พระมหาเริงศักดิ์ พิมพัสกุล ได้วิจัยเรื่อง รูปแบบการบริหารวัดในทศวรรษหน้า พบว่าภารกิจ ๖ ด้านคือ การปกครองสงฆ์ด้วยหลักธรรมวินัย การบริหารแบบ มีส่วนร่วมและทำงานเป็นทีม มีคณะกรรมการพิจารณาพระสงฆ์ที่ทำผิดวินัย มีการปรับเปลี่ยนตำแหน่งเพื่อความเหมาะสม ปรับปรุงหลักสูตรและกระจายการศึกษา รวมทั้งจัดการศึกษาโดยภิกษุสามเณรต้องศึกษาทุกรูป จัดการศึกษาสงเคราะห์แก่เยาวชนและชุมชน มีการปรับปรุงหลักสูตรพัฒนาพระภิกษุที่ทำหน้าที่ครูสอน โดยรัฐจัดงบประมาณอุดหนุน พระสงฆ์ควรเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งในและต่างประเทศ ควรมีองค์กรการเผยแผ่ พร้อมทั้งภิกษุโดยรัฐให้การสนับสนุนการก่อสร้างอาคารต่างๆ ควรอนุรักษ์ศิลปะ

^{๑๙}บุญช่วย จันทรเฝ้า, “พฤติกรรมการบริหารของเจ้าอาวาสที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานวัดในเขตปกครองคณะสงฆ์คณะจังหวัดกรุงเทพมหานคร”, *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๔).

^{๒๐}บุศรา เข้มทอง, “คุณลักษณะผู้บริหารตามความคิดเห็นของพนักงานธนาคารที่ตั้งในเขต อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีปทุม, ๒๕๔๒).

^{๒๑}พระมหากมล โปร่งใจ (ขุนตือโร), “ประสิทธิภาพการบริหารงานคณะสงฆ์อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน”, *วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๐).

แบบไทยเป็นสัดส่วนมีแบบแปลน โดยมีคณะกรรมการสงฆ์คอยดูแลส่งเสริมการสาธารณสุขสงเคราะห์ในรูปแบบต่างๆ และการมีส่วนร่วมในการจัดอบายมุข^{๑๒๒}

พระราชวชิรติลก (อดุลย์ อมโร) ได้วิจัยเรื่อง กระบวนการบริหารงานบุคคลของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๔ ผลการวิจัยพบว่า

๑) ผู้บริหารและ ครูสอนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับระดับการปฏิบัติงานในกระบวนการบริหารงานบุคคลอยู่ในระดับปานกลาง

๒) ผู้บริหารและครูสอนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับกระบวนการบริหารงานบุคคลไม่แตกต่างกัน

๓) ผู้บริหารและครูสอนที่มีอายุพรรษาและวุฒิการศึกษา ศาสนศึกษาต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับกระบวนการบริหารงานบุคคลไม่แตกต่างกัน ส่วนผู้บริหารและครูสอนที่มีประสบการณ์ อายุจริงและวุฒิการศึกษาสามัญต่างกัน มีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

๔) ปัญหาการบริหารงานบุคคล ได้แก่ ระบบการคัดเลือกบุคคลขาดความชัดเจน บุคลากรขาดขวัญกำลังใจและโรงเรียนมีงบประมาณน้อย ข้อเสนอแนะคือ ควรมีหน่วยงานเฉพาะดำเนินงานบริหารงานบุคคลของโรงเรียนพระปริยัติธรรม^{๑๒๓}

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารสรุปได้ว่า การบริหาร คือการทำงานของบุคคลตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป การบริหารจึงเป็นศาสตร์ (Science) ที่ประกอบไปด้วยขั้นตอนและกระบวนการต่างๆ อย่างเป็นระบบ ผู้บริหารจึงต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ และความสามารถที่จะนำเอาหลักการและทฤษฎีไปประยุกต์ใช้กับการบริหารงานให้สามารถบรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ขององค์กร การนำเอาความรู้ไปประยุกต์ใช้ต้องอาศัยประสบการณ์และทักษะที่จำเป็นในการบริหารงาน ซึ่งถือว่ามีความจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับผู้บริหาร ฉะนั้นการบริหารจึงเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ (Arts) สำหรับผู้บริหาร ผู้บริหารจึงถือว่าเป็นบุคคลที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อองค์กรซึ่งองค์กรจะสามารถบรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายได้หรือไม่ ขึ้นอยู่กับผู้บริหารเป็นสำคัญ

๒.๘.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผู้นำ

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผู้นำ พบว่ามีผู้ทำการศึกษาวิจัยไว้ดังต่อไปนี้

พระมหาอาคม ปณฺธโร (บุญยัง) ได้วิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสและผู้นำชุมชนต่อการพัฒนาวัดเป็นศูนย์กลางชุมชน : กรณีศึกษาวัดธรรมยุตในเขตจังหวัดพัทลุงพบว่า เจ้าอาวาสวัดธรรมยุตนิทาย มีคุณลักษณะความเป็นผู้นำโดยเฉลี่ย อยู่ในระดับมาก ส่วนผู้นำชุมชน มี

^{๑๒๒} พระมหาเริงศักดิ์ พิมพ์สกุล, “รูปแบบการบริหารวัดในทศวรรษหน้า”, วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต (สาขาบริหารการศึกษา), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๕).

^{๑๒๓} พระราชวชิรติลก (อดุลย์ อมโร), “กระบวนการบริหารงานบุคคลของโรงเรียน พระปริยัติธรรมแผนกธรรมเขตปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๔”, ” วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๓).

คุณลักษณะโดยเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลางถึงระดับมาก เจ้าอาวาสและผู้นำชุมชนมีการพัฒนาด้านศาสนวัตถุ สถานที่ การพัฒนาบุคลากร การพัฒนาด้านศาสนพิธี มีการพัฒนาในทุกๆ ด้านเช่นกัน แต่สิ่งที่ผู้นำชุมชนไม่ได้ช่วยเหลือเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดคือ การจัดนิทรรศการงาน วันสำคัญต่างๆ ทางพระพุทธศาสนาและการปรับปรุงรูปแบบของ การประกอบ ศาสนพิธีที่เหมาะสมและถูกต้องแก่ชาวชุมชน^{๑๒๔}

วิสิทธิ์ มณี ได้วิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำกับการบริหารพบว่า พระราชปริยัติวิมลซึ่งเป็นกรณีศึกษาที่มีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ๘ องค์ประกอบดังนี้ ๑) การสร้างบารมี ๒) การสร้างวิสัยทัศน์และปลูกฝังค่านิยม ๓) การสร้างแรงบันดาลใจ ๔) การคำนึงถึงปัจเจกบุคคล ๕) การยึดอุดมการณ์และพรหมวิหารสี่ ๖) ความมีมนุษยสัมพันธ์ ๗) การเสริมแรงทางบวกอย่างเหมาะสมและ ๘) การเสริมแรงทางลบอย่างเหมาะสม ส่วนแนวคิดในการบริหารพบว่า มี ๗ คุณลักษณะได้แก่ ๑) การส่งเสริมสรรหาและพัฒนาบุคลากร ๒) การตั้งกองทุนการศึกษา ๓) การจัดหาวัสดุอุปกรณ์ ๔) การกระจายอำนาจและให้อิสระในการทำงาน ๕) การมุ่งเน้นปฏิบัติและการทำระบบให้ง่าย ๖) การทำงานที่มีคลื่นความถี่เดียวกัน และ ๗) การจัดสวัสดิการ^{๑๒๕}

วรวิท บุญยะตาช ได้วิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนของเจ้าอาวาส : กรณีศึกษาจังหวัดเลยพบว่า ระดับภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสโดยภาพรวมอยู่ในระดับต่ำ เมื่อจำแนกเป็นรายด้านพบว่า ด้านการเผยแผ่ มีภาวะผู้นำอยู่ในระดับสูง อายุและระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งไม่มีความสัมพันธ์กับภาวะผู้นำอย่างมีนัยที่สำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ส่วนพรรษา ระดับการศึกษาและสมณศักดิ์ มีความสัมพันธ์กับภาวะผู้นำอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕^{๑๒๖}

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผู้นำสรุปได้ว่า ผู้นำ คือบุคคลที่ทรงอิทธิพลมากในหมู่ชน ผู้นำคือต้นแบบหรือแบบอย่างที่ผู้อื่นอยากทำตาม ผู้นำเป็นผู้ที่ได้รับการไว้วางใจสูงสุดและมีอิทธิพลต่อความนึกคิดของผู้อื่น ดังนั้นหากผู้นำเป็นผู้ที่มีความเพียบพร้อมไปด้วยความดีงามผู้ตามก็จะยึดถือต้นแบบอันดีงามของผู้นำซึ่งจะส่งผลให้ชุมชน สังคม หรือประเทศมีแต่ความผาสุก

๒.๘.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคณะสงฆ์

จากการทบทวนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคณะสงฆ์ พบว่ามีผู้ทำการศึกษาวิจัยไว้ดังต่อไปนี้

ทวี เขจรกุล ได้วิจัยเรื่อง บทบาทเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัดในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดหนองคายผลการวิจัยพบว่า บทบาทเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัดในเขต

^{๑๒๔}พระมหาอาคม ปณฺธโร (บุญยัง), “ภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสและผู้นำชุมชนต่อการพัฒนาวัดเป็นศูนย์กลางชุมชน : กรณีศึกษาวัดธรรมยุตในเขตจังหวัดพัทลุง”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, ๒๕๔๖).

^{๑๒๕}วิสิทธิ์ มณี, “ภาวะผู้นำกับการบริหาร”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกริก, ๒๕๔๗).

^{๑๒๖}วรวิท บุญยะตาช, “ภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนของเจ้าอาวาส : กรณีศึกษาจังหวัดเลย”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, ๒๕๕๐).

ปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณา บทบาทแต่ละด้าน พบว่า บทบาทเจ้าอาวาสในการบริหารวัดอยู่ในระดับมาก ๓ ด้าน เรียงลำดับตาม ค่าเฉลี่ยจากสูงไปหาต่ำ คือ บทบาทด้านการปกครองด้านการสาธารณสงเคราะห์ ด้านการ สาธารณูปการ ด้านการเผยแผ่ ด้านการศึกษาสงเคราะห์และด้านการศึกษา ผลการ เปรียบเทียบระดับการปฏิบัติของเจ้าอาวาส พระภิกษุสามเณร และคณะกรรมการ ที่มีต่อบทบาทเจ้า อาวาสในการบริหารจัดการวัดโดยรวม ไม่แตกต่างกัน^{๑๒๗}

พระครูปลัดอาทิตย์ อตถเวที (ซองดี) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาแนวคิดและวิธีการ ปกครองคณะสงฆ์ ของพระเทพโสภณ (ประยูร ธมมจิตโต) : ศึกษาเฉพาะกรณีพระสังฆาธิการในเขต ปกครองภาค ๒ ผลการวิจัยพบว่า ในสมัยพุทธกาล การปกครองคณะสงฆ์ ยึดหลักสามัคคีธรรมเป็น ที่ตั้ง ให้ความเสมอภาคในหมู่คณะ ทรงมอบภาระหน้าที่ในการบริหารคณะสงฆ์แก่พระสาวกให้เหมาะ กับฐานะตำแหน่งหน้าที่ แต่พระพุทธองค์ก็ได้ทรงมอบความเป็นใหญ่ในการปกครองให้แก่ภิกษุใด นอกจากพระธรรมวินัยที่พระองค์ได้ทรงบัญญัติไว้แล้ว ภายหลังพุทธกาลการบริหารคณะสงฆ์ ยังคง ยึดพระธรรมวินัยเป็นหลัก แต่มีรูปแบบการบริหารปกครองที่สอดคล้องกับฝ่ายบ้านเมืองในยุคนั้นๆ ปัจจุบันนี้การปกครองคณะสงฆ์ไทยนอกจากจะยึดพระธรรมวินัยแล้ว ยังอิงอาศัยพระราชบัญญัติคณะ สงฆ์ กฎ ระเบียบ ข้อบังคับและมติมหาเถรสมาคมในการสนับสนุนส่งเสริมการบริหารคณะสงฆ์ให้เกิด ความเรียบร้อยดีงามและป้องกันภัยอันตรายจากภายนอกที่จะเกิดขึ้นกับองค์กรคณะสงฆ์ไทย^{๑๒๘}

พระครูสังฆรักษ์พศวีร์ ธีรปญโญ ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสังฆาธิการในการ บริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษากรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี” ผลการวิจัยพบว่า บทบาท ของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์โดยรวมอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านการควบคุมและ ส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ พระพุทธศาสนา ด้านการสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสงเคราะห์ พบว่ามีบทบาทอยู่ในระดับ มากทุกด้าน และเมื่อเปรียบเทียบบทบาทของพระสังฆาธิการจังหวัดนนทบุรีที่มีจำนวนพรรษา ระดับ การศึกษาสายสามัญ การศึกษาทางเปรียญธรรม ประสบการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่ และการสังกัดวัด แต่ละขนาดแตกต่างกันมีบทบาทต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดนนทบุรีไม่แตกต่างกัน^{๑๒๙}

พระธนดล นาคพิพัฒน์ ได้วิจัยเรื่อง “การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์” โดย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ศึกษาเปรียบเทียบการ บริหารกิจการคณะสงฆ์ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัด บุรีรัมย์ ซึ่งผลการวิจัยสรุปว่า พระสังฆาธิการในจังหวัดบุรีรัมย์ มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะ

^{๑๒๗} ทวี เขจรกุล, “บทบาทเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัดในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัด หนองคาย”, **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, ๒๕๔๖).

^{๑๒๘} พระครูปลัดอาทิตย์ อตถเวที (ซองดี), “การศึกษาแนวคิดและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ ของพระเทพ โสภณ (ประยูร ธมมจิตโต) : ศึกษาเฉพาะกรณีพระสังฆาธิการในเขตปกครองภาค ๒”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร มหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖).

^{๑๒๙} พระครูสังฆรักษ์พศวีร์ ธีรปญโญ, “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการ คณะสงฆ์ : ศึกษากรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑).

สงฆ์โดยรวมอยู่ในระดับปานกลางและเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่ามีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในด้านการปกครองอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนผลการเปรียบเทียบบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า พระสังฆาธิการที่มีอายุตำแหน่งพระสังฆาธิการ จำนวนพรรษา วุฒิกศศึกษาทางสามัญ การศึกษาทางธรรม วุฒิกศศึกษาทางเปรียญธรรม และประสบการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่ของพระสังฆาธิการที่แตกต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ไม่แตกต่างกัน และข้อเสนอแนะในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ ควรมีการปกครองพระภิกษุ สามเณร ให้ปฏิบัติตามพระวินัยอย่างเคร่งครัด มีกองทุนส่งเสริมด้านการศึกษาแก่พระภิกษุ สามเณร ให้พระภิกษุ สามเณร เอาใจใส่ต่อกิจกรรม ด้านพระพุทธศาสนา ให้พระภิกษุ สามเณร ดำเนินกิจกรรมบางอย่างภายในวัดอย่างมีระเบียบ^{๑๓๐}

พระปลัดเกียรติศักดิ์ สันทวีกุล ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดกระบี่” ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดกระบี่ทั้ง ๖ ด้านนั้นได้มีด้านที่มีบทบาทมากที่สุดใน ๓ ระดับ โดยเรียงลำดับคือ ด้านการควบคุมและรักษาความเรียบร้อยดีงาม ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และด้านการสาธารณูปการ ส่วนด้านปานกลาง ๒ ด้าน คือ ด้านการสาธารณสงเคราะห์และด้านการศาสนศึกษา สำหรับด้านการศึกษาสงเคราะห์ระดับน้อยถึงน้อยที่สุด^{๑๓๑}

พระพิพัฒนภาสน์ บุญเทียน ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาพฤติกรรมการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปประเทศของเจ้าอาวาสในจังหวัดนครราชสีมา ผลการวิจัยพบว่า ๑) เจ้าอาวาสในจังหวัดนครราชสีมา มีพฤติกรรมการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปประเทศโดยรวมและ รายด้านอยู่ในระดับมาก ๒) เจ้าอาวาสในจังหวัดนครราชสีมาที่มีพรรษาต่างกัน มีพฤติกรรมการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปประเทศ โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า เจ้าอาวาสที่มีพรรษามาก ปานกลาง และน้อย มีค่าเฉลี่ยระดับพฤติกรรมการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปประเทศแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ทุกด้าน ๓) เจ้าอาวาสในจังหวัดนครราชสีมาที่อยู่วัดขนาดต่างกัันมีพฤติกรรมการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปประเทศ โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า เจ้าอาวาสที่อยู่วัดขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่มีค่าเฉลี่ยระดับพฤติกรรมการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปประเทศแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕^{๑๓๒}

พระมหาทัศนกร ภูววก ได้วิจัยเรื่อง “สภาพและปัญหาการบริหารวัดในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๓” พบว่า สภาพการบริหารวัด โดยรวมอยู่ในระดับมาก รายด้าน ด้านการปกครองและด้านการสาธารณูปการอยู่ในระดับมาก ปัญหาการบริหารวัดโดยรวมอยู่ในระดับน้อย รายด้าน

^{๑๓๐} พระชนดล นาคพิพัฒน์, “การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐).

^{๑๓๑} พระปลัดเกียรติศักดิ์ สันทวีกุล, “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดกระบี่”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๓๘).

^{๑๓๒} พระพิพัฒนภาสน์ บุญเทียน, “การศึกษาพฤติกรรมการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปประเทศของเจ้าอาวาสในจังหวัดนครราชสีมา”, **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา, ๒๕๔๗).

เปรียบเทียบสภาพและปัญหาการบริหารวัด จำแนกตามประเภทประสพการณ์ ประเภทของวัด และระดับการพัฒนาของวัด พบว่า โดยรวมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ^{๑๓๓}

พระมหาเรีงศักดิ์ พิมพัสกุล ได้วิจัยเรื่อง รูปแบบการบริหารวัดในทศวรรษหน้า พบว่าภารกิจ ๖ ด้านคือ การปกครองสงฆ์ด้วยหลักธรรมวินัย การบริหารแบบ มีส่วนร่วมและทำงานเป็นทีม มีคณะกรรมการพิจารณาพระสงฆ์ที่ทำผิดวินัย มีการปรับเปลี่ยนตำแหน่งเพื่อความเหมาะสม ปรับปรุงหลักสูตรและกระจายการศึกษา รวมทั้งจัดการศึกษาโดยภิกษุสามเณรต้องศึกษาทุกรูป จัดการศึกษาสงเคราะห์แก่เยาวชนและชุมชน มีการปรับปรุงหลักสูตรพัฒนาภิกษุที่ทำหน้าที่ครูสอนโดยรัฐจัดงบประมาณอุดหนุน พระสงฆ์ควรเผยแผ่ พุทธศาสนา ทั้งในและต่างประเทศ ควรมีองค์กรการเผยแผ่ พร้อมทั้งภิกษุโดยรัฐให้การสนับสนุนการ ก่อสร้างอาคารต่างๆ ควรอนุรักษ์ศิลปะแบบไทย เป็นสัดส่วนมีแบบแปลน โดยมีคณะกรรมการสงฆ์คอยดูแลส่งเสริมการสาธารณสงเคราะห์ในรูปแบบต่างๆ และการมีส่วนร่วมในการจัดอบายมุข^{๑๓๔}

จากการศึกษาเอกสาร วิทยานิพนธ์และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าวแล้ว พอจะสรุปได้ว่า พระสังฆาธิการมีบทบาทหน้าที่ในการปกครองบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้เป็นไปด้วยความสงบเรียบร้อย ปฏิบัติตามกฎหมายเถรสมาคม และถูกต้องตามพระธรรมวินัย จึงเป็นเงื่อนไขสำคัญในการที่จะบ่งชี้ถึงความสำเร็จหรือความล้มเหลวในการส่งเสริมกิจการทางด้านพระพุทธศาสนา พระสังฆาธิการจึงมีบทบาทที่สำคัญยิ่งในการพัฒนาวัด ชุมชน สังคม และประเทศ ให้มีเจริญก้าวหน้าสืบไป

^{๑๓๓} พระมหาทัศนกร ภูววก, “สภาพและปัญหาการบริหารวัดในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๓” วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๗).

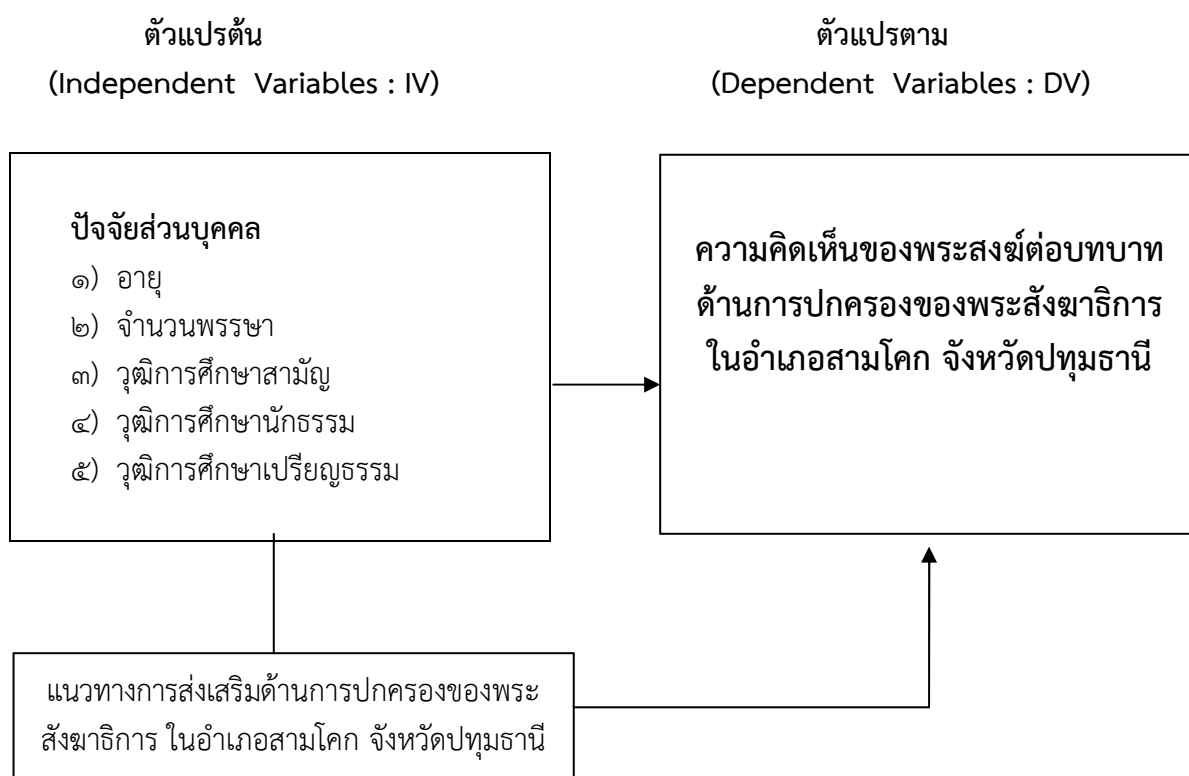
^{๑๓๔} พระมหาเรีงศักดิ์ พิมพัสกุล, “รูปแบบการบริหารวัดในทศวรรษหน้า”, วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๕).

๒.๙ กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการวิจัยความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการ ในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี ผู้วิจัยได้ทบทวนแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยหนังสือต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของพระสังฆาธิการด้านการปกครอง จึงได้แนวคิดและทฤษฎีมากำหนดเป็นแนวคิดในการวิจัยในรูปแบบของความสัมพันธ์ของตัวแปรต้นกับตัวแปรตาม ดังนี้

ตัวแปรต้น (Independent Variables) ได้แก่ ปัจจัยส่วนบุคคลประกอบด้วย อายุ จำนวนพรรษา วุฒิการศึกษาทางสามัญ วุฒิการศึกษาทางธรรมและวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม

ตัวแปรตาม (Dependent Variables) ได้แก่ ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการ ในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี

แผนภาพที่ ๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี ผู้วิจัยดำเนินการวิจัยตามลำดับ ดังนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
- ๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

งานวิจัย เรื่องความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี เป็นการวิจัยแบบผสม (Mixed Method Research) ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลในการสัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth Interview)

๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๓.๒.๑ ประชากร

ได้แก่ พระสงฆ์ใน ๕ ตำบล ในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี ซึ่งมีทั้งหมด ๒๕๐ รูป

๓.๒.๒ กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยผู้วิจัยได้ทำการสุ่มมาจากประชากรจำนวน ๒๕๐ รูป จากการคำนวณตามสูตรของทาโร่ ยามาเน่^๑ ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่าง ๑๕๔ รูป

ตัวอย่างตามสูตรของทาโร่ยามาเน่ (Taro Yamane^๑) ในการคำนวณหากกลุ่มตัวอย่างคือ

$$\text{สูตร} \quad n = \frac{N}{1+N(e)^2}$$

เมื่อ e = ความคลาดเคลื่อนของกลุ่มตัวอย่าง
 N = ขนาดของประชากร
 n = ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

^๑ สุวริย์ ศิริโกศาภิรมย์, การวิจัยทางการศึกษา, (ลพบุรี : ฝ่ายเอกสารการพิมพ์สถาบันราชภัฏเทพสตรี, ๒๕๔๖), หน้า ๑๒๙-๑๓๐.

^๒ วิทยา ภัทรอาชาชัย, ผศ., หลักการวิจัยเบื้องต้น, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : อินเทอร์เน็ตพรีนติ้ง, ๒๕๓๙), หน้า ๓๑๔.

ประชากรรวมทั้งหมด ๒๕๐ รูป ความคลาดเคลื่อนทางสถิติระดับ .๐๕ ขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการคำนวณมีดังนี้

$$\text{สูตร} \quad n = \frac{N}{1 + N(e)^2}$$

$$\begin{aligned} \text{เมื่อ} \quad e &= .๐๕ \\ N &= ๒๕๐ \\ n &= \text{ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง} \end{aligned}$$

$$\text{แทนค่า} \quad n = \frac{๒๕๐}{1 + ๒๕๐(.๐๕)^2}$$

$$n = ๑๕๔ \text{ รูป/คน}$$

การสุ่มแบบง่าย (Simple Random Sampling) โดยแบ่งเป็น ๕ ตำบลในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๓.๑

ตารางที่ ๓.๑ จำนวนกลุ่มตัวอย่างผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามตำบล

ลำดับ	รายการ	จำนวนประชากร (รูป)	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง (รูป)
๑	ตำบลกระแซง	๕๑	๓๐
๒	ตำบลสามโคก	๒๗	๑๕
๓	ตำบลบางเตย	๖๖	๔๐
๔	ตำบลบ้านจิว	๕๔	๓๗
๕	ตำบลเชียงรากใหญ่-น้อย	๕๒	๓๒
	รวม ๕ ตำบล	๒๕๐	๑๕๔

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) และแบบสัมภาษณ์ (Interview Form) ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากแนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี

๓.๓.๑ ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือแบบสอบถาม

๑) ศึกษาหลักการและทฤษฎี ศึกษาเอกสาร ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี จากเอกสารและผลงานการวิจัยที่เคยมีผู้ดำเนินการ วิจัยเอาไว้

๒) กำหนดกรอบแนวคิด ในการสร้างเครื่องมือการวิจัย

๓) กำหนดวัตถุประสงค์ในการสร้างเครื่องมือการวิจัยโดยขอคำปรึกษาจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

๔) สร้างเครื่องมือ

๕) นำเสนอร่างเครื่องมือการวิจัยต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และผู้เชี่ยวชาญ เพื่อตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไข

๖) นำเครื่องมือการวิจัยไปทดลองใช้กับประชากรที่มีลักษณะคล้ายกับกลุ่มตัวอย่าง ประชากรที่จะดำเนินการวิจัยเพื่อหาสัมประสิทธิ์ความเที่ยงตรงของเครื่องมือ

๗) ปรับปรุงแก้ไข

๘) จัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ และนำไปใช้จริงเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง

๓.๓.๒ ลักษณะของเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) และแบบสัมภาษณ์ (Interview Form) ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นตามกรอบเกี่ยวกับความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี เพื่อใช้เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

๑) แบบสอบถาม (Questionnaire) แบ่งออกเป็น ๓ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ อายุ พรรษา ระดับการศึกษานักธรรม ระดับการศึกษาเปรียญธรรม และระดับการศึกษาสามัญ ซึ่งเป็นแบบสอบถามเลือกตอบ (Check List)

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี ซึ่งเป็นมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) ดังนี้

ระดับ เกณฑ์การให้คะแนน

๕	หมายถึง	มีความคิดเห็นอยู่ในระดับ	มากที่สุด
๔	หมายถึง	มีความคิดเห็นอยู่ในระดับ	มาก
๓	หมายถึง	มีความคิดเห็นอยู่ในระดับ	ปานกลาง
๒	หมายถึง	มีความคิดเห็นอยู่ในระดับ	น้อย
๑	หมายถึง	มีความคิดเห็นอยู่ในระดับ	น้อยที่สุด

ตอนที่ ๓ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี

๒) แบบสัมภาษณ์ การวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี” ผู้วิจัยได้สร้างแบบสัมภาษณ์ เพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structure Interview) โดยมี ๒ ประเด็น ดังนี้

๑. ความคิดเห็นต่อบทบาทด้านการปกครองพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี

๒. ข้อเสนอแนะด้านการปกครองพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี

๓.๓.๓ การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

ในการหาคุณภาพของเครื่องมือ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

๑. ขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบเครื่องมือที่สร้างไว้หาความเที่ยงตรง (Validity) โดยการนำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จ เสนอประธานและกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อขอความเห็นชอบและนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม จำนวน ๕ ท่าน ประกอบด้วย

๑. พระมหาสม กลยาโณ,ดร.	อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๒. พระปลัดสามารถ ธรรมธำโร	อาจารย์ประจำหน่วยวิทยบริการ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดไร่ขิง จ.นครปฐม
๓. พระมหาโยตะ ปยุตโต	อาจารย์ประจำหน่วยวิทยบริการ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดไร่ขิง จ.นครปฐม
๔. ผศ.ดร. ธีชนันท์ อิศรเดช	อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๕. ผศ.ประสิทธิ์ ทองอ่อน	อาจารย์ประจำหน่วยวิทยบริการ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดไร่ขิง จ.นครปฐม

เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรง (Validity) ทั้งความตรงของเนื้อหา (Content validity) และความตรงตามโครงสร้าง(Construct validity)โดยการหาค่า IOC (Rovinelle & Hambleton)^๓ ซึ่งจะต้องมีค่าตั้งแต่ .๐๕ ขึ้นไป

^๓ สมจิตร แก้วนาค, “การพัฒนาและศึกษาความเป็นไปได้ของระบบการประกันคุณภาพหลักสูตรฝึกอบรมของกองทัพอากาศ”, **ปริญญาานิพนธ์ศึกษาศาสตร์ดุสิตบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๔๑), หน้า ๑๕๘.

๒. นำเครื่องมือที่ตรวจสอบแล้วไปทดลองใช้ (Try out) กับกลุ่มตัวอย่างที่อยู่ในเขตอำเภอ ลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี จำนวน ๓๐ ชุด เพื่อหาความเที่ยง (Reliability) โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์ แอลฟา (Alpha Coefficients) ตามวิธีของ Cronbach^๕ ได้ค่าสัมประสิทธิ์ของความเที่ยงรายข้อ และ สัมประสิทธิ์ของความเที่ยงทั้งฉบับเท่ากับ .๙๕๐๑

๓. นำเครื่องมือที่ได้รับการปรับปรุงแก้ไขเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อขอความเห็นชอบและจัดพิมพ์เป็นฉบับสมบูรณ์เพื่อใช้ในการวิจัย

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการรวบรวมข้อมูล ดังนี้

๑) การรวบรวมเอกสาร ผู้วิจัยมีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากหนังสือ บทความงานวิจัย และเอกสารสิ่งพิมพ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการปกครองของ พระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี

๒) ผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถาม และขอหนังสืออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลจาก มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อขอความร่วมมือไปยังพื้นที่ที่เป็นประชากรกลุ่ม ตัวอย่าง จากนั้นดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

๓) ผู้วิจัยกำหนดวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยทำการแจกแบบสอบถามการสุ่มแบบแบ่ง ชั้น (Stratified Sampling) กับกลุ่มเป้าหมาย คือ พระสงฆ์ที่อยู่ในสังกัดเขตอำเภอสามโคก จังหวัด ปทุมธานี จำนวน ๑๕๔ รูป ซึ่งในการแจกแบบสอบถามผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามไปแจกและเก็บ รวบรวมข้อมูลด้วยตัวเองพร้อมผู้ช่วยการวิจัย ระหว่างวันที่ ๑ - ๓๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๕ รวมใช้ ระยะเวลา ๑ เดือน

๔) ในส่วนของการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth Interview) ซึ่งบันทึกสัมภาษณ์โดยการจดบันทึกและบันทึกโดยเทป

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้จากกลุ่มตัวอย่าง มาประมวลผลโดยใช้เครื่อง คอมพิวเตอร์และใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ ซึ่งมีวิธีการดังนี้

๑. สถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) สำหรับการอธิบายสถานภาพของกลุ่ม ตัวอย่าง สถิติที่ใช้คือ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่า เบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

การพิจารณาระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการปกครองของพระ สังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี ทำได้โดยการหาค่าเฉลี่ยของคะแนนที่ได้ โดยแบ่ง

^๕ ประยูร อาษานาม, คู่มือวิจัยทางการศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, (ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๑), หน้า ๘๗.

ระดับการปฏิบัติออกเป็น ๕ ระดับ กำหนดความกว้างของแต่ละอันตรภาคชั้นเมื่อได้คะแนนช่วงห่างแต่ละช่วงแล้ว สามารถกำหนดระดับความสำคัญในแต่ละช่วงได้ดังนี้^๕

ช่วงค่าเฉลี่ย	การแปลความหมาย
๔.๕๐ – ๕.๐๐	ระดับความคิดเห็นต่อบทบาทมากที่สุด
๓.๕๐ – ๔.๔๙	ระดับความคิดเห็นต่อบทบาทมาก
๒.๕๐ – ๓.๔๙	ระดับความคิดเห็นต่อบทบาทปานกลาง
๑.๕๐ – ๒.๔๙	ระดับความคิดเห็นต่อบทบาทน้อย
๑.๐๐ – ๑.๔๙	ระดับความคิดเห็นต่อบทบาทน้อยที่สุด

๒. สถิติอนุมาน (Inferential Statistics) ใช้สำหรับการทดสอบสมมติฐาน เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี สถิติที่ใช้ คือ การทดสอบค่าที (t-test) ในกรณีตัวแปรต้นสองกลุ่ม, การทดสอบค่าเอฟ (F-test) ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One way ANOVA) ในกรณีตัวแปรต้นตั้งแต่สามกลุ่มขึ้นไป เมื่อพบว่ามีความแตกต่างจะการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดของ LSD (Least Significant Difference: LSD) โดยกำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ซึ่งมีการวิเคราะห์ดังนี้

๑) การวิเคราะห์คำถามปลายเปิดเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ โดยรวบรวมจากแบบสอบถามที่มีผู้ลงความเห็นมากที่สุด ๕ ระดับ นำมาคิดเป็นความถี่ (Frequency) และร้อยละ

๒) วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท (Content Analysis Technique)

^๕ชูศรี วงศ์รัตน์, เทคนิคการใช้สถิติเพื่อการวิจัย, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : เทพเนรมิต, ๒๕๔๑), หน้า ๗๕.

บทที่ ๔ ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี ผู้ศึกษานำแบบสอบถามที่รวบรวมได้ จากกลุ่มตัวอย่างจำนวน ๑๕๔ ชุด วิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปวิเคราะห์ข้อมูลทางสังคมศาสตร์ โดยแบ่งการนำเสนอผลการศึกษา ดังนี้

๔.๑ ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

๔.๒ ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี

๔.๓ ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี

๔.๔ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี

๔.๕ ผลการสัมภาษณ์ ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี

๔.๖ สรุปองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

๔.๑ ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามอายุ พรรษา ระดับการศึกษาสามัญ ระดับการศึกษานักธรรม และระดับการศึกษาเปรียญธรรม ดังตารางที่ ๔.๑

ตารางที่ ๔.๑ แสดงจำนวน และค่าร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม

(n = ๑๕๔)

ข้อมูลส่วนบุคคล	จำนวน(รูป)	ร้อยละ
อายุ		
๒๐ - ๒๙ ปี	๘๙	๕๗.๗๙
๓๐ - ๓๙ ปี	๔๕	๒๙.๒๒
๔๐ ปีขึ้นไป	๒๐	๑๒.๙๙
รวม	๑๕๔	๑๐๐.๐๐
จำนวนพรรษา		
๑ - ๕ พรรษา	๗๕	๔๘.๗๐
๖ - ๑๐ พรรษา	๓๘	๒๔.๖๘
๑๑ - ๑๕ พรรษา	๒๔	๑๕.๕๘
๑๖ - ๒๐ พรรษา	๑๐	๖.๔๙
ตั้งแต่ ๒๑ พรรษา ขึ้นไป	๗	๔.๕๕
รวม	๑๕๔	๑๐๐.๐๐
วุฒิการศึกษาสามัญ		
ต่ำกว่าปริญญาตรี	๑๒๔	๘๐.๕๒
ปริญญาตรี	๒๔	๑๕.๕๘
สูงกว่าปริญญาตรี	๖	๓.๙๐
รวม	๑๕๔	๑๐๐.๐๐
วุฒิการศึกษานักธรรม		
ไม่มีวุฒินักธรรม	๙๕	๖๑.๖๙
นักธรรมชั้นตรี	๓๖	๒๓.๓๘
นักธรรมชั้นโท	๑๔	๙.๐๙
นักธรรมชั้นเอก	๙	๕.๘๔
รวม	๑๕๔	๑๐๐.๐๐
วุฒิการศึกษาเปรียญธรรม		
ไม่มีวุฒิเปรียญธรรม	๑๒๐	๗๗.๙๒
ประโยค ๑-๒ - ป.ธ. ๓	๒๔	๑๕.๕๘
ป.ธ. ๔ - ๖	๗	๔.๕๕
ป.ธ. ๗ - ๙	๓	๑.๙๕
รวม	๑๕๔	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๑ พบว่า ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามมีรายละเอียดดังนี้

อายุ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุ ๒๐ - ๒๙ ปี จำนวน ๘๙ รูป คิดเป็นร้อยละ ๕๗.๗๙ รองลงมามีอายุ ๓๐ - ๓๙ ปี จำนวน ๔๕ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๙.๒๒ และผู้ตอบแบบสอบถามที่มีจำนวนน้อยที่สุดมีอายุ ๔๐ ปีขึ้นไป จำนวน ๒๐ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๙๙

จำนวนพรรษา พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มี พรรษา ๑ - ๕ พรรษา มีจำนวน ๗๕ รูป คิดเป็นร้อยละ ๔๘.๗๐ รองลงมามี ๖ - ๑๐ พรรษา มีจำนวน ๓๘ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๔.๖๘ และผู้ตอบแบบสอบถามน้อยที่สุดมีพรรษาตั้งแต่ ๒๑ พรรษาขึ้นไป มีจำนวน ๗ รูป คิดเป็นร้อยละ ๔.๕๕

วุฒิการศึกษาสามัญ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีวุฒิการศึกษาสามัญต่ำกว่าปริญญาตรี จำนวน ๑๒๔ รูป คิดเป็นร้อยละ ๘๐.๕๒ รองลงมามีวุฒิสูงกว่าปริญญาตรี จำนวน ๒๔ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๕.๕๘ และผู้ตอบแบบสอบถามน้อยที่สุดมีวุฒิการศึกษาสามัญสูงกว่าปริญญาตรี จำนวน ๖ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓.๙๐

วุฒิศึกษานักธรรม พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ไม่มีวุฒิกศึกษานักธรรม มีจำนวน ๙๕ รูป คิดเป็นร้อยละ ๖๑.๖๙ รองลงมามีวุฒินักธรรมชั้นตรี จำนวน ๓๖ รูป และผู้ตอบแบบสอบถามน้อยที่สุดมีวุฒินักธรรมเอก จำนวน ๙ รูป คิดเป็นร้อยละ ๕.๘๔

วุฒิการศึกษาเปรียญธรรม พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ไม่มีวุฒิกศึกษาเปรียญธรรม จำนวน ๑๒๐ รูป คิดเป็นร้อยละ ๗๗.๙๒ รองลงมามีวุฒิปเรียญธรรม ประโยค ๑,๒ - ป.๓ จำนวน ๒๔ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๕.๕๘ และผู้ตอบแบบสอบถามน้อยที่สุดมีป.๓. ๗ - ๙ จำนวน ๓ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑.๙๕

๔.๒ ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี

ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี มีรายละเอียดดังตารางที่ ๔.๒

ตารางที่ ๔.๒ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี

บทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการ ในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี	ระดับความคิดเห็น (n = ๑๕๔)		
	\bar{X}	S.D.	การแปลผล
๑. หลักการปกครองปฏิบัติสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์และกฎหมายอาญา	๔.๔๐	๐.๖๙	มาก
๒. จัดให้มีการประชุมคณะกรรมการวัด มีการวางแผนการ ดำเนินงาน และจัดโครงการเพื่อการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง	๔.๓๒	๐.๘๖	มาก
๓. มีการจัดประชุมพระสังฆาธิการตามวาระโอกาสต่างๆ ที่ผู้บัญชาเหนือตนจัดให้มีการประชุม	๔.๕๐	๐.๗๙	มากที่สุด
๔. มีการจัดประชุมพระภิกษุสามเณรหรือผู้ใต้บังคับบัญชาเพื่อชี้แจงกฎระเบียบตามวาระต่างๆ	๔.๔๑	๐.๗๗	มาก
๕. ปกครองพระภิกษุสามเณรให้ปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ และคำสั่งมหาเถรสมาคม	๔.๒๐	๐.๖๑	มาก
๖. มีการจัดระบบการบริหารจัดการกิจการภายในวัด แต่ละด้านอย่างชัดเจน จัดบุคลากร รับผิดชอบตามความรู้ ความสามารถ	๓.๙๐	๐.๗๗	มาก
๗. จัดให้มีคณะกรรมการ ไวยาวัจกร ในการบริหารวัดอย่างเป็นรูปธรรมและมีประสิทธิภาพ	๓.๕๖	๐.๗๘	มาก
๘. ปกครองและสอดส่องให้ศฤงคารที่มาน้ำน้อมอยู่ภายในวัด ปฏิบัติตามระเบียบต่างๆ ของวัดอย่างเคร่งครัด	๓.๙๔	๐.๘๙	มาก
๙. มีการออกกฎ ระเบียบข้อบังคับต่างๆ แก่ ผู้ที่อาศัยอยู่ในวัด เช่น การห้ามเล่นการพนัน ห้ามดื่มสุรกายบริเวณในวัด	๓.๘๒	๐.๘๕	มาก
๑๐. มีการอบรมพระภิกษุสามเณรให้มีสมณสัญญา และอบรมในเรื่องพระธรรมวินัยจรรยา มารยาทการปฏิบัติอันเกี่ยวกับพิธี หรือแบบอย่างที่ดี	๓.๕๕	๐.๘๐	มาก
๑๑. มีการจัดระเบียบภายในวัด เช่น ระเบียบเกี่ยวกับการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายให้เป็นไปด้วยดี	๔.๓๙	๐.๘๙	มาก

ตารางที่ ๔.๒ (ต่อ)

บทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการ ในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี	ระดับความคิดเห็น		
	\bar{X}	S.D.	การแปลผล
๑๒. มีการจัดประชุมพระภิกษุสามเณรหรือผู้ใต้บังคับบัญชาเพื่ออบรม สั่งสอนด้านข้อวัตรปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัยอย่างสม่ำเสมอ	๓.๔๘	๐.๘๗	มาก
๑๓. มีการจัดทำทะเบียนพระภิกษุ สามเณร และบุคลากรภายในวัด	๓.๔๙	๐.๖๘	มาก
๑๔. ดูแลพระสงฆ์ภายในวัดอย่างทั่วถึงเท่าเทียมกันและเป็นธรรม	๓.๔๒	๐.๗๕	มาก
๑๕. กำกับดูแลและจัดศาสนสมบัติของวัดให้เป็นระเบียบและเรียบร้อย ดีงาม	๓.๖๘	๐.๖๓	มาก
๑๖. มีการยกย่องและชมเชยพระสงฆ์ที่ปฏิบัติตามกฎระเบียบ/กัจจัตร อย่างสม่ำเสมอ	๒.๔๙	๐.๗๑	ปานกลาง
๑๗. มีประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการบริหารการปกครอง อย่างเหมาะสม	๓.๕๑	๐.๖๒	มาก
๑๘. มีการระงับอธิกรณ์ การวินิจฉัยปัญหาเพื่อยุติเหตุความ ชัดแย้ง หรือลงนิคหกรรม	๓.๕๙	๐.๗๗	มาก
๑๙. มีการออกกฎระเบียบในการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะเพื่อความ เรียบร้อยดีงาม	๓.๘๕	๐.๘๙	มาก
๒๐. มีการอบรมและให้ความรู้แก่บรรพชิตและศิษย์วัด	๔.๐๒	๐.๗๗	มาก
รวม	๓.๘๖	๐.๗๗	มาก

จากตารางที่ ๔.๒ พบว่า พระสงฆ์ มีความคิดเห็นต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๘๖$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = ๔.๕๐$) ด้านมีการจัดประชุมพระสังฆาธิการตามวาระโอกาสต่างๆ ที่ผู้บัญชาเหนือตนจัดให้มีการประชุม ส่วนค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\bar{X} = ๒.๔๙$) ด้านมีการยกย่องและชมเชยพระสงฆ์ที่ปฏิบัติตามกฎระเบียบ/กัจจัตรอย่างสม่ำเสมอ

๔.๓ ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี

ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี ทดสอบสมมติฐานโดยการวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างตัวแปร ได้แก่ อายุ พรรษา ระดับการศึกษานักธรรม ระดับการศึกษาเปรียญธรรม และระดับการศึกษาสามัญ โดยแสดงการวิเคราะห์ด้วยค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation : S.D.) และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) ดังตารางที่ ๔.๓

สมมติฐานที่ ๑ พระสงฆ์ ที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๓ แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี จำแนกตามอายุ

(n = ๑๕๔)

อายุ	N	\bar{X}	S.D	แปลผล
๒๐ - ๓๐ ปี	๘๙	๔.๓๒	๐.๕๕	มาก
๓๑ - ๔๐ ปี	๔๕	๔.๒๘	๐.๕๔	มาก
๔๑ ปีขึ้นไป	๒๐	๔.๒๖	๐.๕๖	มาก
รวม	๑๕๔	๔.๒๙	๐.๕๕	มาก

จากตารางที่ ๔.๓ พบว่าความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๒๙$) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อพบว่าค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ อายุ ๒๐ - ๓๐ ปี ($\bar{X} = ๔.๓๒$) รองลงมาคือ อายุ ๓๑ - ๔๐ ปี ($\bar{X} = ๔.๒๘$) และที่มีความเห็นในอันดับต่ำที่สุดคือ อายุ ๔๑ ปีขึ้นไป ($\bar{X} = ๔.๒๖$)

ตารางที่ ๔.๔ แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวน ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี จำแนกตามอายุ

(n = ๑๕๔)

อายุ	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๐.๒๑	๔	๐.๑๐	๐.๓๕	๐.๗๐
ภายในกลุ่ม	๗๓.๕๒	๑๕๐	๐.๓๐		
รวม	๗๓.๗๔	๑๕๔			

จากตารางที่ ๔.๔ พบว่า พระสงฆ์มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

สมมติฐานที่ ๒ พระสงฆ์ ที่มีพรรษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๕ แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี จำแนกตาม**พรรษา**

(n = ๑๕๔)

พรรษา	N	\bar{X}	S.D.	แปลผล
๑ - ๕ พรรษา	๗๕	๔.๓๘	๐.๔๓	มาก
๖ - ๑๐ พรรษา	๓๘	๔.๓๕	๐.๕๓	มาก
๑๑ - ๑๕ พรรษา	๒๔	๔.๒๓	๐.๖๗	มาก
๑๖ - ๒๐ พรรษา	๑๐	๔.๓๓	๐.๕๙	มาก
ตั้งแต่ ๒๑ พรรษา	๗	๔.๑๗	๐.๕๕	มาก
รวม	๑๕๔	๔.๒๙	๐.๕๕	มาก

จากตารางที่ ๔.๕ พบว่าพระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานีโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๒๙$) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อพบว่า พบว่าค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือ มีจำนวนพรรษา ๑ - ๕ พรรษา ($\bar{X} = ๔.๓๘$) รองลงมาคือ ๖ - ๑๐ พรรษา ($\bar{X} = ๔.๓๕$) และที่มีความเห็นในอันดับต่ำที่สุดคือตั้งแต่ ๒๑ พรรษา ($\bar{X} = ๔.๑๗$)

ตารางที่ ๔.๖ แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวน ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี จำแนกตาม**พรรษา**

(n = ๑๕๔)

พรรษา	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๐.๒๑	๔	๐.๙๐	๓.๐๑	๐.๐๖
ภายในกลุ่ม	๗๓.๕๒	๑๕๐	๐.๓๐		
รวม	๗๓.๗๔	๑๕๔			

จากตารางที่ ๔.๖ พบว่า พระสงฆ์ที่มีพรรษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานีไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

สมมติฐานที่ ๓ พระสงฆ์ ที่มีวุฒิการศึกษาสามัญต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๗ แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี จำแนกตามวุฒิการศึกษาสามัญ

(n = ๑๕๔)

วุฒิการศึกษาทางสามัญ	n	\bar{X}	S.D	แปลผล
ต่ำกว่าปริญญาตรี	๑๒๔	๔.๔๑	๐.๕๗	มาก
ปริญญาตรี	๒๔	๔.๒๕	๐.๕๘	มาก
สูงกว่าปริญญาตรี	๖	๔.๒๑	๐.๕๐	มาก
รวม	๑๕๔	๔.๒๙	๐.๕๕	มาก

จากตารางที่ ๔.๗ พบว่าความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๒๙$) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อพบว่าค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ระดับต่ำกว่าปริญญาตรี ($\bar{X} = ๔.๔๑$) รองลงมาคือระดับปริญญาตรี ($\bar{X} = ๔.๒๕$) และที่มีความคิดเห็นในอันดับต่ำที่สุดคือ สูงกว่าปริญญาตรี ($\bar{X} = ๔.๒๑$)

ตารางที่ ๔.๘ แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวน ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี จำแนกตามวุฒิการศึกษาทางสามัญ

(n = ๑๕๔)

วุฒิการศึกษาทางสามัญ	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๐.๒๑	๔	๐.๐๕๒	๑.๖๒	๐.๑๙
ภายในกลุ่ม	๗๓.๕๒	๑๕๐	๐.๒๙		
รวม	๗๓.๗๔	๑๕๔			

จากตารางที่ ๔.๘ พบว่า พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาสามัญต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานีไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

สมมติฐานที่ ๔ พระสงฆ์ ที่มีวุฒิการศึกษานักธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๙ แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี จำแนกตามวุฒิการศึกษานักธรรม

(n = ๑๕๔)

วุฒิการศึกษาทางธรรม	n	\bar{X}	S.D.	แปลผล
ไม่มีวุฒิทางธรรม	๙๕	๔.๒๙	๐.๕๖	มาก
นักธรรมชั้นตรี	๓๖	๔.๒๓	๐.๖๐	มาก
นักธรรมชั้นโท	๑๔	๔.๓๕	๐.๕๓	มาก
นักธรรมชั้นเอก	๙	๔.๒๘	๐.๕๑	มาก
รวม	๑๕๔	๔.๒๙	๐.๕๕	มาก

จากตารางที่ ๔.๙ พบว่า ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๒๙$) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อพบว่าค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือ วุฒิการศึกษาทางธรรมระดับนักธรรมชั้นโท ($\bar{X} = ๔.๓๕$) รองลงมาคือ ไม่มีวุฒิทางธรรม ($\bar{X} = ๔.๒๙$) และที่มีความเห็นในอันดับต่ำที่สุดคือนักธรรมชั้นตรี ($\bar{X} = ๔.๒๓$)

ตารางที่ ๔.๑๐ แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวน ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี จำแนกตามวุฒิการศึกษาทางธรรม

(n = ๑๕๔)

วุฒิการศึกษาทางธรรม	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๐.๒๑	๔	๐.๐๕๓	๒.๒๘	๐.๑๐
ภายในกลุ่ม	๗๓.๕๒	๑๕๐	๐.๔๙		
รวม	๗๓.๗๓	๑๕๔			

จากตารางที่ ๔.๑๐ พบว่า พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษานักธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

สมมติฐานที่ ๕ พระสงฆ์ ที่มีวุฒิการศึกษาเปรียญธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานีแตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๑ แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี จำแนกตามวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม

(n = ๑๕๔)

วุฒิการศึกษาเปรียญธรรม	n	\bar{X}	S.D.	แปลผล
ไม่มีวุฒิเปรียญธรรม	๑๒๐	๔.๒๕	๐.๕๕	มาก
ประโยค ๑-๒ - เปรียญธรรม ๓	๒๔	๔.๓๒	๐.๕๘	มาก
เปรียญธรรม ๔ - ๖	๗	๔.๒๑	๐.๔๒	มาก
เปรียญธรรม ๗ - ๙	๓	๔.๓๙	๐.๖๖	มาก
รวม	๑๕๔	๔.๒๙	๐.๕๕	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๑ พบว่า ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี โดยรวมอยู่ในระดับมากกว่า ($\bar{X} = ๔.๒๙$) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อพบว่าค่าเฉลี่ยสูงสุดที่สุดคือ วุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรมระดับเปรียญธรรม ๗-๙ ($\bar{X} = ๔.๓๙$) รองลงมาคือประโยค ๑-๒ ถึง เปรียญธรรม ๓ ($\bar{X} = ๔.๓๒$) และที่มีความเห็นในอันดับต่ำที่สุดคือ เปรียญธรรม ๔-๖ ($\bar{X} = ๔.๒๑$)

ตารางที่ ๔.๑๒ แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวน ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี จำแนกตามวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม

(n = ๑๕๔)

วุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๐.๒๑	๔	๐.๐๕	๒.๕๙	๐.๐๗
ภายในกลุ่ม	๗๓.๕๒	๑๕๐	๐.๔๙		
รวม	๗๓.๗๓	๑๕๔			

จากตารางที่ ๔.๑๒ พบว่า พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาเปรียญธรรมต่างกันมีความคิดเห็นต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

ตารางที่ ๔.๑๓ สรุปโดยภาพรวมการเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี

สมมติฐานที่	ตัวแปรต้น	ตัวแปรตาม	สถิติทดสอบ	ค่านัยสำคัญทางสถิติ	ผลการทดสอบ	
					ยอมรับ	ปฏิเสธ
๑	อายุ	ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี	F - test	๐.๐๕		✓
๒	จำนวนพรรษา	ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี	F - test	๐.๐๕		✓
๓	วุฒิการศึกษาสามัญ	ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี	F - test	๐.๐๕		✓
๔	วุฒิการศึกษานักธรรม	ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี	F - test	๐.๐๕		✓
๕	วุฒิการศึกษาเปรียญธรรม	ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี	F - test	๐.๐๕		✓

๔.๔ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ ต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี

ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ ต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี ได้รวบรวมจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นพระสงฆ์ ๑๕๔ รูป สรุปได้ดังนี้

ตารางที่ ๔.๑๔ ปัญหา อุปสรรค ด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี

(n = ๑๕๔)

ปัญหา อุปสรรค		จำนวน	ร้อยละ
๑.	การปกครองไม่เน้นพระธรรมพระวินัยเท่าที่ควร	๓๖	๒๓.๓๘
๒.	การรับผู้บวชใหม่ควรมีการตรวจสอบประวัติการทำงาน ภูมิลำเนา ประวัติอาชญากรรมก่อนอนุญาตให้บวชใน บวรพระพุทธศาสนา	๒๔	๑๕.๕๘
๓.	การดูแลสอดส่องพระสงฆ์ สามเณร และคฤหัสถ์ที่อาศัยภายในวัดยังไม่ทั่วถึงเท่าที่ควร ทำให้เกิดความไม่เรียบร้อยขึ้น ซึ่งส่งผลให้การปกครองไม่มีประสิทธิภาพ และไม่ได้ผลเท่าที่ควร	๒๓	๑๔.๙๔
๔.	พระสงฆ์ที่อยู่ในปกครองยังไม่ให้ความร่วมมือในการทำ กิจกรรมต่างๆ ของวัดเท่าที่ควร	๑๘	๑๑.๖๙
๕.	พระสังฆาธิการยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์และกฎหมายอาญา ทำให้การแก้ปัญหาต่างๆ ในการปกครองไม่ได้ผลเท่าที่ควร	๑๔	๙.๐๙

จากการวิจัยพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีความคิดเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค เรื่องการปกครองไม่เน้นพระธรรมพระวินัยเท่าที่ควร จำนวน ๓๖ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๓.๓๘ รองลงมาเรื่อง การรับผู้บวชใหม่ควรมีการตรวจสอบประวัติการทำงาน ภูมิลำเนา ประวัติอาชญากรรมก่อนอนุญาตให้บวชใน บวรพระพุทธศาสนา จำนวน ๒๔ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๕.๕๘ ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีจำนวนน้อยที่สุดมีความคิดเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรคเรื่องบางวัดในอำเภอสามโคก ไม่มีการทำทะเบียนประวัติพระสงฆ์ สามเณรตลอดจนคฤหัสถ์ที่อยู่ภายในวัด ทำให้การปกครองไม่ทั่วถึงและขาดประสิทธิภาพ จำนวน ๕ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓.๒๕

๑) ปัญหา อุปสรรคด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี

การปกครองสงฆ์บางคนคิดว่าง่าย เพราะพระสงฆ์เป็นผู้มีศีลมีธรรม แต่ทว่าการปกครองสงฆ์นั้นมีความละเอียดอ่อนมาก เพราะพระสงฆ์ไม่ได้ใช้ชีวิตอยู่อย่างโดดเดี่ยว อีกทั้งเดี๋ยวนี้ข่าวสารต่างๆ ค่อนข้างรวดเร็ว และแผ่ขยายออกเป็นวงกว้าง ทำให้การปกครองสงฆ์ต้องมีความรวดเร็วในการแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นเรียกว่าต้องระงับเหตุให้เร็วที่สุด เพื่อให้เกิดความเสียหายน้อยที่สุด^๑

ปัญหาด้านการปกครองสงฆ์ไม่มีอะไรเกินไปกว่าการละเมิดพระธรรมพระวินัย ลองว่าปฏิบัติตามพระธรรมพระวินัยดีแล้ว ความสุขสงบย่อมเกิดขึ้นอย่างแน่นอน ฉะนั้นปัญหาทั้งหลายต้องแก้ที่ให้พระสงฆ์เรามีพระธรรมพระวินัยอย่างแท้จริง เพื่อให้เกิดการปกครองที่เรียบง่ายนั่นเอง^๒

เมื่อคนจำนวนมากมาอยู่ด้วยกันแน่นอนว่าทุกคนอยากได้แต่ละอย่างไม่เหมือนกัน ฉะนั้นการปกครองคณะสงฆ์จึงต้องมีมติข้อตกลงร่วมกัน และเมื่อมีข้อตกลงมติได้ออกมาแล้ว คณะสงฆ์ที่อยู่ร่วมกันควรอย่างยิ่งที่จะเชื่อฟัง และปฏิบัติตาม นั่นแหละที่จะทำให้ปัญหาด้านการปกครองคณะสงฆ์ลดลงและอยู่กันอย่างมีความสุขได้^๓

การปกครองจะเป็นการปกครองของฆราวาส หรือพระสงฆ์ก็เหมือนกันจะต่างกันก็ตรงที่ว่าพระสงฆ์มีศีลมีธรรมหน่อย เรียกว่าจะทะเลาะกันแคไหน เกลียดกันแคไหนก็ยังไม่ถึงกับทำร้ายร่างกายกัน และมีการให้เกียรติในความอาวุโสอีกด้วย ทำให้ปัญหาในการปกครองคณะสงฆ์นั้นมีน้อย และอีกอย่างมติมหาเถรสมาคมหรือพระผู้ใหญ่ที่อยู่ในชั้นปกครองก็ให้ความเมตตาในการดูแล อบรม สอดส่องด้านการปกครองให้มีความสามัคคีและช่วยเหลือกันทั้งทางวิชาการและการประพฤติปฏิบัติธรรมอยู่แล้ว^๔

ปัญหาหลายๆ ด้านของการปกครองคณะสงฆ์ล้วนเกิดจากกิเลสของคนทั้งนั้น ฉะนั้นไม่ต้องแก้ด้วยวิธีใดเลย ยกเว้นแต่การปฏิบัติธรรม ฉะนั้นใส่การปฏิบัติธรรมเข้าไปเรื่อยๆ ในวงการพระสงฆ์เพราะเมื่อใส่ลงไปแล้ว กิเลสคนน้อยลง คนเอาแต่ใจก็น้อยลง สังคมไหนๆ เมื่อมีคนที่มีธรรมะอยู่เยอะก็มีแต่คนที่มีความน้ำใจ ไม่เห็นแก่ตัว ช่วยเหลือสังคมต่างๆ โดยไม่หวังผลตอบแทน ปัญหาต่างๆ ก็ลดลง เพราะการปกครองนั้นต้องปกครองตามศีลตามวินัย เราจะมาตั้งกฎเกณฑ์ที่พระพุทธองค์ไม่ได้ตั้งขึ้นมานั้น ไม่ดีเลย^๕

^๑ พระครูวินัยธรอนงค์ วิสุทธาจาโร เจ้าคณะตำบลกระแซง (สัมภาษณ์ ๑๐ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๖)

^๒ พระครูปทุมวุฒิกุล สมบุญโณ เจ้าคณะตำบลสามโคก (สัมภาษณ์ ๑๐ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๖)

^๓ พระครูปทุมวัฒน์กิจ เขมวีโร เจ้าคณะตำบลบางเตย (สัมภาษณ์ ๑๐ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๖)

^๔ พระครูวิมลกิจจานุกูล กลยาโณ เจ้าคณะตำบลบ้านจิ้ง (สัมภาษณ์ ๑๑ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๖)

^๕ พระครูปทุมธรรมธาดา สจจปาโล เจ้าคณะตำบลเชียงรากใหญ่ – น้อย (สัมภาษณ์ ๑๑ มกราคม พ.ศ.

๒) ข้อเสนอแนะ ด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี

ในโลกปัจจุบันมีความเจริญเทคโนโลยีเข้ามา ลองคิดดูว่าถ้าเราเลิกเรียนปฏิบัติธรรมอยู่แต่ในป่า โดยไม่ยอมรับเทคโนโลยีอะไรเลยจะดีไหม? นั่นจึงเป็นตัวบ่งชี้ว่าการปกครองยุคใหม่ต้องมีทั้งศีลธรรม จรรยา และเทคโนโลยีเข้ามาเกี่ยวข้องและการหลีกเลี่ยงหนีผู้คนบางครั้งก็ควรทำ บางครั้งก็ควรสงเคราะห์เมตตากัน ข้อเสนอแนะในการปกครองสงฆ์จึงจำเป็นต้องหาความพอดีของโลกปัจจุบัน กับโลกของคัมภีร์ ว่ามีจุดกึ่งกลางอยู่ตรงไหนให้ได้ และก็เรียนรู้ที่จะอยู่กับสิ่งเหล่านั้นให้ได้อย่างลงตัว ไม่ถึงกับลงไปเลือกกลั้วกับมันมากจนเกินไป การบริหารปกครองของพระสังฆาธิการจึงควรมีนโยบายและมาตรการที่รัดกุมและถูกต้องดีงามด้วย^๖

พระธรรมพระวินัยเป็นศาสดาแทนพระพุทธองค์หลังจากพระพุทธองค์ปรินิพพานไปแล้ว นั้นแสดงว่าเมื่อจะปกครองให้ถูกต้องตามคำสั่งสอนของพระศาสดาจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเน้นให้ถูกต้องตามพระธรรมพระวินัย ศีลมีกี่ข้อ ที่มีในปาติโมกข์ และนอกปาติโมกข์ต้องเอาหลักเกณฑ์นั้นมาวัดกัน การปกครองพระภิกษุ สามเณร จึงจะสงบเรียบร้อยได้^๗

การอยู่ในสังคมโดยมีพระสงฆ์เป็นจำนวนมาก จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเชื่อในกฎของพระเถระผู้ใหญ่ เพราะเมื่อเกิดข้ออธิกรณ์อันใดขึ้นมา หรือมีความขัดแย้งอะไรขึ้นมาจำเป็นอย่างยิ่งเลยที่เดียวที่จะต้องรีบระงับอธิกรณ์ อีกทั้งการอยู่ร่วมกันเป็นจำนวนมากๆ ปัญหาย่อมที่จะมีมากตามไปด้วย การปกครองตาม กฎระเบียบมหาเถรสมาคม จึงจำเป็นที่จะต้องแยกจากหน่วยงานใหญ่ คือ มหาเถรสมาคม ลงไปเป็นคณะหน คณะภาค คณะจังหวัด คณะอำเภอ คณะตำบล เจ้าอาวาสพระสังฆาธิการต่าง ลองคิดดูว่าถ้าไม่มีพระสงฆ์เจ้าคณะเหล่านี้ จะมีพระเถระอีกหลายๆ รูปโผล่ขึ้นมาให้เห็นเป็นข่าว ทำลายสงฆ์กันอยู่บ่อยๆ ฉะนั้นเราต้องมีกฎมีระเบียบ และเชื่อฟังในมหาเถรสมาคม^๘

ควรเน้นหลัก พรหมวิหาร ๔ และอปปริหานิยธรรม เพราะการจะทำให้เป็นระเบียบวินัยนั้น ต้องอาศัยพระธรรมทำให้คนมีจิตใจดีงามปกครองง่าย ซึ่งถ้าทั้งผู้ปกครองและผู้ถูกปกครองมีศีลธรรมที่ดีงามแล้วการอยู่ร่วมกันย่อมมีความสุข และการปกครองที่ดีของชาวพุทธนั้นมีคุณค่ามาก แต่ส่วนใหญ่การปกครองในโลกปัจจุบันเรานิยมนำหลักการปกครอง หรือบริหารจัดการนั้นนำมาจากทางยุโรป ซึ่งแท้จริงแล้วถ้าเรามองดูในสมัยพระพุทธองค์แล้วสมัยบางครั้งมีพุทธบริษัท ๔ เป็นจำนวนแสนๆ รูปแต่การเป็นอยู่กลับเรียบง่ายและสงบสุข นั้นแสดงว่าการบริหารการปกครองที่ดีควรอย่างยิ่งเลยที่เดียวที่จะต้องมึธรรมะ^๙

^๖ พระครูวินัยธรอนงค์ วิสุทธาจาโร เจ้าคณะตำบลกระแซง (สัมภาษณ์ ๑๐ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๖)

^๗ พระครูปทุมวุฒิกุล สมบุญโณ เจ้าคณะตำบลสามโคก (สัมภาษณ์ ๑๐ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๖)

^๘ พระครูปทุมวัฒน์กิจ เขมวีโร เจ้าคณะตำบลบางเตย (สัมภาษณ์ ๑๐ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๖)

^๙ พระครูวิมลกิจจานุกูล กลยาโณ เจ้าคณะตำบลบ้านจิ้ง (สัมภาษณ์ ๑๑ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๖)

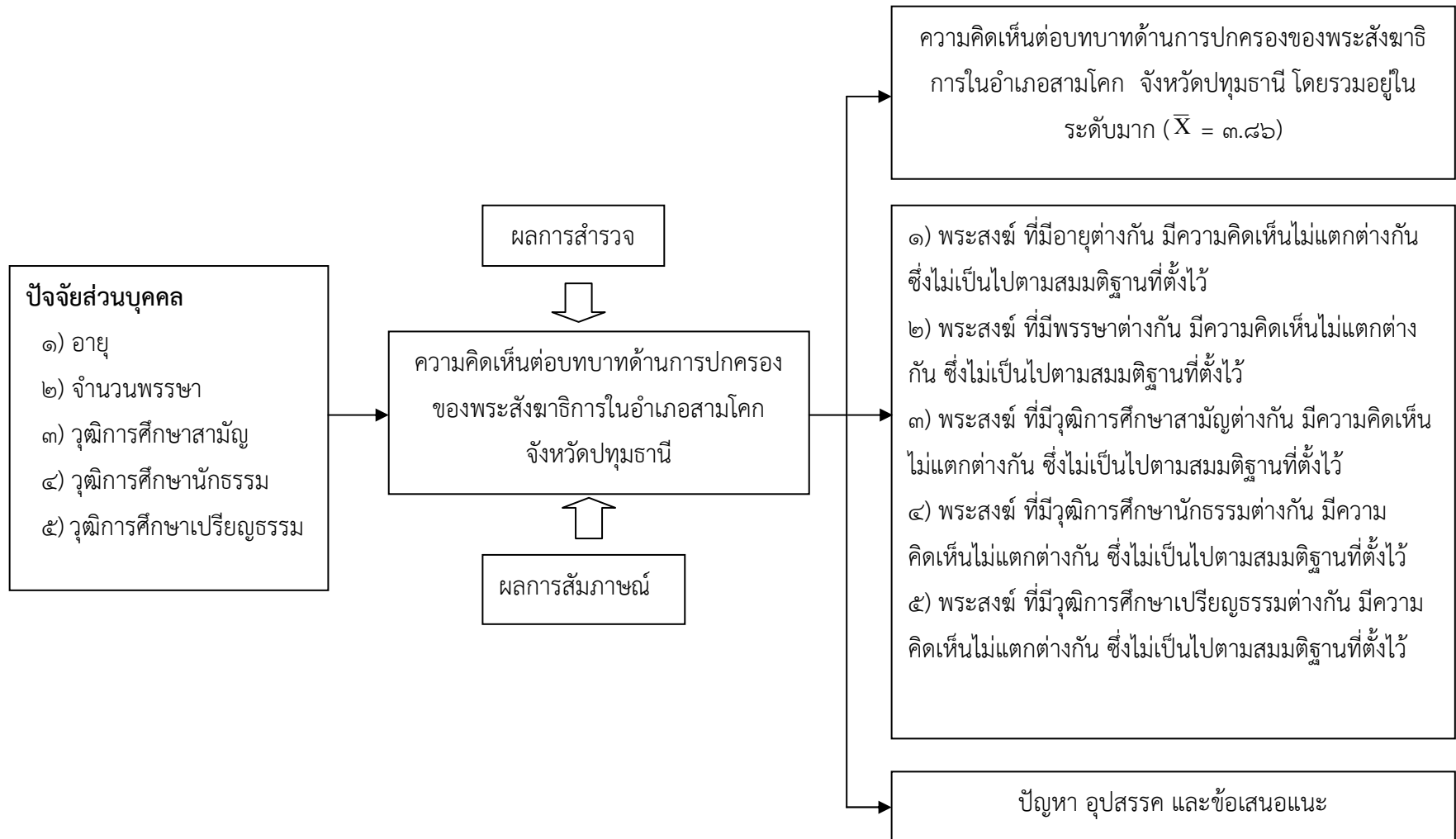
ให้ปฏิบัติธรรมเยอะๆ เพราะธรรมะเท่านั้นที่จะช่วยขัดเกลาคนให้เป็นคนดีได้ และธรรมะนี้แหละที่จะช่วยสังคม ช่วยโลกได้ อย่าว่าแต่แค่การปกครองคณะสงฆ์เลย เรียกว่าทั้งโลกมากกว่า เพราะในปัจจุบัน สังคมและโลกของเรากำลังป่วย ที่ว่าป่วยเพราะอะไรเพราะเราเสพกิเลส คือยาพิษ มากเกินไป เราจึงต้องมีธรรมโอสถ ก็คือการปฏิบัติธรรมนั่นเอง ไม่มีอย่างอื่นแล้ว^{๑๐}

๔.๖ สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย (Body Of Knowledge)

จากผลการวิจัยสามารถสรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยได้ว่า พระสังฆาธิการผู้มีตำแหน่งหน้าที่ทางการปกครองได้ให้ความสำคัญกับการปกครองเพื่อให้เกิดความเรียบร้อยดังตามพระธรรมวินัย กฎหมายบ้านเมือง กฎระเบียบคำสั่ง ประกาศของมหาเถรสมาคม

พระภิกษุสงฆ์ที่มีอายุต่างกัน การศึกษาต่างกัน ความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสังฆาธิการด้านการปกครองคณะสงฆ์ไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้เนื่องจากการปกครองนั้นเป็นไปตามการบริหารกิจการคณะสงฆ์

^{๑๐} พระครูปฐมธรรมธาดา สจจปาโล เจ้าคณะตำบลเชียงรากใหญ่ – น้อย (สัมภาษณ์ ๑๑ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๖)

แผนภาพที่ ๔.๑ สรุปองค์ความรู้จากการวิจัย

จากแผนภาพที่ ๔.๑ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย (Body Of Knowledge) ทำให้ได้ทราบว่าการคิดเห็นต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี เพื่อให้มีการอบรมผู้บริหารเพื่อให้สมบูรณ์ตามนโยบายมากขึ้น ทั้งควรต้องออกระเบียบให้เข้มงวดและลงโทษอย่างจริงจัง อย่างเช่น ห้ามบิณฑบาตในลักษณะเวียนเทียน หรือยื่นบิณฑบาตตามร้านค้าเป็นเวลานาน ถ้าใครฝ่าฝืนมีการลงทัณฑ์บน ถ้าผิดอีกก็พิจารณาลงทัณฑ์หนัก และควรประชาสัมพันธ์และแนะนำให้ชาวบ้านได้เข้าใจในกฎระเบียบอย่างถ่องแท้ ทำให้พระสังฆาธิการจำต้องเร่งปรับตัวเพื่อทำงานเชิงรุก เพื่อให้เกิดการกระตุ้นงานคณะสงฆ์ให้มีประสิทธิภาพกว่าเดิม โดยเฉพาะพระสังฆาธิการผู้มีบทบาทในการปกครอง อาจจะมีเวลาในการดูแลการบริหารได้ไม่ทั่วถึง ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ รวมทั้งอาจทำให้ขาดการวางแผนพัฒนาศาสนวัตถุและ ศาสนบุคคลอย่างมีประสิทธิภาพ จากการวิจัยยังตอบสมมติฐานการวิจัยต่างๆ ดังนี้

- ๑) พระสงฆ์ ที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้
- ๒) พระสงฆ์ ที่มีพรรษาต่างกัน มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้
- ๓) พระสงฆ์ ที่มีวุฒิการศึกษาสามัญต่างกัน มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้
- ๔) พระสงฆ์ ที่มีวุฒิศึกษานักธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้
- ๕) พระสงฆ์ ที่มีวุฒิการศึกษาเปรียญธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

จากงานวิจัย ทำให้เกิดการประสานงานกับเจ้าคณะปกครองสงฆ์ซึ่งสามารถดำเนินการได้อย่างรวดเร็วและราบรื่น และมีการพัฒนาด้านการปฏิบัติหน้าที่ตามพระธรรมวินัย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และระเบียบข้อบังคับ กฎมหาเถรสมาคม และนำหลักพุทธธรรมไปประยุกต์ใช้ในการปกครองที่ครองใจผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา เพื่อเป็นข้อมูลในการวางแผนและพัฒนาการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นต่อไป ทั้งยังเป็นกรณีศึกษาเพื่อนำไปวางแผนพัฒนาการปกครองคณะสงฆ์ในอำเภออื่นๆ ได้อีกด้วย

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี มีวัตถุประสงค์ในการวิจัย ดังนี้ ๑) เพื่อศึกษาความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี ๒) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานีโดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล และ ๓) เพื่อศึกษาปัญหา และข้อเสนอแนะด้านการปกครองของพระสังฆาธิการ ในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่พระสงฆ์ ในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานีจำนวน ๑๕๔ รูป ซึ่งผู้ศึกษาทำการสำรวจ (Survey Research) และเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaires)

วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ เพื่อหาค่าความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) โดยการทดสอบวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) ซึ่งสามารถสรุปอภิปรายผล ทั้งยังได้รับแนวความคิดจากคณะตำบลต่างๆ ๕ ตำบล ทำให้ให้เกิดการประสานงานกับเจ้าคณะปกครองสงฆ์ซึ่งสามารถดำเนินการได้อย่างรวดเร็วและราบรื่น และมีการพัฒนาด้านการปฏิบัติหน้าที่ตามพระธรรมวินัย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และระเบียบข้อบังคับ กฎมหาเถรสมาคม และนำหลักพุทธธรรมไปประยุกต์ใช้ในการปกครอง ที่ครองใจผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา เพื่อเป็นข้อมูลในการวางแผนและพัฒนาการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นต่อไป ทั้งยังเป็นกรณีศึกษาเพื่อนำไปวางแผนพัฒนาการปกครองคณะสงฆ์ในอำเภออื่นๆ ได้อีกด้วย

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

สรุปผลการวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี ดังนี้

๕.๑.๑ ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่อายุ ๒๐ - ๒๙ ปี จำนวน ๘๙ รูป คิดเป็นร้อยละ ๕๗.๗๙, ไม่มีพรรษา มีจำนวน ๗๕ รูป คิดเป็นร้อยละ ๔๘.๗๐, มีวุฒิการศึกษาสามัญต่ำกว่าปริญญาตรี จำนวน ๑๒๔ รูป คิดเป็นร้อยละ ๘๐.๕๒, ไม่มีวุฒิกศษานักรธรรม มีจำนวน ๙๕ รูป คิดเป็นร้อยละ ๖๑.๖๙ และไม่มีวุฒิกศษาศรีปริยธรรม จำนวน ๑๒๐ รูป คิดเป็นร้อยละ ๗๗.๙๒

๕.๑.๒ ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี

พระสงฆ์ มีความคิดเห็นต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๘๖$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = ๔.๕๐$) ด้านมีการจัดประชุมพระสังฆาธิการตามวาระโอกาสต่างๆ ที่ผู้บัญชา

เหนือตนจัดให้มีการประชุม ส่วนค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\bar{X} = ๒.๔๙$) ด้านมีการยกย่องและชมเชยพระสงฆ์ที่ปฏิบัติตามกฎระเบียบ/กิจวัตรอย่างสม่ำเสมอ

๕.๑.๓ ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี สรุปได้ดังนี้

๑) พระสงฆ์ ที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

๒) พระสงฆ์ ที่มีพรรษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

๓) พระสงฆ์ ที่มีวุฒิการศึกษาสามัญต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

๔) พระสงฆ์ ที่มีวุฒิการศึกษานักธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

๕) พระสงฆ์ ที่มีวุฒิการศึกษาปริญญาธรรม ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

๕.๑.๔ ปัญหาและข้อเสนอแนะด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี

จากการวิจัยพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีความคิดเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค เรื่องการปกครองไม่เห็นพระธรรมพระวินัยเท่าที่ควร จำนวน ๓๖ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๓.๓๘ รองลงมาเรื่องการบริหารผู้บวชใหม่ควรมีการตรวจสอบประวัติการทำงาน ภูมิลำเนา ประวัติอาชญากรรมก่อนอนุญาตให้บวชใน บวรพระพุทธศาสนา จำนวน ๒๔ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๕.๕๘ ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีจำนวนน้อยที่สุดมีความคิดเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรคเรื่องบางวัดในอำเภอสามโคก ไม่มีการทำทะเบียนประวัติพระสงฆ์ สามเณรตลอดจนคฤหัสถ์ที่อยู่ภายในวัด ทำให้การปกครองไม่ทั่วถึงและขาดประสิทธิภาพ จำนวน ๕ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓.๒๕

จากการวิจัยพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีความคิดเกี่ยวกับข้อเสนอแนะ เรื่องควรปกครองคณะสงฆ์ด้วยพระธรรมพระวินัยเป็นหลัก จำนวน ๒๔ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๕.๕๘ รองลงมาเรื่องควรมีการจัดทำทะเบียนประวัติพระภิกษุ สามเณร และบุคคลที่อาศัยอยู่ในวัด เพื่อให้ การปกครองมีประสิทธิภาพและทั่วถึง จำนวน ๒๐ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๙๙ ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีจำนวนน้อยที่สุดมีความคิดเกี่ยวกับข้อเสนอแนะ เรื่องพระสังฆาธิการควรนำหลักพุทธธรรมต่างๆ ที่จำเป็นมาใช้ในการปกครอง จำนวน ๙ รูป คิดเป็นร้อยละ ๕.๘๔

๕.๒ อภิปรายผล

การศึกษาเรื่องความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานีมีประเด็นที่สามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

จากผลการวิจัย พบว่า พระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี มีบทบาทด้านการปกครอง อยู่ในระดับมาก นั้นแสดงว่า พระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี มีการจัดการบริหารที่ดี เช่น การวางแผน การประสานงาน การกำหนดนโยบาย การควบคุมการและประเมินผลงาน เป็นต้น นับได้ว่าการบริหารมีประสิทธิภาพ คือถึงความสำเร็จ ความสมบูรณ์ การบรรลุเป้าหมายของการปกครองคณะสงฆ์ในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี ที่ร่วมกันตั้งวัตถุประสงค์แล้ว ร่วมกันทำวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้นั้นให้สำเร็จด้วยดี มีประสิทธิผลสูง ได้มาตรฐานรวดเร็ว ด้วยอาศัยเหตุปัจจัยหลายประการ เช่น ประสบการณ์ การฝึกอบรม ความรู้ ความสามารถ และความสามัคคี เป็นต้น ของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี อันเป็นที่พอใจแก่พระภิกษุ สามเณรในเขตการปกครองคณะสงฆ์ในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี โดยส่วนรวม ซึ่งสอดคล้องกับ **พระครูปลัดอาทิตย อดุลเวที** (ของดี) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาแนวคิดและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ ของพระเทพโสภณ (ประยูร ธรรมจิตโต) : ศึกษาเฉพาะกรณีพระสังฆาธิการในเขตปกครองภาค ๒ ผลการวิจัยพบว่า ในสมัยพุทธกาล การปกครองคณะสงฆ์ ยึดหลักสามัคคีธรรมเป็นที่ตั้ง ให้ความเสมอภาคในหมู่คณะ ทรงมอบภาระหน้าที่ในการบริหารคณะสงฆ์แก่พระสาวกให้เหมาะสมกับฐานะตำแหน่งหน้าที่ แต่พระพุทธองค์ก็ได้ทรงมอบความเป็นใหญ่ในการปกครองให้แก่ภิกษุใดนอกจากพระธรรมวินัยที่พระองค์ได้ทรงบัญญัติไว้แล้ว ภายหลังพุทธกาลการบริหารคณะสงฆ์ ยังคงยึดพระธรรมวินัยเป็นหลัก แต่มีรูปแบบการบริหารปกครองที่สอดคล้องกับฝ่ายบ้านเมืองในยุคนั้นๆ ปัจจุบันนี้การปกครองคณะสงฆ์ไทยนอกจากจะยึดพระธรรมวินัยแล้ว ยังอิงอาศัยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎ ระเบียบ ข้อบังคับและมติมหาเถรสมาคมในการสนับสนุนส่งเสริมการบริหารคณะสงฆ์ให้เกิดความเรียบร้อยดีงามและป้องกันภัยอันตรายจากภายนอกที่จะเกิดขึ้นกับองค์กรคณะสงฆ์ไทย^๑

จากผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานีโดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล สามารถนำมาอภิปรายผล ได้ดังนี้

๑) จากผลการวิจัยพบว่า พระภิกษุสงฆ์ที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี ไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้เนื่องจากการปกครองนั้นต้องเป็นไปตามการบริหารกิจการคณะสงฆ์ แม้ว่าอายุจะเป็นปัจจัยที่ทำให้การปกครองต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ **พระธวัชชัย จารุธมโม (ศรีสุข)** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง

^๑พระครูปลัดอาทิตย อดุลเวที (ของดี), “การศึกษาแนวคิดและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ ของพระเทพโสภณ (ประยูร ธรรมจิตโต) : ศึกษาเฉพาะกรณีพระสังฆาธิการในเขตปกครองภาค ๒, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๙๕.

“ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : กรณีศึกษาวัดในอำเภอหนองแขง จังหวัดสระบุรี” ผลการวิจัยพบว่า จากการศึกษพบว่าประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : กรณีศึกษา วัดในอำเภอหนองแขง จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน พระภิกษุสามเณร และประชาชนมีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อยู่ในระดับมาก ทุกด้านการเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระภิกษุสามเณร และประชาชน ต่อประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : กรณีศึกษา วัดในอำเภอหนองแขง จังหวัดสระบุรี พบว่า สถานภาพ อายุ พรรษา ตำแหน่ง การศึกษานักธรรม และการศึกษายาสามัญ เพศ สถานภาพ อาชีพ ตลอดจนถึงทักษะและประสบการณ์ชีวิตในการปฏิบัติหน้าที่ของพระภิกษุสามเณร ประชาชน แตกต่างกัน มีความคิดเห็น ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : กรณีศึกษา วัดในอำเภอหนองแขง จังหวัดสระบุรี โดยรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้^๒

๒) จากผลการวิจัยพบว่า พระภิกษุสงฆ์ที่มีจำนวนพรรษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี ไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้เนื่องจาก เพราะว่าพระภิกษุทุกรูปไม่ว่าจะบวชใหม่หรือมีจำนวนพรรษามากก็ตาม ส่วนมากมักจะเข้าใจถึงการบริหารกิจการพระสงฆ์ด้านการปกครองอยู่แล้ว ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระครูสังฆรักษ์พศวีร์ ธีรปณฺโณ** ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการพระสงฆ์ : ศึกษากรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี” ผลการวิจัยพบว่าบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการพระสงฆ์โดยรวมอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านการควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสงเคราะห์ พบว่ามีบทบาทอยู่ในระดับมากทุกด้าน และเมื่อเปรียบเทียบบทบาทของพระสังฆาธิการจังหวัดนนทบุรีที่มีจำนวนพรรษา ระดับการศึกษาสามัญ การศึกษาทางเปรียญธรรม ประสบการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่ และการสังกัดวัดแต่ละขนาดแตกต่างกันมีบทบาทต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดนนทบุรีไม่แตกต่างกัน^๓

๓) จากผลการวิจัยพบว่า พระภิกษุสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาทางสามัญต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี ไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้เนื่องจาก พระภิกษุสงฆ์นั้นส่วนมากมีวุฒิการศึกษาทางสามัญที่ใกล้เคียงกันและมีพื้นฐานในการดำรงชีวิตที่เหมือนกัน จึงไม่มีผลแตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ **พระครูใบฎีกาอภิชาติ ธรรมสุโท(พรสุทธิชัยพงศ์)** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี” ผลวิจัยพบว่า พระภิกษุและสามเณร มีทัศนะต่อประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาส

^๒พระธวัชชัย จารุธมฺโม (ศรีสุข), “ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : กรณีศึกษาวัดในอำเภอหนองแขง จังหวัดสระบุรี”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๕๔.

^๓พระครูสังฆรักษ์พศวีร์ ธีรปณฺโณ, “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษากรณีพระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต** สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๑๐๕.

ไม่แตกต่างกันตาม สถานภาพ อายุ พรรษา วุฒิการศึกษานักธรรม วุฒิการศึกษาเปรียญธรรมและวุฒิการศึกษาสามัญ จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

๔) จากผลการวิจัยพบว่า พระภิกษุสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาทางธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี ไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้เนื่องจากความรู้ทางธรรมอันได้แก่นักธรรมนั้น ล้วนแต่มาจากหลักความจริงที่เป็นอยู่ ทำให้ผู้ตอบแบบสอบถามแม้จะมีความรู้แตกต่างกันทางนักธรรมแต่ความคิดก็ไม่แตกต่างกัน จึงไม่มีผลแตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ **พระวิฑูรย์ ฐานเมธี(บุญพร้อม)** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดหนองบัวลำภู ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนที่มีเพศ สถานภาพสมรสและอาชีพที่ต่างกัน มีความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดหนองบัวลำภู โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้^๔

๕) จากผลการวิจัยพบว่า พระภิกษุสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี ไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้เนื่องจากการศึกษาทางเปรียญธรรมนั้นแม้พระภิกษุบางรูปจะไม่ได้เรียนแต่ก็สามารถรับรู้ได้ถึงภารกิจของพระสังฆาธิการในด้านการปกครองคณะสงฆ์เท่ากับพระภิกษุที่ศึกษาทางเปรียญธรรม ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ **พระมหาพงษ์เชษฐ ธีรวโส (ไกรจันทร์)** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาการปฏิบัติหน้าที่ตามพระวินัยของพระอุปัชฌาย์ ตามทัศนะของสังฆวิหาริก จังหวัดนครราชสีมา” ผลการวิจัยพบว่า สังฆวิหาริกที่มีวุฒิการศึกษาทางธรรมต่ำกว่านักธรรมเอกและนักธรรมเอก มีทัศนะต่อการปฏิบัติหน้าที่ตามพระวินัยของพระอุปัชฌาย์ แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.๐๕ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าสังฆวิหาริกที่มีวุฒิการศึกษาทางธรรมต่างกัน ก็ไม่ส่งผลให้การปฏิบัติหน้าที่ตามพระวินัยของพระอุปัชฌาย์ แตกต่างกันอย่างใด^๕

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ผลการวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี” ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

๑. ควรจัดอบรมความรู้เกี่ยวกับบริหารให้แก่พระที่ทำหน้าที่ปกครอง เพื่อยังให้เกิดประสิทธิภาพ ประสิทธิผลทางด้านการปกครองอย่างเต็มรูปแบบ

^๔พระวิฑูรย์ ฐานเมธี (บุญพร้อม), “การศึกษาความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดหนองบัวลำภู”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๘๔.

^๕พระมหาพงษ์เชษฐ ธีรวโส (ไกรจันทร์), “การศึกษาการปฏิบัติหน้าที่ตามพระวินัยของพระอุปัชฌาย์ตามทัศนะของสังฆวิหาริก จังหวัดนครราชสีมา” , **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต** (สาขาบริหารการศึกษา), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา, ๒๕๔๗), หน้า ๑๐๒.

๒. ควรอกระเบียบให้เข้มงวดและลงโทษอย่างจริงจัง อย่างเช่น ห้ามบิณฑบาตในลักษณะเวียนเทียน หรือการยื่นบิณฑบาตตามร้านค้าเป็นเวลานาน ถ้าใครฝ่าฝืนมีการลงทัณฑ์บน ถ้าผิดอีกก็พิจารณาลงทัณฑ์หนัก

๓. ควรมีการสำรวจตรวจตราความเรียบร้อยตามวัดต่างๆ เป็นประจำสม่ำเสมอ เพื่อกระตุ้นความตื่นตัวในการพัฒนาปรับปรุงแก้ไขให้เรียบร้อยสมบูรณ์แบบ

๔. ควรอย่างยิ่งที่จะต้องมีพระนักปกครองที่มีความชำนาญการลงพื้นที่ เพื่อช่วยเหลือด้านการปกครอง

๕. ควรมีการจัดปฏิบัติธรรมบ่อยๆ เพื่อช่วยให้การปกครองง่ายขึ้นเพราะเชื่อว่าปกครองผู้ที่มีธรรมะมากย่อมง่ายกว่าปกครองผู้ที่มีธรรมะน้อย

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะในการนำไปปฏิบัติ

๑) ควรมีการอบรมพระภิกษุสามเณรให้มีธรรมวินัย ที่เรียกได้ว่าออกมาจากภายในจริงๆ

๒) ควรมีการอบรมในเรื่องพระธรรมวินัยจรรยา มารยาทการปฏิบัติอันเกี่ยวกับพิธีหรือแบบอย่างที่ดี เพราะเมื่อมีการลงมือปฏิบัติ ย่อมจะทำได้ถูกต้อง เรียบร้อย ดีงาม

๓) ควรมีการยกย่องและชมเชยพระสงฆ์ที่ปฏิบัติตามกฎระเบียบ/กัจจัตรอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้เกิดกำลังใจ และทำให้พระที่ย่อหย่อนในการปฏิบัติเกิดการกระตุ้นในการปฏิบัติขึ้นมา

๔) ควรมีออกกฎระเบียบในการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะเพื่อความเรียบร้อยดีงาม โดยจะต้องเน้นตามพระธรรมพระวินัย และมติสงฆ์ร่วมกันด้วย

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะเพื่อทำการวิจัยครั้งต่อไป

๑. ควรมีการศึกษาถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบัน เพื่อให้ทราบถึงความเปลี่ยนแปลงด้านการปกครองและแนวโน้มการปกครองคณะสงฆ์ในอนาคต

๒. ควรมีการวิจัยเพื่อพัฒนาขีดความสามารถของเจ้าอาวาสในด้านการปกครองให้สูงขึ้น เพื่อให้งานด้านการปกครองมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

๓. ควรศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อจะได้ทราบรายละเอียด ด้วยการสัมภาษณ์ (Interview) โดยใช้แบบสัมภาษณ์ รวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth Interview)

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย :

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ

กนก แสนประเสริฐ. **ประมวลพระราชบัญญัติคณะสงฆ์**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๙.

กมลรัตน์ หล้าสุวรรณ. **จิตวิทยาสังคม**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๒๗.

กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. **คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐.

กฤษณี มหาวิทยาลัย. **แนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็น**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๑

กวี วงศ์พัฒน์. **ภาวะผู้นำ**. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์เสริมวิชาชีพบัญชี, ๒๕๓๙.

กองแผนงาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. **คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยพระราชบัญญัติ กฎระเบียบ และคำสั่งของคณะสงฆ์**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒.

งามพิศ สัตย์สงวน. **หลักมานุษยวิทยาวัฒนธรรม**. กรุงเทพมหานคร : แพร์พิทยา, ๒๕๓๘.

จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์. **สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๓๓.

จำเรียง ภาวิจิตร. **สังคมวิทยา มานุษยวิทยาสำหรับครู**. นนทบุรี : สำนักวิชาการมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๒๕

จำลอง เงินดี. **เอกสารคำสอนวิชาจิตวิทยาสังคม**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๓๔.

จิตรจำนง สุภาพ. **ทฤษฎีธรรมาธรรม**. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์การพิมพ์พลชัย, ๒๕๔๔.

ณรงค์ เส็งประชา. **มนุษย์กับสังคม**. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๐.

เดโช สนวนานนท์. **จิตวิทยาสังคม**. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๐.

ถวิล ชาราโกชน์. **จิตวิทยาสังคม**. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๘.

ธงชัย สันติวงษ์. **การบริหารงานบุคคล**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๒.

ชานินทร์ ศิลป์จารุ. **การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS**. พิมพ์ครั้งที่ ๙. นนทบุรี : บริษัท เอส อาร์ พรินติ้ง แมสโปรดักส์ จำกัด, ๒๕๕๑.

- นพมาศ วีระเวคิน. **จิตวิทยาสังคมกับชีวิต**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๙.
- บุญเรียง ขจรศิลป์. **วิธีวิจัยการศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : พิชญา พรินดี, ๒๕๓๔.
- ปราชญา กล้าผจญ. **พฤติกรรมผู้นำทางการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๐.
- ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. **จิตวิทยาสังคม**. กรุงเทพมหานคร : แพร่พิทยาอินเตอร์เนชั่นแนล, ๒๕๓๒.
- พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ). **การคณะสงฆ์ และการพระศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **พุทธวิธีบริหาร**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). **พุทธธรรม**. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.
- _____. **ภาวะผู้นำ**. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร : สุขภาพใจ, ๒๕๔๖.
- _____. **ธรรมาธิปไตยไม่มา จึงหาประชาธิปไตยไม่เจอ**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทพิมพ์สวยจำกัด, ๒๕๔๙.
- พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **การปกครองคณะสงฆ์ไทย**. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๓๙.
- _____. **พระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.
- พระราชวรมนู (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **สุขภาพใจ**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สยามบริษัท เคล็ดไทย, ๒๕๔๐.
- พระวิสุทธิภัทรธาดา (ประสิทธิ์ พรหมรสี). **พระราชบัญญัติคณะสงฆ์และกฎหมายเถรสมาคม**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.
- พูนทรัพย์ สิทธิพรหม. **บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนากับการเข้าร่วมโครงการแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองของชาวบ้านห้วยยาง**. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๖.
- ไพบุลย์ ช่างเรียน. **สารานุกรมศัพท์ทางสังคมวิทยา**. กรุงเทพมหานคร : แพร่พิทยาการพิมพ์, ๒๕๑๖.
- ภิญโญ สาธร. **หลักการบริหารการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : ครูสภา, ๒๕๒๖.
- มานพ พลไพรินทร์. **คู่มือการบริหารกิจการคณะสงฆ์**. กรุงเทพมหานคร : หจก.ชุตติมาการพิมพ์, ๒๕๓๑.
- ยนต์ ชุ่มจิต. **ความเป็นครู**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนส์โตร์, ๒๕๔๐.
- ยุกยुท เกษสาคร. **ภาวะผู้นำและการจูงใจ**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ห้างหุ้นส่วนจำกัด ป.สัมพันธ์พานิช, ๒๕๓๓.
- ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช ๒๕๔๒**. กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์, ๒๕๔๖.
- ลือชา ธรรมวินัยสถิต. **มนุษย์กับสังคม**. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ : สถาบันราชภัฏเพชรบุรี, ๒๕๓๙.

วิเชียร เกตุสิงค์. **หลักการสร้างและวิเคราะห์เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย**. กรุงเทพมหานคร : ศิริวัฒนา อินเตอร์พรีน, ๒๕๒๔.

วิเชียร อากาศฤกษ์และสุนทร สุภูตะโยธิน. **ประวัติสมณศักดิ์และพัศยศ**. กรุงเทพมหานคร : ศรี อนันต์, ๒๕๒๘.

สงวน สุทธิเลิศอรุณ. **ทฤษฎีและปฏิบัติการทางจิตวิทยาสังคม**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อักษร พัฒนาพานิชย์, ๒๕๔๗.

สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ. **ประชุมนิพนธ์เกี่ยวกับตำนานทางพระพุทธศาสนา คณะสงฆ์ วัดพระพิเรนทร์พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพพระเทพคุณาธาร**. กรุงเทพมหานคร : มปท, ๒๕๑๔.

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. **ตำนานปกครองคณะสงฆ์**. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สามมิตร, ๒๕๑๕.

สมพงษ์ เกษมสิน. **การบริหาร**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๖.

สำนักงานเจ้าคณะภาค ๒. **ระเบียบงานสารบัญ**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. **กฎหมายเถรสมาคม**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๕.

_____ . **คู่มือวิชาการโครงการอนุรักษ์วัด**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๐

สิน พันธุ์พินิจ. **เทคนิคการวิจัยทางสังคมศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทจูนพับลิชชิ่ง จำกัด, ๒๕๔๗.

สุชา จันทรเฒ. **จิตวิทยาสังคม**. กรุงเทพมหานคร : แพร์พิทยา อินเทอร์เน็ตเนชั่นแนล, ๒๕๒๐.

สุพัตรา สุภาพ. **สังคมวิทยา**. พิมพ์ครั้งที่ ๒๒. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๕

แสวง อุดมศรี. **การปกครองคณะสงฆ์ไทย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

อรุณ รักรธรรม. **การพัฒนาองค์การเพื่อการเปลี่ยนแปลง**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๒.

อาษา เมฆสุวรรณค์. **ประมุขศิลป์ ศิลปะของการเป็นหัวหน้าในหลักบริหาร กรรมการปกครอง**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ทองถิ่น, ๒๕๑๐.

อุทัย หิรัญโต. **สังคมวิทยาประยุกต์**. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๙.

_____ . **สารานุกรมศัพท์สังคมวิทยา-มานุษยวิทยา**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๖.

(๒) บทความ

รัศมี ภิบาลแทน. **คุณลักษณะของความเป็นผู้นำ**. วารสารรามคำแหง. สิงหาคม ๒๕๓๗ : ๔๐-๔๑.

(๓) วิทยานิพนธ์

กรรณิการ์ โอมุณเณ. “บทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาท้องถิ่น เฉพาะกรณีโครงการสหบาลข้าว หมู่บ้านท่าสว่าง อ.เมือง จ.สุรินทร์”. **วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๖.

เกรียงไกร บุญยะพุกกณะ. “ความคิดเห็นของประชาชนต่อการปราบปรามยาเสพติดของเจ้าหน้าที่ตำรวจ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี”. **วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีปทุม, ๒๕๔๗.

ณัฐมน จินตวัณ. “ความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่วิเคราะห์งบประมาณที่มีต่อมลพิษสิ่งแวดล้อมในกรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต** สาขาพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๒.

ทวี เขจรกุล. “บทบาทเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัดในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, ๒๕๔๖.

บุญช่วย จันทรเจ้า. “พฤติกรรมการบริหารของเจ้าอาวาสที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานวัดในเขตปกครองคณะสงฆ์คณะจังหวัดกรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๔.

บุศรา เข้มทอง. “คุณลักษณะผู้บริหารตามความคิดเห็นของพนักงานธนาคารที่ตั้งในเขต อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีปทุม, ๒๕๔๒.

ประกอบ มีโคตรทอง. “บทบาทของพระสงฆ์เกี่ยวกับเยาวชนในเขตเทศบาลนครขอนแก่น”. **วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต (สาขาไทยคดีศึกษา)**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๑.

พระครูปลัดอาทิตย์ อตถเวที (ชองดี). “การศึกษาแนวคิดและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ ของพระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) : ศึกษาเฉพาะกรณีพระสังฆาธิการในเขตปกครองภาค ๒. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

พระครูสังฆรักษ์พิศวีร์ ธีรปญโญ. “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษากรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (สาขา รัฐประศาสนศาสตร์)**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

พระชนดล นาคพิพัฒน์. “การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์)**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

พระปลัดเกียรติศักดิ์ สิ้นทิวีกุล. “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดกระบี่”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๘.

- พระพิพัฒน์ภัสร์ บุญเทียน. “การศึกษาพฤติกรรมการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศของเจ้าอาวาสในจังหวัดนครราชสีมา”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาบริหารการศึกษา)**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา, ๒๕๔๗.
- พระมหากมล โปร่งใจ ขนดีธโร. “ประสิทธิภาพการบริหารงานคณะสงฆ์อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน”. **วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๐.
- พระมหากฤษฎา นันทเพชร. “ทัศนคติของพระสงฆ์ต่อบทบาทการพัฒนาสังคม”. **วิทยานิพนธ์พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต พัฒนาสังคม**. คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๐.
- พระมหาจิตติภักดิ์ อจลธมโม. “บทบาทของพระอานนทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาพระพุทธศาสนา)**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗.
- พระมหาทองดี อภิภูจน (ศรีตระกูล). “ความคิดเห็นของพระภิกษุต่อภาวะผู้นำ ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์เขตภาคเหนือ และเขตบางแค กรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒
- พระมหาทัศนกร ภูพวก. “สภาพและปัญหาการบริหารวัดในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๓”. **วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๗.
- พระมหามณเฑียร วรธมโม (ชัยเกลี้ยง). “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดพังงา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.
- พระมหาเรงศักดิ์ พิมพ์สกุล. “รูปแบบการบริหารวัดในทศวรรษหน้า”. **วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต (สาขาบริหารการศึกษา)**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๕.
- พระมหาอาคม ปญญาธโร (บุญยัง). “ภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสและผู้นำชุมชนต่อการพัฒนาวัดเป็นศูนย์กลางชุมชน : กรณีศึกษาวัดธรรมยุตในเขตจังหวัดพัทลุง”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, ๒๕๔๖.
- พระราชวชิรดิถ (อดุลย์) อมโร. “กระบวนการบริหารงานบุคคลของโรงเรียน พระปริยัติธรรมแผนกธรรมเขตปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๔”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๓.
- พินิจ เพ็ชรดารา. “บทบาทของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามการรับรู้ของ ผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา กรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๕.
- เรืองเวทย์ แสงรัตน์. “ความคิดเห็นและความสนใจของนักเรียนเตรียมทหารเกี่ยวกับอัตราเพิ่มประชากรของประเทศไทย”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาประชากรศึกษา)**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๒๒.

วรรณณี ภาณุวัฒน์สุข. “บทบาทของชุมชนในการมีส่วนร่วมจัดการศึกษาตามการรับรู้ของ ผู้บริหาร โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตกรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๓.

วรวิฑ์ บุญยะดาช. “ภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนของเจ้าอาวาส : กรณีศึกษาจังหวัดเลย”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, ๒๕๕๐.

วิสิทธิ์ มณี. “ภาวะผู้นำกับการบริหาร”. **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกริก, ๒๕๔๗.

สมคิด เพ็งอุดม. “การศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนตามทัศนะของพระสงฆ์และเจ้าหน้าที่กระทรวงมหาดไทยระดับตำบลในจังหวัดสุพรรณบุรี”. **ปริญญาานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๓๕.

สัตยา กระแสชล. “ความคิดเห็นของประชาชนต่อการจัดตั้งอุทยานสายในไทย จังหวัดฉะเชิงเทรา”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๓๘.

สายันต์ นามเมือง. “บทบาทของพระสงฆ์ในการสอนวิชาพระพุทธศาสนา : ศึกษาเฉพาะกรณีโรงเรียน ประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร”. **ภาคานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขา พัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๓๘.

สุนทร กุญชร. “บทบาทของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดชัยภูมิ”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๕.

สุพร จุลทอง. “บทบาทในการพัฒนาสังคมของพระสงฆ์ในจังหวัดนครศรีธรรมราช”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาเอกไทยคดีศึกษา)**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๔๐.

เหลือ เอกตะคุ. “บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการโรงเรียนมัธยมศึกษา ในทัศนของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครราชสีมา”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๗.

(๔) เอกสารที่ไม่ได้ตีพิมพ์เผยแพร่

พระครูมงคลคีลวงค์ และคณะ, “พระสงฆ์กับการพัฒนาชนบท” ในการแสวงหาเส้นทางพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ไทย, (อัดสำเนา).

๒. ภาษาอังกฤษ :

Best. J.W. and V. Jamer. **Research in Education**. New Jersey : Prentice Hall, 1989.

Feldman, D.C and H.J. Arnold. **Managing Individual and Group Behavior in Organizations**. Singapore: McGraw-Hill Book Co, 1983.

Fled M.P. man. **Psychology in the Industrial Environment**. London : Butterworth and Co. Ltd., 1971.

Good .C.V. **Dictionary of Education**. New York : McGraw-Hill Book Company, 1973.

- Hurlock E. Adolescent Development. New York : McGraw-Hill Book, 1995.
- Issak. A.C.. **Scope and Methods of Political Science : An Introduction to the Methodology of Political Inquiry.** Illinois : The Dorsey Press, 1981.
- Kolesnik. W.L. **Education Psychology Industry.** Boston : Houghton Mifflin Company, 1970.
- L. Sayles. **What Effective Managers Really to and How They Do It.** New York : McGraw-Hill, 1979.
- Luthans Freeman. **Organization Behavioral.** Singapore : McGraw-Hill, 1995.
- Mary L. Good. **Integrating the Individual and the Organization.** New York : Wiley, 2006.
- Nunally Jum C. **Test and Measurements Assessment and Prediction.** New York McGraw Hill Book Co.. Inc., 1950.

สัมภาษณ์

- พระครูวินัยธรอนงค์ วิสุทธาจาโร เจ้าคณะตำบลกระแซง ๑๐ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๖
- พระครูปฐมวุฒิกุณ สมบูรณ์ โฉม เจ้าคณะตำบลสามโคก ๑๐ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๖
- พระครูปฐมวัฒนกิจ เขมวีโร เจ้าคณะตำบลบางเตย ๑๐ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๖
- พระครูวิมลกิจจานุกูล กลยาโณ เจ้าคณะตำบลบ้านจิว ๑๑ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๖
- พระครูปฐมธรรมธาดา สัจจปาโล เจ้าคณะตำบลเชียงรากใหญ่ – น้อย ๑๑ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๖

ภาคผนวก ก
รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่อง

รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

๑. พระมหาสม กลยาโณ,ดร.	อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๒. พระปลัดสามารถ ธรรมธำโร	อาจารย์ประจำหน่วยวิทยบริการ คณะ
สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย วัดไร่ขิง จ.นครปฐม
๓. พระมหาโยตะ ปยุตโต	อาจารย์ประจำหน่วยวิทยบริการ คณะสังคม
ศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย วัดไร่ขิง จ.นครปฐม
๔. ผศ.ดร. ธัชชนันท์ อิศรเดช	อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๕. ผศ.ประสิทธิ์ ทองอุ่น	อาจารย์ประจำหน่วยวิทยบริการ คณะสังคม
ศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย วัดไร่ขิง จ.นครปฐม

ภาคผนวก ข
หนังสือขอความอนุเคราะห์ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน หน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์ วัดไร่ขิง

โทร., โทรสาร ๐-๓๔๓๒-๖๙๑๔

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒(๕)/๐๗๒

วันที่ ๑๔ พฤษภาคม ๒๕๕๕

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

นมัสการ พระมหาสม กลยาโณ, ดร.

ด้วย พระมหาไพบุลย์ ฉายา จิตฺตมโฆ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๒๗๓๔๐๔๘๖๐ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขออาราธนาท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี จึงขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

๐๖๖๑๑๑/๑๑/๑๑

(Handwritten signature)
๒๐๖๑.๕๕

(Handwritten signature)

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน หน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์ วัดไร่ขิง

โทร., โทรสาร ๐-๓๔๓๒-๖๙๑๔

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒(๕)/๐๗๒

วันที่ ๑๔ พฤษภาคม ๒๕๕๕

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

นมัสการ พระปลัดสามารถ ธมฺมธโร

ด้วย พระมหาไพบุลย์ ฉายา จิตฺตมโฆ รักษประจำตวันิสิต ๕๒๗๓๔๐๔๘๖๐ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขออาราธนาท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี จึงขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

วัดทองค่านี้อันเนื่องมา
ของพระปลัดสามารถ ธมฺมธโร
๑๓๖ ไร่ ๑๐ ๕๕

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน หน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์ วัดไร่ขิง

โทร., โทรสาร ๐-๓๔๓๒-๖๙๑๔

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒(๕)/๐๗๒

วันที่ ๑๔ พฤษภาคม ๒๕๕๕

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

นมัสการ พระมหาโยตะ ปยุตโต

ด้วย พระมหาไพบุลย์ ฉายา จิตฺตมโฆ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๒๗๓๔๐๔๘๖๐ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขออาราธนาท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี จึงขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุขะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน หน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์ วัดไร่ขิง

โทร., โทรสาร ๐-๓๔๓๒-๖๙๑๔

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒(๕)/๐๗๒

วันที่ ๑๔ พฤษภาคม ๒๕๕๕

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน ผศ.ดร.รัชชนันท์ อิศรเดช

ด้วย พระมหาไพบุลย์ ฉายา จิตฺตมโฆ รักษประจําตัวนิตฺต ๕๒๗๓๔๐๔๘๖๐ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ดาวลดาแก้วเรืองแสง
วิมล

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน หน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์ วัดไร่ขิง

โทร., โทรสาร ๐-๓๔๓๒-๖๙๑๔

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒(๕)/๐๗๒

วันที่ ๑๔ พฤษภาคม ๒๕๕๕

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน ผศ.ประสิทธิ์ ทองอุ่น

ด้วย พระมหาไพบุลย์ ฉายา ฐิตธมฺโม รหัสประจำตัวนิสิต ๕๒๗๓๔๐๔๘๖๐ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ดร.สุรพล สุยะพรหม
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ภาคผนวก ค
ผลการหาดัชนีความสอดคล้องของแบบสอบถาม (ค่า IOC)

ผลการหาค่าดัชนีความสอดคล้องของแบบสอบถาม (ค่า IOC)

เรื่อง : ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการปกครองของ
พระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี

ข้อที่	ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี	ผู้เชี่ยวชาญคนที่					สรุปและแปลผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า loc	แปลผล
๑	หลักการปกครองปฏิบัติสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์และกฎหมายมหาเถรสมาคม	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๒	จัดให้มีการประชุมคณะกรรมการวัด มีการวางแผนการดำเนินงานและจัดโครงการเพื่อการพัฒนาวัดอย่างต่อเนื่อง	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๓	มีการจัดประชุมพระสังฆาธิการตามวาระโอกาสต่างๆ ที่ผู้บัญชาเหนือตนจัดให้มีการประชุม	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๔	มีการจัดประชุมพระภิกษุสามเณร หรือผู้ใต้บังคับบัญชาเพื่อชี้แจงกฎระเบียบตามวาระต่างๆ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๕	ปกครองพระภิกษุสามเณรให้ปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับ และคำสั่งมหาเถรสมาคม	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๖	มีการจัดระบบการบริหารจัดการกิจการภายในวัด แต่ละด้านอย่างชัดเจน จัดบุคลากร รับผิดชอบตามความรู้ความสามารถ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๗	จัดให้มีคณะกรรมการ ไวยาวัจกร ในการบริหารวัดอย่างเป็นรูปธรรมและมีประสิทธิภาพ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๘	ปกครองและสอดส่องให้คฤหัสถ์ที่มาพำนักอยู่ภายในวัดปฏิบัติตามระเบียบต่างๆ ของวัดอย่างเคร่งครัด	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๙	มีการออกกฎ ระเบียบข้อบังคับต่างๆ แก่ ผู้ที่อาศัยอยู่ในวัด เช่น การห้ามเล่นการพนัน ห้ามดื่มสุรกายบริเวณในวัด	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๑๐	มีการอบรมพระภิกษุสามเณรให้มีสมณสัญญา และอบรมในเรื่องพระธรรมวินัยจรรยา มารยาท การปฏิบัติอันเกี่ยวกับพิธี หรือแบบอย่างที่ดี	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๑๑	มีการจัดระเบียบภายในวัด เช่น ระเบียบเกี่ยวกับการจัดทำบัญชีรายรับรายจ่ายให้เป็นไปด้วยดี-	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๑๒	มีการจัดประชุมพระภิกษุสามเณร หรือผู้ใต้บังคับบัญชาเพื่ออบรมสั่งสอนด้านข้อวัตรปฏิบัติ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้

ข้อที่	ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี	ผู้เชี่ยวชาญคนที่					สรุปและแปลผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า loc	แปลผล
	ตามหลักพระธรรมวินัยอย่างสม่ำเสมอ								
๑๓	มีการจัดทำทะเบียนพระภิกษุ สามเณร และบุคลากรภายในวัด	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๑๔	ดูแลพระสงฆ์ภายในวัดอย่างทั่วถึงเท่าเทียมกันและเป็นธรรม	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๑๕	กำกับดูแลและจัดศาสนสมบัติของวัดให้เป็นระเบียบและเรียบร้อยดีงาม	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๑๖	มีการยกย่องและชมเชยพระสงฆ์ที่ปฏิบัติตามกฎระเบียบ/กิจวัตรอย่างสม่ำเสมอ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๑๗	มีประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการบริหารการปกครองอย่างเหมาะสม	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๑๘	มีการระงับอธิกรณ์ การวินิจฉัยปัญหาเพื่อยุติเหตุความขัดแย้ง หรือลงนิคหกรรม	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๑๙	มีการออกกฏระเบียบในการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะเพื่อความเรียบร้อยดีงาม	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๒๐	มีการอบรมและให้ความรู้แก่บรรพชิตและศิษย์วัด	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้

ภาคผนวก ง
แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี

คำชี้แจง

๑. แบบสอบถามชุดนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี

๒. แบบสอบถามมีทั้งหมด ๓ ส่วน ตอน

ตอนที่ ๑ แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี

ตอนที่ ๓ แบบสอบถามแบบปลายเปิด เพื่อให้ผู้ตรวจสอบแบบสอบถาม ได้บอกถึงปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะด้านการปกครองของพระสังฆาธิการ ในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี

๓. แบบสอบถามฉบับนี้ จะใช้สำหรับเก็บข้อมูลตามทัศนคติของท่าน ผู้ศึกษาจะนำข้อมูลที่ได้อภิปรายเพื่อให้เกิดข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อการแก้ปัญหาการปกครองคณะสงฆ์ ในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี

๔. กรุณาตอบแบบสอบถามตามความเป็นจริง ผู้ศึกษาจะเก็บข้อมูลของท่านเป็นความลับ และนำเสนอเป็นภาพรวมเท่านั้น ไม่มีผลกระทบใดๆ ต่อสถานภาพของท่านแต่อย่างใด

ผู้ศึกษาจึงใคร่ขอความร่วมมือจากท่านได้กรุณาตอบแบบสอบถามชุดนี้ให้ครบถ้วน ผู้ศึกษาหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความร่วมมือจากท่านเป็นอย่างดี จึงกราบขอบคุณทุกรูปที่ตอบแบบสอบถาม มา ณ โอกาสนี้

พระมหาไพฑูริย์ ฉัตรมโม (อยู่มีทรัพย์)

นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ตอนที่ ๑ สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน หน้าข้อความที่เป็นจริง

๑. อายุ

- ๒๐-๒๙ ปี
- ๓๐-๓๙ ปี
- ๔๐ ปีขึ้นไป

๒. จำนวนพรรษา

- ๑ - ๕ พรรษา
- ๖ - ๑๐ พรรษา
- ๑๑- ๑๕ พรรษา
- ๑๖ - ๒๐ พรรษา
- ตั้งแต่ ๒๑ พรรษาขึ้นไป

๓. วุฒิการศึกษาสามัญ

- ต่ำกว่า ปริญญาตรี
- ปริญญาตรี
- สูงกว่าปริญญาตรี

๔. วุฒิการศึกษานักธรรม

- ไม่มีวุฒินักธรรม
- นักธรรมชั้นตรี
- นักธรรมชั้นโท
- นักธรรมชั้นเอก

๕. วุฒิการศึกษาเปรียญธรรม

- ไม่มีวุฒิเปรียญธรรม
- ประโยค ๑-๒ - ป.ธ.๓
- ป.ธ. ๔ - ๖
- ป.ธ. ๗ - ๙

ส่วนที่ ๒ แบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการปกครองของพระ
สังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี

คำชี้แจง

จากข้อความคำถามในแต่ละข้อ โปรดพิจารณาว่าบทบาทด้านการปกครองของพระ
สังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี อยู่ในระดับใด โดยทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง
ระดับปฏิบัติที่ตรงกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุด

บทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการ ในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี		ระดับความคิดเห็น				
		มากที่สุด (๕)	มาก (๔)	ปาน กลาง (๓)	น้อย (๒)	น้อย ที่สุด (๑)
๑	หลักการปกครองปฏิบัติสอดคล้องกับพระราชบัญญัติ การปกครองคณะสงฆ์และกฎหมายมหาเถรสมาคม					
๒	จัดให้มีการประชุมคณะกรรมการวัด มีการวางแผน การดำเนินงานและจัดโครงการเพื่อการพัฒนา วัดอย่างต่อเนื่อง					
๓	มีการจัดประชุมพระสังฆาธิการตามวาระโอกาส ต่างๆ ที่ผู้บัญชาเหนือตนจัดให้มีการประชุม					
๔	มีการจัดประชุมพระภิกษุสามเณรหรือ ผู้ใต้บังคับบัญชาเพื่อชี้แจงกฎระเบียบตามวาระ ต่างๆ					
๕	ปกครองพระภิกษุสามเณรให้ปฏิบัติตามกฎ ระเบียบข้อบังคับ และคำสั่งมหาเถรสมาคม					
๖	มีการจัดระบบการบริหารจัดการกิจการภายในวัด แต่ละด้านอย่างชัดเจน จัดบุคลากร รับผิดชอบตาม ความรู้ความสามารถ					
๗	จัดให้มีคณะกรรมการ ไวยาวัจกร ในการบริหาร วัดอย่างเป็นรูปธรรมและมีประสิทธิภาพ					
๘	ปกครองและสอดส่องให้คฤหัสถ์ที่มาพำนักอยู่ ภายในวัดปฏิบัติตามระเบียบต่างๆ ของวัดอย่าง เคร่งครัด					
๙	มีการออกกฎ ระเบียบข้อบังคับต่างๆ แก่ ผู้ที่อาศัย อยู่ในวัด เช่น การห้ามเล่นการพนัน ห้ามดื่มสุรา ภายในบริเวณในวัด					
๑๐	มีการอบรมพระภิกษุสามเณรให้มีสมณสัญญา และ อบรมในเรื่องพระธรรมวินัยจรรยา มารยาท การ ปฏิบัติอันเกี่ยวกับพิธี หรือแบบอย่างที่ดี					

บทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการ ในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี		ระดับความคิดเห็น				
		มากที่สุด (๕)	มาก (๔)	ปานกลาง (๓)	น้อย (๒)	น้อยที่สุด (๑)
๑๑	มีการจัดระเบียบภายในวัด เช่น ระเบียบเกี่ยวกับการจัดทำบัญชีรายรับรายจ่ายให้เป็นไปด้วยดี-					
๑๒	มีการจัดประชุมพระภิกษุสามเณรหรือผู้ได้บังคับบัญชาเพื่ออบรมสั่งสอนด้านข้อวัตรปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัยอย่างสม่ำเสมอ					
๑๓	มีการจัดทำทะเบียนพระภิกษุสามเณรและบุคลากรภายในวัด					
๑๔	ดูแลพระสงฆ์ภายในวัดอย่างทั่วถึงเท่าเทียมกันและเป็นธรรม					
๑๕	กำกับดูแลและจัดศาสนสมบัติของวัดให้เป็นระเบียบและเรียบร้อยดีงาม					
๑๖	มีการยกย่องและชมเชยพระสงฆ์ที่ปฏิบัติตามกฎระเบียบ/กิจวัตรอย่างสม่ำเสมอ					
๑๗	มีประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการบริหารการปกครองอย่างเหมาะสม					
๑๘	มีการระงับอธิกรณ์ การวินิจฉัยปัญหาเพื่อยุติเหตุความขัดแย้ง หรือลงนิคหกรรม					
๑๙	มีการออกกฎระเบียบในการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะเพื่อความเรียบร้อยดีงาม					
๒๐	มีการอบรมและให้ความรู้แก่บรรพชิตและศิษย์วัด					

ส่วนที่ ๓ แบบสอบแบบปลายเปิด เพื่อให้ผู้ตรวจสอบแบบสอบถาม ได้บอกถึงปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะด้านการปกครองของพระสังฆาธิการ ในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี

๑. ปัญหา อุปสรรคด้านการปกครองของพระสังฆาธิการ ในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี มีอะไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

๒. ข้อเสนอแนะด้านการปกครองของพระสังฆาธิการ ในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี มีอะไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ขอขอบคุณที่กรุณาตอบแบบสอบถาม

ภาคผนวก จ
ผลการหาความสอดคล้องของแบบสอบถาม (ค่า Alpha)

ผลการหาความสอดคล้องของแบบสอบถาม (ค่า Alpha)

RELIABILITY ANALYSIS - SCALE (ALPHA)

Item-total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item- Total Correlation	Alpha if Item Deleted
V1	77.6333	154.7920	.4543	.9506
V2	77.9000	138.1621	.8064	.9460
V3	77.6333	146.7230	.7007	.9473
V4	77.5000	149.4310	.6816	.9476
V5	77.7000	147.4586	.6969	.9474
V6	77.3333	153.5402	.5661	.9492
V7	77.4667	155.9126	.5077	.9499
V8	77.7333	148.8230	.6495	.9481
V9	77.7333	145.6506	.8015	.9457
V10	77.8333	141.8678	.7859	.9460
V11	77.6000	150.7310	.7017	.9475
V12	77.6667	145.8161	.7910	.9459
V13	77.8000	148.8552	.6872	.9475
V14	77.8000	146.7172	.6939	.9474
V15	77.5667	147.9092	.7494	.9466
V16	77.6667	148.6437	.6016	.9490
V17	77.2667	147.7195	.6811	.9476
V18	77.3000	151.4586	.6814	.9478
V19	77.1667	151.9368	.7530	.9473
V20	77.3667	146.2402	.7034	.9473

Reliability Coefficients

N of Cases = 30.0

N of Items = 20

Alpha = .9501

ภาคผนวก ฉ
หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของ
แบบสอบถาม

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒(๕)/๐๓๙

หน่วยวิทยบริการ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ณ วัดไร่ขิง (พระอารามหลวง) ตำบลไร่ขิง
อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

๒๙ พฤษภาคม ๒๕๕๕

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม
เรียน พระครูวรธรรมวาที เจ้าคณะอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี
สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระมหาไพฑูริย์ ฉายา ฐิตธมโม รหัสประจำตัวนิสิต ๕๒๗๓๔๐๔๘๖๐ นิสิต
ปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการปกครอง
ของพระสังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตาม
หลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากพระสงฆ์ที่อยู่ภายในสังกัดการ
ปกครองของพระคุณท่าน จึงขอความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิต
ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถามในการวิจัย ซึ่งจะเป็น
ประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และ
ขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอนมัสการด้วยความเคารพ

อนุญาต
พระครูวรธรรมวาที
๒๒ มี.ค. ๕๕

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุขะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน
พระครูใบฎีกาอภิชาติ ธมมสุทโธ
โทร. ๐๘๔-๕๕๙-๑๔๙๔

ภาคผนวก ข
ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒(๕)/๐๘๔

หน่วยวิทยบริการ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ณ วัดไร่ขิง (พระอารามหลวง) ตำบลไร่ขิง
อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

๑๙ มิถุนายน ๒๕๕๕

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ พระเดชพระคุณ พระเทพรัตนสุธี เจ้าคณะจังหวัดปทุมธานี
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

พระมหาไพบูลย์ ฉายา ฐิตธมโม รหัสประจำตัวนิสิต ๕๒๗๓๔๐๔๘๖๐ นิสิตปริญญาโท
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการปกครองของพระ
สังฆาธิการในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากพระภิกษุในเขตการปกครองของ
พระคุณท่านจึงขอความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บ
รวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และ
ขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอนมัสการด้วยความเคารพอย่างสูง

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน
พระครูใบฎีกาอภิชาติ ธมมสุโท
โทร. ๐๘๔-๕๕๙-๑๔๙๔

ภาคผนวก ซ
ภาพถ่ายการสัมภาษณ์ เจ้าคณะตำบล ๕ รูป

ภาพถ่ายการสัมภาษณ์ เจ้าคณะตำบล ๕ รูป

๑) พระครูวินัยธรอนงค์ เจ้าคณะตำบลกระแซง

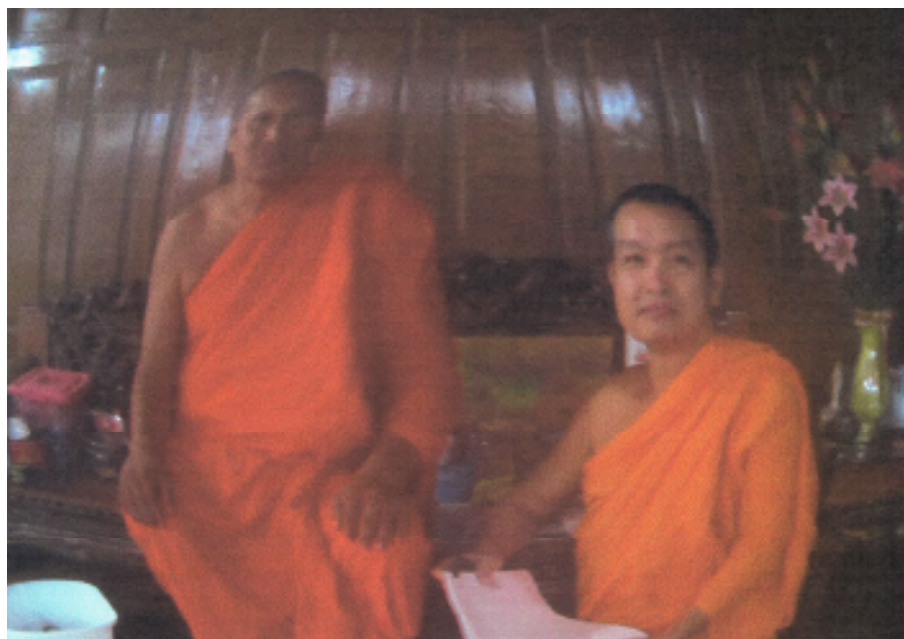

๒) พระครูปฐมวุฒิคุณ เจ้าคณะตำบลสามโคก

ภาพถ่ายการสัมภาษณ์ เจ้าคณะตำบล ๕ รูป

๓) พระครูปฐมวัฒนกิจ เจ้าคณะตำบลบางเตย

๔) พระครูวิมลกิจจานุกูล เจ้าคณะตำบลบ้านจี้ว

ภาพถ่ายการสัมภาษณ์ เจ้าคณะตำบล ๕ รูป

๕) พระครูปทุมธรรมธาดา เจ้าคณะตำบลเชียงรากใหญ่ – น้อย

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ : พระมหาไพฑูลย์ ฐิตธมฺโม (อยู่มีทรัพย์)
 เกิด : วันที่ ๔ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๑๐
 สถานที่เกิด : ๘๑/๑ หมู่ ๓ ตำบลกระแซง อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี
 การศึกษา : เปรียญธรรม ๘ ประโยค
 : นักธรรมชั้นเอก
 : พธ.บ. (บาลีพุทธศาสตร์) วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม
 อุปสมบท : ๔ กรกฎาคม ๒๕๓๐
 สังกัด : วัดไก่อติ๊ต ตำบลกระแซง อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี
 หน้าที่ : เจ้าอาวาสวัดไก่อติ๊ต ต.กระแซง อ.สามโคก จ.ปทุมธานี
 ปีที่เข้าศึกษา : พ.ศ. ๒๕๕๓
 สำเร็จการศึกษา : ๑๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖
 ที่อยู่ปัจจุบัน : วัดไก่อติ๊ต ตำบลกระแซง อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี